

Genderová socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek

Diana Vargová

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE **(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)**

Jméno a příjmení:	Diana Vargová
Osobní číslo:	H191202
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Genderová socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se genderové socializace dětí.

Vymezení terminologie a teoretických východisek zaměřených na genderovou socializaci dětí v mateřské škole z pohledu učitelek.

Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného cíle.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu pomocí interview s učiteli mateřských škol.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, interpretace, závěry výzkumu.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Giddens, A., & Sutton, P. W. (Ed.). (2013). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada.
- Montoussé, M., & Renouard, G. (2005). *Přehled sociologie*. Praha: Portál.
- Renzetti, C. M., Curran, D. J., & Maier, S. L. (2014). *Women, men and society*. Harlow: Pearson.
- Průcha, J. (2016). *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer.
- Valdřová, J. (2006). *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Dušan Klapko, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **7. října 2020**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 17.3. 2021

.....
g

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „Genderová socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek“ pojednává o problematice genderového působení na děti v prostředí předškolní vzdělávací instituce. V teoretické části se zabývám vysvětlením základních pojmů jako je sociologie a socializace. Dále se zabývám pojmy z genderové problematiky, jako je gender, feminita, maskulinita, genderová socializace, genderová identita, genderové stereotypy a v neposlední řadě také teoriemi vzniku pohlavní a genderové identity. V empirické části jsou prezentovány výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu. Výzkumná data byla získána za pomoci čtyř interview učitelek mateřských škol. Dále byla zpracována pomocí otevřeného kódování do kategorií, jejich dimenzí a vlastností.

Klíčová slova: gender, genderová socializace, genderové stereotypy, maskulinita, feminita, mateřská škola, předškolní věk, otevřené kódování

ABSTRACT

The bachelor's thesis “Gender socialization of children in kindergarten from the perspective of teachers” deals with the issue of gender impact on children in the preschool environment. In the theoretical part I deal with the explanation of basic concepts such as sociology and socialisation. I also deal with the concepts of gender issues, such as gender, femininity, masculinity, gender socialization, gender identity, gender stereotypes and, last but not least, theories of the origin of gender and gender identity. The empirical part presents the results of qualitatively oriented research. The research data were processed with the help of four interviews of kindergarten teachers. It was further processed using open coding into categories, their dimensions and properties.

Keywords: gender, gender socialization, gender stereotypes, masculinity, femininity, kindergarten, preschool age, open coding

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Dušanovi Klapkovi, Ph.D., a to především za jeho vřelý přístup a poskytování cenných rad a připomínek v průběhu zpracovávání práce. Dále bych chtěla poděkovat zúčastněným pedagogům, bez jejichž ochoty by se můj výzkum neuskutečnil a také paní ředitelce mateřské školy, ve které pracuji, za její vstřícnost a pochopení při mém studiu.

Mé největší díky patří mému manželovi, který mě podporoval nejen při psaní mého výzkumu, ale měl se mnou trpělivost a porozumění po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ZÁKLADNÍ POJMY GENDEROVÉ PROBLEMATIKY	13
1.1 GENDEROVÁ IDENTITA	13
1.2 GENDEROVÁ ROLE.....	14
1.2.1 Feminita.....	15
1.2.2 Maskulinita.....	16
1.3 STEREOTYPY A GENDEROVÉ STEREOTYPY	18
1.4 VÝCHOVA Z HLEDISKA GENDERU	19
1.5 ZÁSADY GENDEROVĚ KOREKTNÍHO PŘÍSTUPU K DĚTEM	26
2 GENDEROVÁ SOCIALIZACE DÍTĚTE Z EDUKAČNÍ PERSPEKTIVITY	28
3 TEORIE VZNIKU POHLAVNÍ A GENDEROVÉ IDENTITY	34
3.1 TEORIE SOCIÁLNÍHO UČENÍ	34
3.2 IDENTIFIKAČNÍ TEORIE	35
3.3 KOGNITIVNĚ VÝVOJOVÁ TEORIE.....	35
3.4 TEORIE GENDEROVÉHO SCHÉMATU	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	39
4.1 CÍLE VÝZKUMU	39
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
4.4 METODA SBĚRU DAT	40
4.5 METODA ANALÝZY DAT	40
4.6 INFORMANTKA JANA	41
4.7 INFORMANTKA KATEŘINA.....	41
4.8 INFORMANTKA VERONIKA	42
4.9 INFORMANTKA TEREZA.....	42
4.10 ANALÝZA ROZHovorŮ	42
5 SHRnutí VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	62
6 POLEMKA NAD VÝZKUMNÝMI ZÁVĚRY	64
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	69
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71

SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM TABULEK.....	73
SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Koncept genderu se u nás začal objevovat v druhé polovině devadesátých let 20. století a jeho problematika se v dnešní době stává stále diskutovanějším tématem (Janošová, 2008). Ačkoliv se tímto tématem zabývají mnohé studie, prostředí mateřské školy je stále ne tak probádanou oblastí. Proto je pro mě genderová socializace dětí v mateřské škole zajímavým námětem k bližšímu prostudování.

Během svého života zastává člověk několik rolí – matky, babičky, dítěte, či roli divadelní. Některé z nich si můžeme zvolit sami a dobrovolně, do některých se naopak narodíme. Ihned v porodnici je nám přidělena role genderová. Jsme nazváni mužem nebo ženou. Podle toho se pak odvíjí naše chování, postoje, dovednosti apod., které od nás společnost očekává. Jsem-li muž, budu silný, bojácný, schopný zaopatřit rodinu a předpokládá se, že nebudu dávat své city najevo. Jsem-li žena, budu křehká, vlídná, citlivá se smyslem starání se o domácnost a děti. Co když nám ale některé role, jejich vlastnosti a postoje nevyhovují a my se jim začneme vymykat. Začne na nás společnost nahlížet jinak? Touto otázkou jsem se zabývala nejen v teoretické, ale i empirické části.

Cílem mého výzkumu bylo popsat projevy genderové socializace dětí v každodenním režimu mateřské školy a dále identifikovat postoje učitelů k utváření genderové role u dětí v mateřské škole.

Ve své bakalářské práci jsem se snažila objasnit nejčastější pojmy týkající se genderové socializace dětí v mateřské škole. V teoretické části se zabývám přiblížením socializace a jejím vlivem na vznik genderové identity či genderové role. Také se zde věnuji samostatnému termínu gender, který značí rodovou odlišnost. Aniž bychom si tuto podstatu uvědomovali, vzdělávací instituce mají velký vliv na spoluutváření genderové role, postojů, názorů a hodnot v životě dítěte. Každý den je dítě ovlivňováno nejen svými rodiči a rodinnými příslušníky, ale také dětmi v mateřské škole, jejich vrstevníky, učiteli, ostatními zaměstnanci, ale také prostředím, ve kterém se momentálně vyskytují. Značnou roli zde také hrají média, literatura pro děti a v neposlední řadě také hračky, jenž bývají často genderově zabarvené. Může si vzít chlapec jako hračku kočárek, aniž by na něj bylo nahlíženo odlišně? Může si hrát dívka s autem, a kluk dát najevo své pocity? Podle mého názoru by měly být děti vychovávány jednotně, aniž by bylo bráno v potaz jejich pohlaví. Vždyť přeci i mužské pohlaví má právo vyjádřit své city, panenka je hračka jako každá jiná a žena zase dokáže stejné věci, jako muž.

Za důležité jsem také považovala objasnit některé teorie zabývající se vznikem pohlavní a genderové identity. Zaměřila jsem se na teorii sociálního učení, identifikační teorii spojenou s myšlenkou psychoanalýzy Sigmunda Freuda, dále na kognitivní teorii a v neposlední řadě více specifikuji teorii genderového schématu.

V empirické části bakalářské práce se zaměřuji na kvalitativní výzkum. Popisuji projevy genderové socializace v každodenním režimu dětí v mateřské škole a snažím se zjistit postoje učitelů k utváření genderové role. Jako metodu sběru dat jsem zvolila nestrukturovaný rozhovor se čtyřmi učitelkami mateřských škol s rozdílnou délkou praxe. Nejdříve jsem rozhovory analyzovala pomocí otevřeného kódování podle Strausse a Corbinové. Následovala interpretace zjištěných dat.

Prostřednictvím této práce jsem také chtěla poukázat na možný nerovnoměrný přístup k jednotlivému pohlaví, ať už neuvědomovaný či naopak. Také jsem zde uvedla doporučení pro genderově korektní přístup k dětem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY GENDEROVÉ PROBLEMATIKY

Kladu si mnoho otázek. Například jestli určuje můj osud, celoživotní postoj, mé vlastnosti a zájmy, místo ve společnosti, v rodině a pracovním zaměření to, zdali jsem žena či muž? Co si tedy představujeme pod pojmem gender? Tato kapitola se zaměřuje na objasnění genderových pojmů, ale také na to, jakým způsobem nás gender ovlivňuje v nejrůznějších situacích, jako jsou například vlivy vrstevníků, pedagogických pracovníků a další.

1.1 Genderová identita

Termín, který používáme v české vědě, je převzatý z anglického slova gender. Tento pojem překládáme jako sociální rod nebo sociální pohlaví (Valdrová, 2006). Z tělesného hlediska je rozdíl mezi pohlavími zcela zjevný. Muž se vyznačuje plochou hrudí, penisem a varlaty, hlubším hlasem a vousy. Žena má naopak prsa, pochvu a vaječníky, menstruační cyklus a je schopná rodit děti (Ardagh, 2017). Ve spojení s mužstvím a ženstvím se poprvé pojem gender objevil v článku J. Moneye v roce 1955, kdy se tento výraz použil ne na základě anatomickém, ale vyplývá z chování, tvrzení jedince a ze sebeprožívání. Janošová (2008) uvádí, že velký podíl na zdomácnění a používání tohoto slova má u nás také pražská nadace „Gender studies“, která se zaměřuje právě na komparaci společenského postavení mužů a žen.

Vývoj genderové identity je proces, který se děje nejen uvnitř jednotlivce, ale můžeme ho považovat také za výsledek skupinového procesu. Během našeho začleňování se do společnosti, má okolí jisté společenské očekávání, které bychom měli splňovat (Correll, 2007).

Získávání své vlastní identity je velmi složitý proces, který s sebou nese jak silné, tak slabé stránky. Prožíváme pozitivní vztah integrování, a naopak negativní vztah v separování od známého prostředí a rodiny. Člověk je jedinečný na základě své rozdílnosti od ostatních jedinců, zároveň se jim ale musí podobat (Badinter, 2005).

Kalnická (2009, s. 7) definovala gender jako „*označení souhrnu vlastností, rolí, vzorů chování i společenských pozic připisovaných ženám i mužům.*“ Způsobů, jak se lidé definují je hned několik. Nicméně z hlediska pohlaví je nejčastější vymezení fakt, když o sobě řekneme „jsem muž“ nebo „jsem žena“. Toto sdělení však nepoukazuje jen na pouhý anatomický popis vlastního těla. Člověk tímto sdělením například vyvolává i představu o tom, jaké by mohl mít dotyčný vlastnosti a zájmy, jak by se mohl vyjadřovat či oblékat.

Těžko si budeme představovat, pokud nám někdo sdělí, že je muž, dotyčného v šatech nebo sukni. Lidé budou očekávat vlastnosti jako je samostatnost, statečnost, odvaha. Budou předpokládat, že na rozdíl od ženy, je muž technicky zdatný, je schopen zaopatřit sebe i rodinu. Naopak jste-li žena, nikdo nebude zaskočený, či udivený, když se rozpláčete nad maličkostí nebo že jste romantická duše. Předpokládá se, že budete předurčena pro „domácký“ život a starání se o rodinu. Obecně, žena ve společnosti disponuje vlastnostmi jako je citlivost, laskavost, skromnost, ochotou přijímat a další. Jinak řečeno, býti ženou či naopak mužem, slouží jako základ, na němž stavíme společenskou kategorii, kterou nazýváme již zmiňovaný gender (Renzetti, 2003).

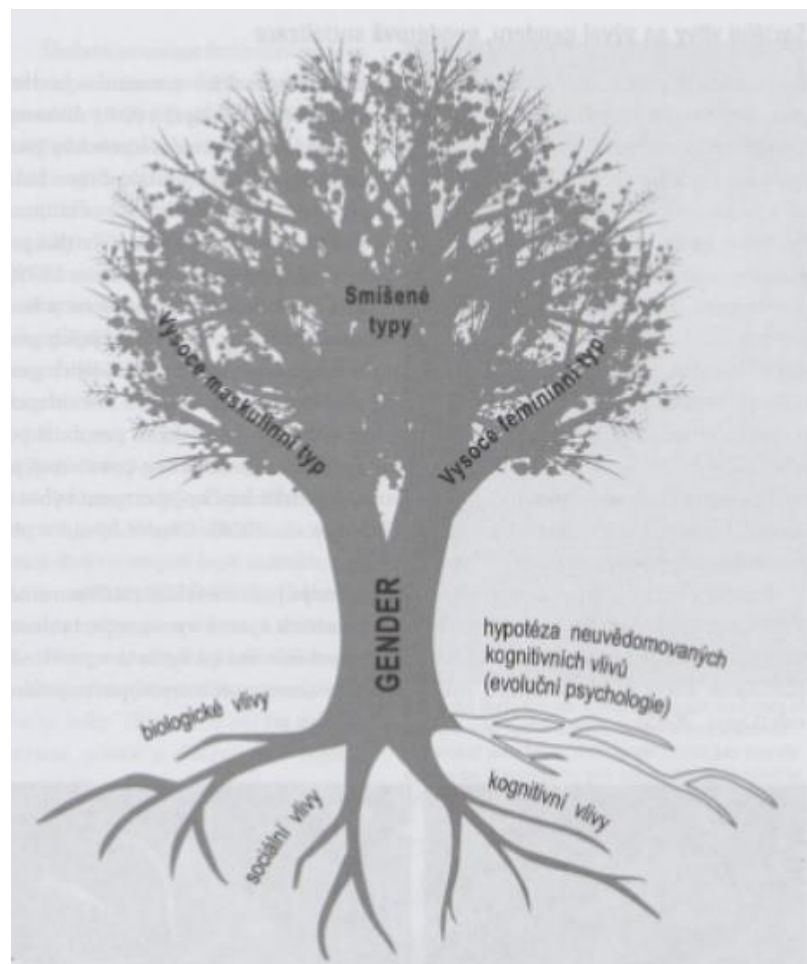
Za důležité zde považuji zmínit také to, že na gender můžeme nahlížet jako na sociální konstrukt, který prochází neustálou proměnou. Veškeré vlastnosti, chování a předsudky, které jsou přisuzovány ženském či mužském pohlaví, jsou formovány právě společností a kulturou, která se taktéž neustále mění. Proto ve své knize Fafejta (2004, s. 30) uvádí, „že je gender závazný pouze na základě sociálních norem.“ Jedná se o sociální ženství a mužství, které je jedinci podsouváno již od jeho narození.

1.2 Genderová role

Pokud nahlédneme do minulosti, používal se spíše výraz pohlavní role, který ovšem zahrnoval pouze odlišnosti v biologických sexuálních funkcích. Nový termín genderová role obsahuje i takové činnosti, které nejsou sexuálně či genitálně zaměřené. Jedná se především o chování jedince – dívky nebo chlapce, které jsou v souladu s pravidly a očekáváním dané společnosti. Na světě je nespočet rolí, které si můžeme sami volit, ať už se jedná o roli žáka, učitele nebo třeba roli smyšlené postavy v divadelním představení. Každou z těchto rolí si volíme dobrovolně s tím, že ji můžeme kdykoliv opustit (Fafejta, 2004; Thorová, 2015).

Uvažuji zde nad otázkou, a co tedy genderová role? Můžeme se jí vzdát? Dá se říci, že genderovou roli si vezeme už z porodnice – rodíme se do ní. Když se narodí chlapec, nikdo od něj neočekává, že bude hrát roli ženskou a naopak. Nicméně společnost bude jedince vždy vnímat jako muže či ženu, jelikož se jedná o biologicky daný fakt, který nelze popřít. Mužská nebo ženská role nám stanovuje schopnosti, ale také povinnosti, chování a očekávání, které bychom měli vůči společnosti dostát. Ovšem v současné době lze konstatovat, že rozdíly v genderových rolích se zmírňují a prolínají. Toto rozvolňování má ve společnosti jak kladné, tak i záporné ohlasy (Fafejta, 2004; Thorová, 2015).

Na formování genderové role působí několik vlivů, a to především vlivy sociální, biologické a kognitivní, které vyobrazují jednotlivé kořeny stromu (Obrázek 1). Hormony a geny spadají mezi vlivy biologické, kognitivní působení zahrnuje vyrozumění vlastního pohlaví a jako poslední zde uvádí autorka Thorová (2015) vlivy sociální, jako jsou tradice kultury, názory přátel, rodiny, aj. Je zde zahrnutý také čtvrtý kořen obsahující kognitivní vlivy vzniklé evolucí, nicméně toto tvrzení nebylo průzkumem prokázáno. Prostřednictvím vzájemného působení všech výše popsaných vlivů dochází k utváření genderové role, které jsou dále buď femininní nebo maskulinní či dokonce androgynní, které popisují níže (Fafejta, 2004; Thorová, 2015).

Obrázek 1. Utváření genderové role (Thorová, 2015)

1.2.1 Feminita

Ve spojení s rodem často také hovoříme o feminitě a maskulinitě. Podle Kalnické (2009) se jedná poněkud o neurčitý pojem. Z hlediska historického lze pojem uchopit jako prostorově

a časově stabilizovaný vzor ženského chování. Naopak z hlediska psychologického chápeme ženskost jako souhrn vlastností, které jsou typické pro ženské pohlaví. Tento termín se vyznačuje vlastnostmi, jako je soucit, pasivita, nechutenství při styku s něčím nepříjemným, dále čistota a jemnost, silnější prožívání a vyjadřování pocitů, závislost, půvab, úhlednost, a klid. Mezi femininní imperativy se zahrnují také zájmy umělecké či domácí rukodělné činnosti (Janošová, 2008).

Podle Lippa (2009) se feminita vyznačuje tendencemi k plachosti a neagresivitě, citlivostí, uměleckým nadáním a starostlivostí vůči ostatním. Sexuální orientace je zde zaměřená na muže.

1.2.2 Maskulinita

Jako protiklad feminity můžeme považovat právě maskulinitu neboli mužskost. Jedná se o takové vlastnosti či role, které jsou přisuzovány mužům. Vyznačuje se potlačováním emocí, soutěživostí, dominancí a vyšším společenským postavením. Za maskulinní zájmy se považuje například fotbal, automobily, elektronika apod. Průzkumy, které se zabývaly právě snižováním rozdílu mezi muži a ženami ovšem ukazují, že skutečných rodových rozdílů je podstatně méně, než se běžně předpokládá (Janošová, 2008).

Podle Cvikové (2003) existuje několik pravidel ženskosti a mužskosti.

Ženská pravidla:

1. Žena v žádném případě nesmí chtít být jako muž.
2. Dbá na to, aby se muž necítil slabý nebo podřazený.
3. Stará se a pečuje o druhé.
4. Je citlivá a něžná.
5. Má strpení a odpouští.

Mužská pravidla:

1. Muž nedělá to, co dělá žena.
2. Muž je silnější a moudřejší.
3. Muž vydělává více peněz.
4. Je úspěšný v povolání.

5. Nedává najevo své city, neodpouští a nemá strpení.

(Cviková, 2003)

Pokud porovnáme tyto stereotypní očekávání mezi mužem a ženou, jsou zcela odlišné. Nicméně v současnosti se rodová nerovnost, která je udržována právě prostřednictvím rodově stereotypnímu chápání mužské a ženské role, nevyskytuje tak často, jakož tomu bylo dříve (Cviková, 2003).

Maskulinita a feminita dříve vycházela z jednodimenziální koncepce. Ta poukazuje na to, že na jedné straně jsou jedinci vyhraněně maskulinní a na druhé straně jedinci naopak vyhraněně femininní. Mezi nimi se nacházejí takový jedinci, kteří jsou nevyhranění. V 70. letech bylo toto tvrzení vyvráceno, neboť se zjistilo, že existují lidé, kteří se projevují pomocí vysoce maskulinních a femininních vlastností, zájmů, a dovedností (Pleck, 1981 in Janošová, 2008).

Na základě výzkumu Bemová uvádí čtyři typy rodových identit:

1) Androgynní identita

- Jedinec vykazující vysoké množství ženských nebo naopak mužských vlastností, dovedností a zájmů.

2) Maskulinní identita

- Jedinci vykazující vysokou maskulinitu a nízkou feminitu.

3) Femininní identita

- Jedinci vykazující vysokou feminitu a nízkou maskulinitu.

4) Nevyhraněná identita

- Jedinci vykazující malé procento rysů jak femininních, tak maskulinních

(Pleck, 1981 in Janošová, 2008)

Výzkum zkoumající variabilitu ženskosti a mužskosti u dětí zjistil, že během této etapy života se ženskost a mužnost liší podle pohlaví vrstevníků v sociálním kontextu dítěte. Maccoby (1990) ve svém výzkumu poukázal na to, že když si dívky hrály s jinými dívkami, vykazovaly velmi malou pasivitu, což je atribut často označovaný jako „ženský“. Pokud si ale hrály s chlapci, pasivita byla mnohem větší, dívky stály stranou a spíše přihlížely, jak

chlapci dominují hračkám. Tento výzkum naznačuje, že i v dětství mohou být složky ženskosti či mužnosti zhoršeny nebo omezeny v závislosti na kontextu (Kohlman, 2017).

1.3 Stereotypy a genderové stereotypy

Stereotypy chápeme jako předem stanovené představy o pohybových attributech, o způsobech projevu chování a zvyklostech členů určité skupiny, aniž je brána v potaz jejich individualita. Pojem stereotyp byl poprvé použit americkým novinářem a filozofem Walterem Lippmannem. Současná věda chápe stereotypy jako mínění založená na pravděpodobnosti o tom, co si myslíme o různých skupinách lidí (Lippa, 2009).

Podle Martina (1991) je jedna z vlastností stereotypů taková, že stereotypy nejsou budovány na základě osobních zkušeností, nýbrž se vytváří pomocí tradování a verbální či neverbální komunikaci pomocí jedinců naší společnosti. Můžeme konstatovat, že stereotypy nám zastávají funkci orientační. Při střetnutím s něčím novým díky stereotypům dokážeme alespoň částečně předpokládat například reakce a chování druhých a zároveň slouží jako pomůcka, která nám usnadňuje poznávání nového prostředí (Brooks-Gunn, Matthewa, 1979 in Janošová, 2008).

Na celém světě existují stereotypy nejrůznějšího zaměření. Jedná se o stereotypy, které se týkají věku, národnosti, profesí či sociálních vrstev. Mezi aktuálně diskutovaná téma můžeme řadit právě stereotypy, které se týkají rolí mužů a žen (Beal, 1994 in Janošová, 2008). Každý stereotyp je založen z větší či menší části pravdivého jádra. Je obecně známé, že čím méně víme o dané situaci či o osobě, tím větší roli hrají naše představy. Mužské a ženské stereotypy nejvíce vystupují v popředí tehdy, pokud neznáme souvislosti situace a připisujeme tak typické vlastnosti těmto pohlavím (Janošová, 2008).

Ovšem i přesto můžeme konstatovat, že naše mínění o ženách a mužích jsou většinou přesné, a to z toho důvodu, že každý z nás má s mužským a ženským pohlavím zkušenosti. Nelze tedy říci, že by genderové stereotypy byly vybudovány pouze na „povídačkách“ společnosti, nýbrž se jedná o naše sledování či zkoumání chování mužů a žen. O osobnosti mužů a žen jsou stále zachovány silná stereotypní mínění. Znaky jako sebevědomí, soutěživost, logické uvažování je často řazeno k mužům, naopak ženám jsou přisuzovány vlastnosti jako citlivost, jemnost a soucit. Samozřejmě genderové stereotypy se nevztahují pouze na lidské

vlastnosti, objevují se v sociálních rolích, fyzických znacích, profesí a sexualitě (Lippa, 2009).

1.4 Výchova z hlediska genderu

Jak už bylo psáno výše, člověk prochází socializací po celý svůj život. A není tomu jinak i u dítěte. Dítě se projevuje určitým chováním, napodobuje své vrstevníky, rodiče, zachycuje zpětnou vazbu od okolí. Osvojuje si projevy ženské či mužské. Již při narození se dítě zavinuje do barev symbolizujících pohlaví. Do růžové deky personál balí dívky, naopak modrá zavinovačka představuje pohlaví chlapecké. Také nošení dáreků do porodnice či do kouta je zabarvené genderem. Dívky dostávají panenky, nařasené oblečky odpovídající barvy, zatímco chlapci auta a oblečení nejčastěji v modré barvě. Tímto příkladem jsem chtěla naznačit, že už od narození dítěte se začíná budovat gender (Lippa, 2009).

Ihned po narození dítěte, kdy je určeno jeho pohlaví, se k němu okolí chová odlišně. Při výzkumu Zelli Luriaové a Jeffreyho Rubina bylo zjištěno, že i rodiče nahlíží na novorozené děti skrze pohlaví. I když novorozené děti měly stejnou váhu a délku, rodiče dívky charakterizovali jako drobné, roztomilé a krásné s jemným obličejem. Chlapci byli naopak pozorováni jako robustní, velcí, v obličejí vykazovali výrazné rysy. Na tomto výzkumu můžeme pozorovat, že se rodiče již od narození dítěte, drží stereotypních zařazování a možná proto je pro nás v životě tak důležité, jak se na nás ostatní dívají. Už od útlého věku je dětem ukazováno, jak se mají oblékat, vyjadřovat, s jakými hračkami si mají hrát a jak se mají chovat (Badinter, 2005).

Už od útlého věku nás rodiče učí, co se sluší nebo nesluší na dívku a chlapce. A právě tyto imperativy s sebou nesou riziko ohraničování možností individuálního vývoje, kdy mohou děti potlačovat své atributy, chování, či schopnosti, protože se to od dotyčného pohlaví neočekává. Na druhou stranu Valdřová (2006) ve své knize píše o tom, že z mnoha výzkumů bylo zjištěno, že se děti samy aktivně podílejí na tomto diferencování a snaží se co nejvíce držet genderových vzorců.

Karsten (2006) uvádí, že dle výzkumů stále více narůstají nároky na správné nebo naopak špatné chování dívčího nebo chlapeckého pohlaví podle stereotypu pohlavních rolí.

Děti se učí „genderu“ aniž by si to uvědomovaly. Než si dítě dokáže samo stanovit za dívku nebo chlapce, je jim představeno spousta instrukcí či vodítek, jako je například odlišný přístup k pohlaví dítěte, používaná kosmetika, rozdílnost v oblékání, vzhledu, vyjadřování

apod. Už ve dvou letech má dítě představu a pojmu gender, dokáže nejen o sobě, ale i o ostatních říct, zda je kluk či holka. Dítě si ovšem neuvědomuje, že se pohlaví člověka nemění až do věku pěti až šesti let (Giddens, 2013).

Můžeme si zde klást otázku, zda jsou tyto vlastnosti přirozené nebo naopak získané? Většinou to, co se jeví nebo co považujeme za přirozené, je často vytvořeno společností a čím dál tím více se zpochybňují „vrozené“ atributy, kompetence, projevy řeči a chování (Valdrová, 2006).

U malých dětí nedochází k osvojování si rolí verbálně či disciplinárně. Dítě si adoptuje role kinesteticky – pamatuje si například věci, se kterými mohlo manipulovat. A právě tímto osvojování se zabývala Mossova studie, která ve své knize pospala Ann Oakley. Jedná se o čtyři procesy, mezi které patří manipulace, zaměřování pozornosti na určité objekty, verbální pojmenování a jako poslední vystavení činnosti.

1) Manipulace

Tento proces byl pozorován u dětí ve věku jednoho až pěti let ve dvaceti dvou rodinách. Jednalo se o to, že matky své dcery oblékaly do růžových šatech, přičemž jim říkaly, jak moc jim to sluší atd. Prostřednictvím toho pak dítě přejímá matčin pohled na sebe sama. Můžeme tedy konstatovat, že formování probíhá od kojeneckého věku.

2) Zaměřování pozornosti na určité objekty

Už při útlém věku přichází dítě do kontaktu s hračkami, které jsou genderově rozlišené. Při jejich správném výběru bývají odměněny či v reakci posilovány.

3) Verbální pojmenování

I když to na první pohled není znát, i tento proces – verbální pojmenování, je pohlavně závislý. Například už při vyslovení vět, jako jsou: *jsi zlobivý kluk; ty jsi hodná holčička*, nám dávají najevo, že slova tohoto druhu napomáhají utvářet vlastní identity, včetně pohlaví. Řadíme zde i příkazy a rady typu: *ty jsi holčička a holčička se tak nechová*. Díky tomuto pojmenování se pak dítě vyznačuje mužem či ženou.

4) Vystavení činnosti

Poslední z procesů se vyznačuje mužskými či ženskými aktivitami. Jedná se například o domácí práce, které jsou rozděleny mezi dětmi odlišného pohlaví. Dívka

je často vedena k činnostem jako jsou vaření, praní, uklízení, chlapec naopak zaopatřuje práce venkovní (Oakley, 2000).

Podle Karstena (2006) si také můžeme všimnout odlišného zacházení rodičů se syny a dcerami. Je prokázáno, že zralost u děvčat je od samého začátku větší než u chlapců. Ovšem rodiče se svými dcerami, oproti chlapcům, zacházejí jemněji a opatrněji. Díky vzniklým stereotypům své syny vnímají jako „silnější či odolnější“ (Karsten, 2006).

Gender a vliv vrstevníků

Děti jsou obkloповány svými vrstevníky už od útlého věku, a to nejčastěji ve školách. Poté, co dítě začne navštěvovat nové prostředí, jakými jsou například jesle, předškolní zařízení, dále základní škola a jiné, začne být v interakci s dosud neznámými lidmi. S nástupem do mateřské školy si jedinec více osvojuje genderové role, přejímá postoje, názory a projevy chování od ostatních dětí, vrstevníků, pedagogických pracovníků a od prostředí, v němž se vyskytuje (Kormoš, 1996 in Janošová, 2008).

Socializace dítěte probíhá jak v domácím prostředí, tak i mezi jeho vrstevníky. V druhém až třetím roku života dítěte dochází při hře k segregaci na dvě odlišné skupiny, a to na vlastní popud dítěte. Jedinec si ke společné hře vybírá vrstevníky stejného pohlaví a s narůstajícím věkem tento sklon začíná zesilovat. Renzetti (2003) ve své knize uvádí, že pokud se děti ubírají k hračkám, které jsou z hlediska genderu přiměřené jeho pohlaví, u svých vrstevníků jsou populární a snáze tak získávají partnery ke hře. Ovšem pokud je tomu naopak, chlapci jsou ostatními vrstevníky odsuzováni. Také zde uvádí poznatek o tom, že jsou vrstevníci často významnějšími socializačními činiteli než učitelé (Renzetti, 2003).

Podle výzkumů, které prováděla psychologka Beverly Fagotová, chlapci v mateřské škole ve věku tří až čtyř let popuzují u ostatních dětí mužského pohlaví maskulinní projevy a odvracejí je od typicky femininních her a tím tak velmi ovlivňují genderové utváření. Další výzkumy nejen od Fagotové ukazují, že vrstevníci mají mnohem větší vliv na utváření role, než rodiče či učitelé (Lippa, 2009).

Obecně je mužské pohlaví více podrobováno většími požadavky na jejich chlapeckou roli, nicméně společnost často očekává více problémů ze strany chlapců než dívek. Jelikož je v předškolních zařízeních velká absence mužského vzoru, ženská autorita není pro chlapce až tak brána v potaz. A možná právě díky tomuto, chlapci více lpějí na názorech svých vrstevníků (Janošová, 2008).

Děti si často volí ke své hře partnera téhož pohlaví a přibližně stejného věku. Partner se tak stává „nedospělým“ vzorem dítěte, který se na svou roli připravuje stejně jako on, prostřednictvím hry. Děti se prostřednictvím vrstevnických skupin podporují jak ve femininních, tak v maskulinních zájmech (Janošová, 2008).

Význam vrstevníků je v tomto věku dítěte značný. Doposud bylo dítě velmi emocionálně spjato s rodinou, najednou se ocitá mezi jedinci přibližně stejného věku, snaží se jim vyrovnat, napodobit, či s nimi „soupeřit“. Díky vrstevnickém seskupení se jedinec ocitá v různých rolích, zkouší různé formy projevování, sleduje reakce okolí, vyskytuje se v různých situacích jako je odmítání, přijímání či uznání skupinou. Všechny tyto zmíněné jevy jsou důležitou součástí pro formování vlastního Já (Gillernová, Mertin, 2003).

Gender a vliv pedagogických pracovníků v mateřské škole

V podkapitole 1.4 jsme si popsali, jakým způsobem napomáhají rodiče k upevnování genderových stereotypů. Může naše chování ovlivňovat také prostředí a lidé v něm, ve kterém děti tráví většinu svého času?

Řetězec sociálních vztahů v mateřské škole je velmi bohatý. Významná je interakce nejen s vrstevníky, ale také dítěte s učitelem, kdy se pedagogický pracovník stává jednoznačnou autoritou, která má, aniž by si to většina učitelů uvědomovala, velký vliv na formování jedince. Děti předškolního věku v učiteli vidí vzor, napodobují jeho chování a způsoby jednání v nejrůznějších situacích (Gillernová, Mertin, 2003).

Je obecně známé, že nedostatek pedagogických pracovníků mužského pohlaví nejvíce zasahuje právě předškolní vzdělávání. Podle Collinse a Kutzaje (1991) mají učitelky v mateřských školách sklon podporovat u děvčat a chlapců právě femininní chování. V některých mateřských školách se také objevují častěji aktivity a činnosti femininního rázu, jako jsou především taneční kroužky, zpívání a tvoření. Pokud se jedná o školu ve větším městě, nabídky bývají poněkud širší. Janošová (2008) ve své knize uvádí, že dívky jsou častěji chváleny za svoji vizáž a zároveň učitelé používají zdrobnělejší výrazy. Dívčím je také více vštěpována podpora v pomoci druhým, v šetrnější manipulaci s hračkami, učitelkami jsou osločovány jako „zlatíčka“ a „pomocnice“. U chlapců padají pochvaly jako „šikovní“ a „chytří“, jsou osločovány jako „velcí kluci“.

Podle Lippa (2009) si učitelé k dívkám a chlapcům chovají vzhledem k jejich pohlaví odlišně. S dívčím pohlavím učitelé více komunikují, jelikož je ženské pohlaví často

vytrvalejší, dívky se více shlukují v přítomnosti učitele, a proto jsou také více pod dohledem, zatímco chlapci se věnují své vynalézavosti (Lippa, 2009).

Karsten (2006) ve své knize rozebírá rozdílnost v zacházení s chlapci a dívkami v mateřských školách. Pokud si chlapec hraje s typicky holčičí hračkou, jako mohou být panenky, kočárky a barbíny, setkává se s výrazem nepochopení. Jestliže se naopak dívka věnuje autům, traktorům a stavebnicím, nikdo se nad tím ani nepozastaví (Karsten, 2006).

Gender ve výběru hraček

Už v batolecím věku dětí můžeme pozorovat rozdílnost ve výběru hraček z hlediska genderu. Děti nejčastěji manipulují právě s hračkami, které je učí nejen nejrůznější dovednosti a vědomosti, ale také díky nim děti vyzkoušejí různé role, které budou vykonávat jako dospělí jedinci. Kdybychom nahlédli do dívčího pokoje, většinou bychom mohli pozorovat hračky jako panenky, kočárky, dětské kuchyně s miniaturním příslušenstvím, dále rekvizity šatů a šperků apod. U chlapců by převládaly auta, nákladáky, konstruktivní stavebnice, nářadí a vojenské hračky. Renzetti (2003) uvádí, že stejný výskyt hraček u obou pohlaví představují pouze knihy a hudební nástroje. Podle DiPietra dívky a chlapci zastávají také odlišný styl hraní, v němž se chlapci vyznačují především hravým zápasením (DiPietro, 1981 in Renzetti, 2003).

Kladu si otázku, zda si tyto odlišné hračky vybírají děti opravdu díky odlišnému pohlaví anebo jsou děti právě díky dospělým lidem podněcovány k tomu, aby si s nimi hrály? Už od narození jsou dětem podsunovány hračky náležitého pohlaví, děti často motivujeme ve hraní si s „příslušnými“ hračkami, naopak při špatném výběru jsou děti nepochopeny nebo dokonce trestány. V katalogu her, v televizních reklamách a i přímo v obchodních centrech můžeme pozorovat, že jsou zde hračky rozdělené na hračky „pro holky“ a hračky „pro kluky“. Poutací reklamní billboardy či letáky obsahují dětské fotomodely s odpovídajícími hračkami daného pohlaví. Dívky bývají vyobrazovány s hracími domy pro panenky, chlapci naopak s akčními superhrdiny. Díky odlišnosti hraček pro dívčí či chlapecké pohlaví dochází k prohlubování rozdílných vlastností a dovedností. U chlapců dochází k podpoře zvědavosti, nápaditosti a soutěživosti. Také díky hračkám rozvíjejí svoji manipulaci a konstruktivní dovednosti, nicméně objevují se zde i prvky agresivity. U dívek hračky rozvíjejí vlastnosti jako kreativita, starání se o druhé a atraktivitu. Podle Millera tyto údaje potvrzují hypotézu, že hra s hračkami považovanými za dívčí, respektive chlapecké, má vliv na odlišný vývoj

kognitivních schopností a sociálních dovedností u děvčat a chlapců (Renzetti, 2003). Fantazijní hry se vyskytují více u dívek, kdy je prostřednictvím nich více rozvíjena komunikace a empatie vůči druhým lidem. Zatímco u technických a konstruktivních her u chlapců není takové komunikace potřeba, rozvíjí se zde naopak prostorová představivost (Janošová, 2008).

Závěrem tohoto tématu bych chtěla shrnout, že dětské hračky zřetelně přispívají k utváření genderových stereotypů, a to nejen svým vzhledem, ale také vlastnostmi, kterými se vyznačují (Renzetti, 2003).

Gender v komunikaci

Diference mezi pohlavím se ukazuje taktéž ve způsobu komunikace. Tyto rozdíly vznikají již v útlém věku dítěte, například kvůli odlišné výchově, různosti hraček určených konkrétnímu pohlaví, způsobu her apod. Rozdíly ve vyjadřování se dále prohlubují na základní škole prostřednictvím kamarádství téhož pohlaví. Je obecně známé, že dívky se zajímají o jiné hračky a aktivity než chlapci. Pomocí toho tak vznikají odlišná témata a komunikace daného pohlaví (Leaper et al., 1991 in Janošová, 2008).

Dívky mezi sebou sdílejí své prožitky a tajemství, naopak chlapci si své soukromé záležitosti nechávají spíše pro sebe a zabývají se současným děním. Jako důsledek těchto odlišností se pak stává rozdílnost v úrovni sociálních dovedností. Podle Bemové (1994) se chlapecké pohlaví vyznačuje více direktivním vyjadřováním, častěji přerušují dotyčného v řeči a jsou asertivnější v komunikaci (Bealová, 1994 in Janošová, 2008).

Asertivita se u dívek projevuje poněkud mírněji a vyjadřují se kultivovaněji (Beal, 1994 in Janošová, 2008). Komunikační rozdíly mezi pohlavím se projevuje nejen u dětí, ale také u dospělých jedinců (Janošová, 2008).

Gender a předškolní věk

Za předškolní období považujeme dobu zhruba od třetího do šestého roku dítěte. Toto rozmezí může kolísat okolo jednoho či více let, například kvůli odkladu povinné školní docházky nebo jiným záležitostem. Konec této etapy je určen nástupem do první třídy základní školy. Rovněž Průcha (2016) ve své knize hovoří, že předškolní vzdělávání se

realizuje v mateřské škole a je stanoveno od tří let dítěte do zahájení povinné školní docházky.

Podle Eriksona (1963), který popisuje osm životních období člověka, se dítě v tomto věku nachází ve vývojovém stádiu iniciativy, kterou můžeme vysvětlit jako průbojnost nebo schopnost riskovat a dobývat. Dítě má potřebu aktivity, součinnosti, tvořivosti, více se zamýšlí nad činnostmi, které provádí, je vytrvalejší, komunikativní, energetické a zvědavé. Snaží se být součástí veškerého dění, potřebuje si všechno vyzkoušet, ovšem u činnosti nevydrží delší dobu, v předškolním období často „přelétává“ z jedné aktivity na druhou. Podle Kollárikové (2010) by mělo být v tomto věku dítě vedeno k větší samostatnosti, k uplatňování vlastní aktivity a mělo by být pozitivně motivováno.

Thorová (2015) ve své knize toto období označuje za tzv. zlatý věk dětské hry. Dítě se prostřednictvím hry zdokonaluje ve všech oblastech dětského vývoje. Hra je pro ně tou nejpřirozenější činností, během které upotřebovávají své schopnosti a dovednosti (Thorová, 2015).

Podle Kohlberga (1976) se dítě v tomto věku nachází v premorální úrovni. To znamená, že všechno, co je nějakým způsobem odměněno či oceněno, pokládá za dobré. Dítě si osvojuje normy chování na základě své úrovně poznávacích procesů. Děti v předškolním věku přebírají sociální normu pohlavní role, a to nejen mezi vrstevníky v mateřské škole, kde jsou děti často rozdělovány do dvou skupin na základě svého pohlaví, ale také v rodinách nebo prostřednictvím sociokulturních vlivů. Rodiče, ať už úmyslně či naopak, podporují své potomky v typických projevech určitého pohlaví, jako jsou způsoby chování, oblékání, výběru hraček. Mezi sociokulturní vlivy řadíme nabídku dětských knížek, pohádek, pořadů v televizi a další, ve kterých je gender často prezentován odlišně. Díky sociálnímu učení se u dítěte rozvíjí sociální role, kdy ve věku čtyř let chápe neměnnost pohlavní identity (Vágnerová, 1999).

V předškolním věku dochází k nejvýraznějšímu osvojování genderové role. Dítě přebírá hodnoty a názory, postoje a role nejen od svých vrstevníků, ale také od dospělých jedinců. Díky odlišnému prostředí, než ve kterém se dítě doposud nacházelo, získává v mateřské škole větší sociální přínos (Kormoš, 1996 in Janošová, 2008).

Mezi třetím až čtvrtým rokem děti zaznamenávají odlišnosti ve výhodách a nevýhodách mužského a ženského pohlaví, seznamují se s pracemi a činnostmi, které jsou rozlišeny stereotypně. Po dosažení šestého roku života dítěte je zcela obeznámeno s rozdíly role

maskulinní i femininní. Janošová (2008) ve své knize uvádí, že u chlapců se dříve objevuje snaha chovat se tak, jak se od pohlaví očekává. Chlapci předškolního věku se projevují tak, aby jejich chování nebylo někým posuzováno jako femininní. Sociální požadavky, které jsou na mužské pohlaví kladeny, jsou oproti ženskému pohlaví, poněkud vyšší. Na chlapce jsou kladeny větší nároky z hlediska chlapecké role, ovšem poslušnost je u nich vnímána shovívavěji, a to možná právě díky nedostatku pedagogických pracovníků mužského pohlaví (Janošová, 2008).

Děti mají v předškolním věku stále prelogické uvažování. Myšlení je útržkovité, nekoordinované a postrádá komplexní přístup. Toto období charakterizují vlastnosti jako jsou egocentrismus, prezentismus, fenomenismus či antropomorfismus (Vágnerová, 1999).

1.5 Zásady genderově korektního přístupu k dětem

Genderově citlivý přístup k dětem je důležitý nejen v rodině, médiích a literatuře, ale také v mateřských školách. Výchova a vzdělávání by měla jak dívkám, tak chlapcům poskytovat rovné příležitosti a přístup. Práce s dětmi by neměla zdůrazňovat odlišnosti mezi pohlavím a jejich vlastnostmi, či chováním. Je zde velmi důležitý přístup učitele ke genderové problematice a jeho celkový postoj. Proto jsem zde uvedla několik zásad genderově pozitivního přístupu z publikace od Jarkovské (2005, s. 12), kterými by se učitelé měli řídit.

- *„Snaží se reflektovat odlišný přístup k dívkám a chlapcům;*
- *respektuje rozdíly mezi pohlavími, ale a priori je nepředpokládá;*
- *usiluje o rovný přístup k chlapcům i dívkám, avšak k specifickým pohlaví, která se v jeho hodinách projeví, se snaží přistupovat citlivě a tak, aby podpořil/a chlapce či dívky tam, kde se cítí být nejistí/é;*
- *vyvaruje se genderově stereotypních výroků jako: na dívku je to slušný výkon; kluci jsou prostě takoví; přeci se, Michale, nenecháš zahanbit holkou; no je pravda, Haničko, že tohle u plotny potřebovat nebudeš;*
- *vyhledává genderově nestereotypní učební materiály;*
- *pokud v používaných učebních materiálech objeví genderové stereotypy, mluví o nich s dětmi, zpochybní jejich samozřejmost;*

- *vyhledává alternativní genderové vzory pro chlapce i dívky, např. ženy kosmonautky, muži na rodičovské dovolené apod., kterými rozšíří dětem možnost volby vlastní budoucnosti*
- *nežadává genderově stereotypně rozdělené úkoly, např. holky vyšívají, kluci zatloukají hřebíky, či na školních výletech holky uklízejí a kluci jdou do lesa na dříví.“*

2 GENDEROVÁ SOCIALIZACE DÍTĚTE Z EDUKAČNÍ PERSPEKTIVITY

V této kapitole nastíním definici a nejrůznější oblasti, kterými se zabývá sociologie výchovy. Uvedu zde předchůdce této disciplíny a objasním pedagogický termín výchova. Dále se věnuji pojmům socializace a genderová socializace, mezi nimiž se snažím vysvětlit odlišnosti. Socializaci zde klasifikuji na primární a sekundární.

Sociologie výchovy – „*sociologická disciplína, která se zabývá sociálními aspekty výchovy a jejím místem v procesech společenské reprodukce*“ (Havlík & Kořa, 2011, s. 12). Toto odvětví se nejčastěji zabývá problémy, jako jsou místa a úlohy výchovy ve společnosti, vztahy mezi výchovnými hodnotami a cíli, vztahy objektů a subjektů výchovy, struktura, funkce a organizace výchovných institucí, sociální podmínky, jejich důsledky a mnoho další (Havlík & Kořa, 2011). Prokop (2001) uvádí, že tato disciplína je brána jako základní věda pedagogiky, nicméně stále ji můžeme vztahovat k subdisciplíně samostatné sociologie, tudíž je brána také jako hraniční.

Sociologie výchovy úzce souvisí se sociologií vzdělávání, která je často pokládána za její součást. Ta se věnuje vymezení základní terminologie, vztahy mezi rodinou, generačními problémy ve vzdělávacím procesu, základními vzdělávacími institucemi, otázkami celoživotního vzdělávání a jiné (Havlík & Kořa, 2011). Pro sociologii výchovy existuje několik názvů, jako jsou pedagogická sociologie, sociologická pedagogika a již zmíněná sociologie vzdělávání. Abychom se vyvarovali spekulaci o náležitějšímu použití jednotlivých pojmenování, snažil se Průcha (2000) v knize Přehled pedagogiky, zavést nové označení disciplíny s názvem sociologie edukace, která lépe odpovídá mezinárodní terminologii (Prokop, 2001).

Počátek sociologie výchovy vede ke klasikům samostatné sociologie. Jedním ze zakladatelů je považován americký sociolog Lester Frank Ward, který považoval vzdělávací a výchovný proces jako bezprostřední složku lidského pokroku. Rovněž francouzský sociolog Émile Durkheim se zabýval pedagogikou a je pokládán za předchůdce sociologie výchovy. Mezi české autory předcházející této disciplíně můžeme zařadit Inocence Arnošta Bláhu, který ve své knize vymezil sociologickou pedagogiku, dále Emanuela Chalupného s jeho otázkami týkajícími se výchovy lidí a zvířat a v neposlední řadě také Karla Gallu a jeho publikací z roku 1967 s názvem Úvod do sociologie výchovy (Prokop, 2001).

Sociologie výchovy zahrnuje široké spektrum problematiky, kterým se zabývá, přesto jsem zde uvedla stěžejní oblasti, jako jsou například socializační problémy ve škole, rovnost vzdělávacích příležitostí, postoje ve vzdělání, vztah rodiny a školy, školní prostředí, efekty vzdělávání a vzdělanostní mobilitu (Prokop, 2001).

Za důležité zde také považuji objasnit pojem výchova, který se vyskytuje i v nejprimitivnějších kulturách. Tento termín pochází z latinského slova *educatio*, což můžeme přeložit jako vyvedení a řadíme jej mezi základní pedagogické pojmy (Prokop, 2001). Podle Havlíka (2011, s. 13) je výchova chápána jako „*záměrné ovlivňování socializačních procesů v souladu se společensky přijatými normami a hodnotami a učení se společenským rolím.*“ Z jiného pohledu můžeme výchovu chápat jako jisté zkulturnění či druh pomoci, který jedinci napomáhá k převzetí kultury (Prokop, 2001).

Socializace – „*proces, kdy se jedinec stává kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci jisté tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování k společensky přijatým hodnotám a plní individuálně modifikovaná očekávání a role.*“ (Havlík & Kořá, 2011, s. 44).

Tento pojem do vědecké terminologie zavedli američtí sociologové Robert E. Park a John Dollard (Urban, 2017). Základní princip socializace spočívá ve zvnitřňování kulturních vzorců. Hned po narození začíná skupina jedinců předávat kulturní vzorce charakteristické pro určitou společnost, kterými jsou jazyk, hodnoty, normy a sociální role. Je jisté zřejmé, že základy osobnosti spolu s některými sociálními dovednostmi jsou osvojeny už v průběhu dětství a dospívání, nicméně proces socializace trvá po celý život jedince (Montoussé & Renouard, 2005).

Giddens (1999) ve své knize uvádí, že ihned po narození se o sebe dokážou postarat pouze živočišové, kteří jsou na nízkém evolučním stupni. Naopak u savců je zcela nutná pomoc rodičů, a to především u člověka, neboť je známo, že na to, aby dítě dokázalo přežít bez pomoci druhých, musí dosáhnout věku minimálně pěti let. Socializace je tedy proces vývoje od stádia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe sama a orientuje se ve své vlastní kultuře. Mezi aktivního činitele socializace spadá samozřejmě samostatné dítě, jelikož také novorozeně má své potřeby a nároky, jež ovlivňují ty, které se o něho starají (Giddens, 1999).

Během života je jedinec vystavován různým nárokům, nejen po stránce fyzické, ale pokouší se zvládat nejrůznější situace a krize, přizpůsobuje se měnící se společnosti a kulturnímu

klimatu, zvyká si na změny jak v osobním, tak v pracovním životě. V každé životní etapě, ať už se jedná o narození, dětství, či stáří, se jedinec setkává s novými situacemi, se kterými se musí vypořádat. Socializace je jedním z nejběžnějších pojmů sociologických teorií, ovšem to neznámá, že je tato koncepce vždy jasná a srozumitelná. Jedná se o složitý jev, na který lze nahlížet z různých úhlů. Anthony Giddens popsal socializaci jako přechod biologického tvora ke společenskému. Naopak Durkheim hovoří o tom, že v socializaci dochází k vytvoření návyku na to, aby jedinci nevnímali utiskovanou moc společnosti jako omezující či příliš silovou (Jedlička, 2015). Podle Havlíka (2015) se jedná o proces „zspolečnění“, začleňování se do sociálních vztahů, enkulturaci a v neposlední řadě také personalizaci. Kulturně specifické vzory chování a jednání přejímá jedinec, nejvýrazněji ve svém dětství, právě v těchto procesech (Havlík, 2015).

Socializace nemusí vždy probíhat snadno. Jelikož se jedná o velice složitý proces, mohou zde nastávat různé konflikty a rozpory v takovém ohledu, že může dojít k nepříznivému až patologickému vývoji. Hlavní úlohu zde hraje rodina spolu se společenským prostředím, která do značné míry ovlivňuje jedince. Mohou tedy ve stejném prostředí díky socializaci vzniknout stejní jedinci? Čáp a Mareš (2001) uvádějí, že socializace v sobě zahrnuje také individualizaci – utváření rozdílných jedinečných osobností. Jedinec nezávisle na sobě přispívá ke své socializaci, utváří si svůj vlastní pohled na svět, ovlivňuje a aktivně se zapojuje do dění okolo něj a tím se také podílí na vzájemném vytváření své osobnosti. Právě díky socializaci vznikají mezi lidmi různorodé individuality.

Jak už bylo zmíněno, socializace probíhá ihned po narození dítěte, nicméně předškolní období je pro dítě klíčové. Prostřednictvím prvotního setkávání dítěte s vrstevníky různého věku a pohlaví, s cizími osobami, s rodiči a prarodiči, s novými autoritami, dochází k vývoji sociální reaktivity – tedy k vytváření diferenciovaných emočních vztahů k novým jedincům. Zároveň se vyvíjí tzv. sociální kontrola, kdy dítě postupně přijímá normy, které jsou dány společností a očekává se jejich dodržování. Do třetí oblasti sociálního vývoje v předškolním období spadá osvojování sociálních rolí, které může být dvojího typu, a to vnitřní a vnější. Vnitřní osvojování probíhá zejména v rodině, kdy dítě pozoruje způsoby a jednání určitých rolí, jako roli chlapce a dívky, či matky a otce. Vnější osvojování se formuje naopak v odlišném prostředí, než je rodina. Může to být právě v mateřské škole, mezi vrstevníky apod. (Gillernová, Mertin, 2003).

Druhy socializace

Socializaci se vyznačuje jistým počtem různorodých socializačních faktorů. To můžeme chápat jako skupiny nebo sociální kontexty, ve kterých se dějí významné procesy socializace. Můžeme ji klasifikovat jako primární a sekundární.

Jako **primární** socializaci označujeme takové činitele, kteří mají největší vliv na vývoj jedince – proces socializace zde začíná. Odehrává se tedy v novorozeneckém věku, kdy dětství označujeme jako nejvýznamnějším obdobím takzvaného kulturního učení, do kterého spadá jazyk a vzorce chování. Můžeme zde zařadit například rodinu, blízké přátele nebo sousedské skupiny. Rodinné kontakty mají několik podob v závislosti na tom, v jaké kultuře a zemi se rodinné systémy nacházejí. V útlém věku je pro dítě nejdůležitější osobou nejčastěji matka, která s dítětem tráví nejvíce času. Časná socializace probíhá v dnešní moderní společnosti především v přítomnosti matky, otce a jedním nebo dvěma dětmi – tedy mezi méně početnou rodinou. V jiných kulturách se mohou vyskytovat i rodiny složené navíc z prarodičů, tet a strýců, které se o děti taktéž starají již od jejich narození. Podob rodin může být opravdu mnoho. Výchova dětí může probíhat vlivem jednoho z rodičů – otce či matky, vlivem obou rodičů stejného pohlaví, nebo dítě mohou vychovávat pouze prarodiče. V dnešní době se mnoho žen již po krátké době od narození dítěte vrací co nejdříve do zaměstnání, ovšem i přesto je rodina stále brána jako hlavní socializační faktor. Primární skupinu charakterizují intimní vztahy, vzájemné sympatie a ztotožnění, pocit sounáležitosti a v neposlední řadě také osobní kontakt. Na rozdíl od sekundárních činitelů jsou tyto skupiny dlouhodobé a soudržné (Kunhart, 2003; Giddens, 2013).

Sekundární socializace se vyznačuje méně osobními vztahy a převládá zde racionální vazba mezi jedinci. Zařazujeme zde školní třídy a pracovní skupiny, organizace, média a pracoviště. Vzájemné působení v těchto souvislostech lidem umožňuje osvojovat si normy, hodnoty a názory, které pak formují vzorce jejich kultury. Ve školách žáci respektují daný rozvrh, pravidla, učitelský sbor. Naopak učitelé mají vliv na očekávání dětí od sebe samých. Po dokončení školy se tato očekávání propojí s pracovními zkušenostmi. Ve školách má na socializaci také velký vliv formování jednotlivých vrstevnických skupin stejné věkové kategorie. Kamarádství mezi dětmi útlého věku je pro dotyčné dítě velmi důležité, nežli tomu bylo dříve. Oproti rodině, která je na první pohled důležitou součástí a faktorem socializace, by měla být věnována stejná pozornost také vrstevníkům, jelikož sehrávají důležitou roli i v dalším životě, a to ne pouze v dětství či dospívání. Vališová (2007) uvádí, že rovněž jako školní docházka, která je zdrojem nejrozmanitějších podnětů, i předškolní zařízení má v

sekundární socializaci velký vliv. Velký vliv na vytváření názorů, postojů a samostatné socializace v dnešním moderním světě hrají veškerá masmédiá. Jeden z nejvýznamnějších faktorů procesu socializace je právě televize, u které děti tráví mnohem více času, než tomu bylo dříve (Kunhart, 2003; Giddens, 2013).

Genderová socializace

V předchozím odstavci jsme si vysvětlili a popsali pojem socializace. Co je ale myšleno, pokud se řekne genderová socializace? Je mezi těmito pojmy nějaký rozdíl? Během života se člověk neustále mění, integruje se do různých rolí a situací, a to buď vědomě, kdy na něj působí okolí, anebo na základě svého pozorování a posuzování situace (Strnadlová, 2012).

Podle toho, ve které části světa se dítě narodí, jaké postavení, národnost a vzdělání budou mít jeho rodiče, se bude odvíjet životní dráha a socializace dítěte. Ještě před narozením dítěte vznikají samotné představy o tom, jaké dítě bude, jak bude vypadat, jakou bude mít povahu apod. Společně s těmito idejemi se vytvářejí také genderově podmíněné představy, které se dále předávají do výchovy a vývoje dítěte. Sociální působení má vliv už od chvíle, kdy je známo pohlaví dítěte (Thorová, 2015). Renzetti (2014) ve své knize poukazuje na to, že pokud mají rodiče charakterizovat určité dítě, často se odebírají ke genderovým stereotypům. O dívkách mluví jako o drobných, přítulných a roztomilých osobnostech, kdežto chlapce popisují jako zdatného, pohyblivého a silného (Renzetti, 2014).

Děti jsou často rodiči oblékáni podle toho, zda vykazují pohlaví chlapce či dívky. Dívky mnohdy nosí růžovou barvu, chlapci se zase vyznačují barvou modrou. Tím rodiče dítěti usnadňují genderovou socializaci a předcházejí tím případným nedopatřením o samostatném pohlaví. Těžko tak v naší kultuře budeme předpokládat, že v růžovém kočárku bude spát chlapec (Strnadlová, 2012). Jinými slovy, genderová socializace představuje proces, kdy se chlapci učí být chlapci a dívky dívkami (Thorová, 2015).

Genderová socializace se odehrává podle určitého schématu, který ve své knize popsala Strnadlová (2012) následovně:

1) Vědomé úsilí

Skrze odměny a tresty za různé projevy a chování společnost sděluje své genderové očekávání vůči dítěti. Toto vědomé úsilí charakterizují věty jako: kluci nepláčou; holčičky se takto nechovají; perou se jen kluci atd.

2) Jemnější signály

Jemnější signály můžeme pozorovat například v chování nebo přístupu rodičů k děvčatům. K chlapcům je tento přístup striktnější.

3) Vzájemné působení v dětském kolektivu

V mateřských školách či ve školách základních můžeme sledovat časté utváření skupin stejného pohlaví.

Na genderovou socializaci působí mnoho dalších faktorů, mezi které patří všední věci, jako jsou hračky, které si dítě vybírá, pohádky, a především také vztahy mezi vrstevníky. Nicméně nelze tvrdit, že genderová socializace končí s dospělostí člověka. Tak jako samostatná socializace, tento proces probíhá po celý život jedince. Během života jsou lidé ovlivňováni svým okolím, svou prací, médii apod. I přesto může člověk svou svébytnost vytvářet svobodně, navzdory zaběhnutým pravidlům (Strnadlová, 2012).

3 TEORIE VZNIKU POHLAVNÍ A GENDEROVÉ IDENTITY

Zde si kladu otázky, jak je vůbec možné, aby dítě poznalo, že rozdělujeme společnost na mužskou a ženskou? Jakým způsobem dítě rozezná, které rysy, dovednosti, zájmy a činnosti „patří“ ženám či mužům? Na tyto otázky se snaží najít odpovědi následující teorie, kterým se v této kapitole budu podrobněji věnovat.

3.1 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení, jejímž autorem je Albert Bandura, říká, že pohlavní identita dítěte a genderová role se budují prostřednictvím zásahů rodičů a vychovatelů dítěte. Od nepaměti je dítě za patřičné chování odměňováno, naopak za nevhodné projevy trestáno. Jinak se jedná s dívkou, a jinak se hovoří s chlapcem. Právě trestem či odměnou jsou děti motivovány k volbě vhodného chování (Janošová, 2008).

Při vývoji dítěte dochází k učení se řeči, pohybům, sociální komunikaci, dodržování společenských norem, získávání dovedností, vědomostí apod. Podle Čápa a Mareše (2001, s. 192) sociální učení „označuje soubor procesů, jimiž se dítě učí, ve styku s druhými lidmi, žít ve společnosti, aktivně se do ní začlenit, dodržovat její normy, přejímat sociální role, komunikovat, účastnit se sociální interakce.“ Přijímání pohlavní role se uskutečňuje pomocí posilování, pozorování a v neposlední řadě také prostřednictvím napodobování. Jednou z vývojově nejstarších a nejrozšířenějších forem je právě **posilování**. Jedná se o posilování díky odměnám a trestům za patřičné chování dítěte. Pokud se dítě chová tak, jak je to v dané rodině zvykem, či splňuje dané normy, dostává od rodičů odměny, mezi které můžeme řadit dar, úsměv, pochvalu, pozornost, projevy sympatie a lásky, materiální odměna atd. Aby bylo nežádoucí chování odstraněno, užívají se tresty jak fyzického, tak psychického rázu. Jedná se o rozčilování se, mračení, nekomunikaci, odepření přízně aj. Další, velmi častá forma sociálního učení je **pozorování** neboli observační učení. Na rozdíl od posilování se zde dítě stává pouhým pozorovatelem činností a reakcí druhých lidí, kteří mohou být trestáni či odměňováni. Může se jednat například o sourozence, kamaráda či pohádkovou postavu v televizi. Jako poslední formu uvedu **napodobování**, které už svým názvem napovídá, že se jedná o zopakování již dříve viděného chování, které je pro dotyčného zajímavé či poutavé. Obecně tedy děti přijímají svou roli proto, aby byly odměněny nebo aby se naopak vyhnuly trestu (Brooks-Gunn, Matthews, 1979 in Janošová, 2008; Čáp & Mareš, 2001).

3.2 Identifikační teorie

Jedna z nejstarších teorií zabývající se touto problematikou je právě identifikační teorie, která se pojí s myšlenkou psychoanalýzy Sigmunda Freuda. Freud zde popisuje několik rovin, kdy nejvýznamnější je pro nás z hlediska genderu rovina úrovně prožívání, ve které dochází k zásadnímu zjištění odlišnosti mezi mužem a ženou. Prostřednictvím toho pak nastává emoční krize ve vztahu k otci i matce. Identifikační teorie je založená na přejímání vnitřních postojů od svých rodičů (Janošová, 2008).

Karsten (2006) uvádí, že identifikace s rodičem nastává tehdy, kdy se mezi rodičem a dítětem vytvoří hluboká emocionální vazba, která se odehrává právě během prvních let života dítěte. Je obecně známé, že zpočátku se dítě fixuje více na matku, jelikož s ní tráví nejvíce času, ovšem ztotožňování se probíhá podle této teorie u obou rodičů (Karsten, 2006). Každá vytvořená teorie má samozřejmě i své meze, proto i identifikační teorie byla podrobována velké kritice a byla pozměňována různými autory.

Čáp a Mareš (2001) uvádějí, že *„identifikace je záměrné úsilí o převzetí způsobu chování modelu, se kterým se jedinec identifikuje, ke kterému má silný emoční vztah.“* Spousta autorů identifikační teorii spojuje s teorií napodobování. Jedinec, který se identifikuje s druhou osobou, k ní vykazuje velmi kladný vztah. Nemusí se vždy jednat o rodiče, modelem může být jakákoliv osoba, jak už z blízkého okolí, z minulosti, tak například hrdina z knihy.

3.3 Kognitivně vývojová teorie

Autorem této kognitivní teorie je americký psycholog Lawrence Kohlberg. Jedná se o rozšíření teorie, kterou formuloval švýcarský vývojový psycholog a filozof Jean Piaget. Při vývoji genderové teorie je v této koncepci podstatné, že taktéž prochází stejnými stádii, jako při evoluci morálního či kognitivního myšlení. Teorie spočívá v tom, že se dítě postupně vyrovnává jak s fyzikálním, tak se sociálním okolím a na základě toho dosahuje určitých vědomostí a schopností vyvozování. Děje se tomu tak i v kontextu genderu, kdy je pak dítě schopné k jednotlivému pohlaví přiřadit jak sebe samo, tak každého ve svém okolí. Mezi znaky, jež dítěti v útlém věku napomáhají řadíme například hlas, vlasy, způsob oblékání a chování, záliby, tělesná stavba apod. (Janošová, 2008; Karsten, 2006). Kohlberg uvádí tři stádia vývoje diferenciací pohlavních rolí následovně:

- 1) Aby děti vystupovaly maskulinně nebo femiminně, jsou podle Kohlberga dětské ideje o genderu velmi důležité pro jejich motivaci. Toto smýšlení se vytváří postupně

s tím, jak děti nabývají vyšších stupňů duševního vývoje člověka. V prvním stádiu dojde dítě ke zjištění, že náleží k jednomu z pohlaví. Dochází mu, že společnost je rozdělena na dvě rodové skupiny. Dítě o sobě dokáže sdělit, zda je chlapec nebo dívka. Dochází k tomu mezi druhým až třetím rokem dítěte. Podle Lippa (2009) si taktéž v tomto stádiu děti uvědomují konstantnost předmětů a objektů.

- 2) Sounáležitost k pohlaví je ve druhém stádiu dítěti zcela jasná. Ovšem ze strany dítěte není pochopeno, že se gender nemění a přetrvává do konce života. Dítě ještě nevidí rozdíly ve stavbě těla mezi muži a ženami. Jsou si ovšem vědomy, že dívky se stávají ženami a chlapani muži. Lippa (2009) ve své knize poukazuje na to, že poté, co si dítě osvojí genderovou identitu, upřednostňuje a identifikuje se s člověkem téhož pohlaví. Dítě často rozeznává pohlaví díky vnějším ukazatelům, jako jsou například styl oblékání, délka či účes vlasů. Nechápe a neumí pohlaví rozlišit na základě odlišné stavby těla. Děti si ve věku tři až čtyř let myslí, že své pohlaví mohou změnit pouhou změnou svého vzhledu. To znamená, že se například převlečou do oblečení opačného pohlaví.
- 3) Mezi šestým až osmým rokem si dítě upevňuje svou genderovou konzistentnost. Dochází zde k ustanovení neměnnosti vlastní pohlavní příslušnosti. I kdyby se dotyčný člověk oblékal a choval, či měl zájmy opačného pohlaví, než vykazuje on sám, dítě chápe, že podstata věci se nemění (Karsten, 2006 in Janošová, 2008).

3.4 Teorie genderového schématu

Tato teorie navazuje na kognitivně vývojovou teorii. Jedná se tedy o 70. léta. Teorie spočívá na tvorbě genderových kognitivních kategorií, které se postupně u dítěte vytváří (Janošová, 2008).

Martin (1990) zde uvádí dvě základní databáze:

- 1) Nadřazené schéma
 - Aby dítě dokázalo přiřadit k mužům nebo k ženám jeho typické vlastnosti, zájmy, dovednosti, chování apod., potřebuje k tomu určité informace. Tato kognitivní struktura ve své databázi zahrnuje znalosti týkající se odlišností mezi pohlavím.

2) Podřazené schéma

- Podřazené schéma rozšiřují předešlá mínění o podrobnější informace vztahující se k ženskému či mužskému pohlaví. Může se například jednat o výběr hraček, kdy dítě ví, jaké typické hračky jsou určeny pro jeho pohlaví (Janošová, 2008).

Podle Bemové potom, co si lidé osvojí genderová schémata, znalosti a také názory na mužské či ženské pohlaví, začnou své chování a chování ostatních lidí vnímat právě pomocí těchto schémat. Jestliže se jedinec vyznačuje silnou genderovou schematičností, posuzuje tak novou známost díky jeho maskulinitě či feminitě. Bemová se v teorii genderového schématu zaměřuje spíše na to, jak moc velký důraz klade jedinec na gender a schematičnost. Podle Bemové vzniká genderové schéma právě v rodině, kultuře a mezi vrstevníky, kterými je jedinec ovlivňován. Nicméně hlavní myšlenka genderového schématu spočívá v lidských názorech na pohlaví, jež samy zastáváme (Lippa, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V praktické části mé bakalářské práce se věnuji tématu genderové socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek.

Jako první jsem vymezila cíle výzkumu, dále jsem si stanovila několik výzkumných otázek. Poté jsem zde popsala výzkumný soubor, metodu sběru dat a metodu analýzy dat.

4.1 Cíle výzkumu

- Popsat projevy genderové socializace v každodenním režimu dětí v mateřské škole.
- Identifikovat postoje učitelů k utváření genderové role u dětí v mateřské škole.

4.2 Výzkumné otázky

1. Jaké názory mají učitelé mateřských škol na edukační přístupy spojené s genderovou problematikou?
2. Jaký postoj zauímají učitelé mateřských škol, pokud u dětí dojde k narušení genderových rolí?
3. Jak učitelé mateřských škol interpretují genderovou problematiku při řešení konfliktů, udělování trestů, pochval a věnované pozornosti u dětí?

4.3 Výzkumný soubor

Za výzkumný vzorek pro sběr dat jsem v závislosti mého výzkumného cíle vybrala čtyři učitele ze dvou mateřských škol. První mateřská škola se nacházela ve vesnici, jako druhá byla zvolena městská mateřská škola. Při výběru jsem dbala na to, aby mezi respondentkami byla rozdílná délka praxe, která se pak projevovala v získaných zkušenostech participantů.

Aby byla zachována anonymita účastníků, v bakalářské práci jsem použila fiktivní jména. Také jsem zde záměrně neuvedla lokalizace mateřských škol, kde respondenti pracují. Před samostatnou realizací interview, byl učitelům předložen informovaný souhlas, jehož znění je doloženo v příloze.

4.4 Metoda sběru dat

Pro tento výzkum byla vybrána metoda hloubkového interview s účastníky výzkumu. Jak ve své knize Švaříček (2014) uvádí, jedná se o nejpoužívanější metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu. Tento hloubkový rozhovor můžeme definovat jako „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek*“ (Švaříček, 2014, s. 159).

Právě díky nestandardizovanému rozhovoru je ve velké míře zachována jeho přirozenost a volnost odpovědí, ovšem jeho vyhodnocování je poměrně náročnější. Prostředí, ve kterém je interview realizováno, by mělo být klidné, bez přítomnosti dalších osob, které by mohly rozhovor narušovat. Před začátkem dotazování je potřeba zaujmout a motivovat respondenta, dále navodit osobní kontakt a vyvolat v respondentovi důvěru. Proto se nedoporučuje začít ihned s dotazováním, nýbrž účastníkovi klást otázky na všeobecné úrovni (Gavora, 2010).

Švaříček (2014) uvádí tři fáze rozhovoru:

- Úvodní fáze (délka trvání 10-20 minut)
- Hlavní fáze (délka trvání 30-40 minut)
- Ukončovací fáze (délka 5-10 minut)

Za produkt interview považujeme odpovědi respondenta. Zachycení odpovědí je možné pomocí diktafonu či jiného záznamníku, přičemž musí být uvedený respondentův souhlas s pořizováním nahrávky (Gavora, 2010).

4.5 Metoda analýzy dat

Za konečné zdroje dat pro analýzu a následnou interpretaci dat považujeme přepisy rozhovorů (Švaříček, 2014). Vzhledem k tématu mé bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní metodu analýzy dat, a to metodu otevřeného kódování.

„*Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby. Jedná se o ústřední proces tvorby teorie z údajů*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 39).

Za první krok analýzy považujeme označování jevů neboli konceptualizaci. Jedná se o tvorbu pracovních kódů, kdy je věta pečlivě rozebrána a následně je danému jevu přidělen kód. Z veškerých rozhovorů pak vznikne několik desítek kódů, které je potřeba dále seskupit a kategorizovat.

Kategorie daného jevu by měla mít abstraktnější pojmenování. Při jejich tvorbě jsem se několikrát k daným kategoriím vracela a měnila jsem jejich názvy v závislosti vhodnějšího pojmenování. Dále jsem se zabývala tvorbou vlastností a jejich dimenzí. Vlastnosti můžeme chápat jako charakteristiky jednotlivé kategorie, přičemž jim přidělujeme dimenzi – tedy umístění na škále (Strauss, Corbinová, 1999).

4.6 Informantka Jana

Jana absolvovala Církevní střední školu pedagogickou a sociální. Jelikož chtěla ve vzdělávání pokračovat, přihlásila se na vysokou školu se studijním programem učitelství pro mateřské školy, kterému se věnuje dálkově. Jana má dvacet šest let a v mateřské škole pracuje od roku 2014. Během sedmi let vystřídala několik mateřských škol jak městských či vesnických, například z důvodu stěhování. Je pro ni důležité, aby do práce chodila s úsměvem, proto si vybrala profesi učitelky, která ji baví a naplňuje. Práce je zároveň jejím koníčkem. Jana se aktivně věnuje hraní na harmoniku, kytaru a klavír. Ráda zpívá, vaří, sportuje a tráví čas s rodinou a přáteli.

4.7 Informantka Kateřina

Informantka Kateřina má vysokoškolské vzdělání. Vystudovala obor sociální pedagogika na fakultě humanitních studií ve Zlíně. Střední školu má zaměřenou na předškolní a mimoškolní pedagogiku a má dvacet pět let. Jako důvod k výběru povolání uvedla zálibu v tvůrčí práci a komunikativnost, která je pro ni klíčová. Už od její základní školy se angažovala v přípravě různých programů pro mladší ročníky apod. Vždy chtěla práci, která ji bude vnitřně naplňovat, a proto si vybrala profesi, kde je obklopena dětmi. Její délka praxe činí pět let. Na své práci má nejraději dětskou upřímnost a jejich pohled na svět. Také uvedla negativa tohoto povolání, jako je například celkový pohled společnosti na učitele mateřských škol, a ne vždy vstřícná komunikace s rodiči a jejich názory. Mezi její záliby patří čtení, vycházky v přírodě a po horách, ježdění na kolečkových bruslích a výlety s přáteli.

4.8 Informantka Veronika

Veronika vystudovala Vyšší odbornou školu pedagogickou se zaměřením na předškolní a mimoškolní pedagogiku a má čtyřicet dva let. Jako učitelka v mateřské škole pracuje již sedm let. Dříve pracovala šest let jako terénní poradce rané péče v rodinách dětí se zrakovým a kombinovaným postižením. Poté odešla na mateřskou dovolenou a časem uvažovala o změně svého povolání. Jelikož měla podstatnou zkušenost s vedením dětských oddílů, táborů, volnočasových aktivit a tato práce s dětmi ji naplňovala, rozhodla se stát učitelkou v mateřské škole. Na své práci miluje různorodost každodenního dění, viditelné pokroky dětí a jejich upřímnost. Veronika vychovává tři děti ve věku sedm až patnáct let. Mezi její záliby patří četba knih, folklor, zpěv, turistika a posezení s přáteli.

4.9 Informantka Tereza

Tereza má nyní čtyřicet devět let. Vystudovala Střední pedagogickou školu v Kroměříži. Její praxe činí dvacet osm roků, z nichž dva roky pracovala jako vychovatelka či vykonávala zástupy na nižším stupni základní školy. Z účastněných participantů má tedy nejbohatší zkušenost s dětmi ve svém oboru. Jako důvod výběru svého povolání uvedla zálibu pracovat s dětmi. Mezi její koníčky patří vyšívání, pletení a práce na zahradě. Její velká srdcovka je místní folklor, kterému se několik let věnovala.

4.10 Analýza rozhovorů

V souvislosti s problematickými otázkami jsem si nejprve pojmenovala jednotlivé kategorie. Pro lepší přehlednost jsem ke každé kategorii vytvořila tabulku s vlastnostmi a dimenzemi náležící samotné kategorii.

Kategorie č. 1: Fenomén genderu ve výchově

Konceptualizace dat: rozdíly mezi dětmi; hodně se to řeší; rozlišení mezi ženami, muži, kluci holky; je to podle mě aktuálnější; zaškátulkování; dání mužské a ženské role ve společnosti; z nuly na osmdesát; to slovo jsem slyšela; jsem to četla v nějakých článkoch; mnohem víc; pohlaví muži, ženy

Tabulka 1. *Fenomén genderu ve výchově*

Vlastnosti	Dimenze
Aktuálnost pojmu	nízká/ <u>vysoká</u>
Frekvence výskytu pojmu	nepatrná/ <u>častá</u>
Erudovanost učitelů	nízká/ <u>vysoká</u>

Ačkoliv byl můj rozhovor veden na téma genderová socializace, považovala jsem za důležité se respondentek nejdříve dotázat, zdali se s pojmem gender už někdy setkaly nebo je pro nich toto téma zcela nové.

Informantka Jana polemizuje o možnosti, že na tento termín narazila již na střední škole, ovšem přiklání se k tomu, že o genderu poprvé diskutovala až při realizaci mého rozhovoru. *„No když jsme se spolu bavily, jako o tvój bakalářce, tak to jako poprvé.“* *„Obecně a možná ve škole jsme se o tom bavili, jako na střední...o genderu, ale teď se to řeší hodně.“*

Taktéž Kateřina uvádí, že toto téma probírali na základní škole. *„Jako dříve jsem se s tím taky setkala, třeba na základce jsme to tam nějak řešili, v různých rodinných tématech, jo jakože gender znám.“* Také uvádí, že diskusí ohledně genderu je v dnešní době mnohem více, pojem je pro více probíraný. *„Teď je to podle mě aktuálnější, protože se hodně zaměřuje, že každý může mít prostě volbu volit si. Takže až teď si myslím, že to je, jakože nejvíc téma otevřené v dnešní době hlavně.“*

Informantka Veronika se k výskytu pojmu vyjádřila podobně s rozdílem, že dříve gender nebyl probíraný téměř vůbec. *„Tak dříve jsem se s tím neseťkávala vůbec, ale za posledních, možná když bych to řekla, dva roky, a to už sem byla ve školce, tak se to, mě přijde jakoby z nuly na osmdesát.“* Taktéž dodává, v jaké souvislosti se s tímto termínem setkala. *„Možná ale nejvíc sem se s tím začala setkávat v souvislosti s dětmi, jakoby v určité.. jakože děcka vůbec, že by to řešily, ale spíš dospělí, kteří se buď o ně starali anebo že jsem to četla v nějakých článkoch, nebo jsem to někde...někdo to jako zmiňoval nebo narazil na nějakou knihu, nebo na něco takového.“*

Poslední respondentka Tereza uvádí, že o tomto pojmu nikdy neslyšela a je pro ni tedy zcela nový. *„No nevím, vůbec jsem se s tím neseťkala.“*

Z rozhovorů vyplývá, že frekvence výskytu pojmu je v současné době častější, než tomu bylo dříve. Téma je aktuálnější a mnohem diskutovanější.

V předchozím odstavci jsem probírala, jestli se respondentky s pojmem již setkaly. Dále mě zajímalo, zda jsou obeznámeny s významem tohoto termínu. Jelikož se téměř všechny s pojmem setkaly, sdělily mi jeho chápání.

Jana uvedla, že gender chápe jako rozdíly mezi dětmi. „*To bych ti asi neřekla nijak odborně. ale svůj názor na to...gender chápu tak jako rozdíly mezi dětmi, prostě mezi pohlavími, jako holky a kluky, jak se chovají.*“

Podobně charakterizovaly gender Kateřina i Veronika. „*Takže rozlišení mezi ženami, muži, kluci holky. No prostě pohlaví muži, ženy...*“ „*Jako to slovo, já chápu, že je to určité jakoby zařazení nebo dání mužské a ženské role ve společnosti, takhle to vnímám já, když bys mně řekla gender.*“ Jelikož se informantka Tereza s pojmem nesešla, nedokázala význam slova popsat.

Až na jednu respondentku se ukázalo, že gender je účastníkům výzkumu téměř známý a chápou jeho význam či spojitost.

Kategorie č. 2: Rozdílné světy

Konceptualizace dat: přistupovat ve stejné míře; namašlená holčička; svět se tak točí více kolem holek; hodné holčičky; beru všechny stejným metrem; je to stejně; jinak k holce a jinak ke klukovi; nezávisle na tom jestli je to kluk nebo holka; myslím, že je to vyvážené; je to všechno globálně, že se to tak prolíná; jenom pro holky nebo víc pro kluky si myslím, že né; aktivity určené jak klukům, tak holkám; já si to nemyslím; záleží na složení třídy; více káraní kluci; vyčnívají jakože více než ty holky; klidnější holky, rozumné

Tabulka 2. *Rozdílné světy*

Vlastnosti	Dimenze
Odlišnost v přístupu k pohlaví	velká/ <u>malá</u>
Šetrnost k dívkám	<u>patrná</u> /žádná
Rozdílnost v udělování pochval a káravosti	<u>velká</u> /malá
Rozdílnost v aktivitách	velká/ <u>malá</u>

Ve svém výzkumu jsem se zabývala otázkou, zda učitelé přistupují k dítěti odlišně v závislosti na jeho pohlaví. Odpovědi respondentů se poněkud lišily.

Kateřina na jednu stranu uznává, že celkově je pozornost věnovaná spíše dívčímu pohlaví. „*No já si myslím, že ten svět se tak točí více kolem holek.*“ Na druhou stranu hovoří o tom, že v přístupu nedělá rozdíly, a to i díky tomu, že mají ve třídě větší počet chlapců nežli dívek. „*Jakože za mě, když si to řeknu, tak asi né...jako my máme moc kluků, pořád, neustále (smích), takže není šance tam ani vyzdvihovat nějak holky. Ne, jakože v tomto si myslím že nejsem, že bych dělala rozdíly, jakože bych se zaměřila prostě víc na holky a upřednostňovala je. Jakože tak globálně si myslím že o kluky a holky se zajímám... a jsou mi všichni tak na stejné váze.*“

Z odpovědi Veroniky vyplývá, že se snaží přistupovat k dětem podle jejich individuálních potřeb. „*Spíš si myslím, že ani jinak holce a jinak ke klukovi, ale jinak dítěti, které se projevuje tak, a jinak k dítěti, které se projevuje zase jinak. Jo spíš podle...spíš si myslím, že jinak mluvím s dítětem, které je zaměřené nějak, nezávisle na tom jestli je to kluk nebo holka a jinak zase s někým, kdo jakoby to má zase jinak zaměřené.* Možnost, že by dělala rozdíly v přístupu odmítá. „*Ale nemyslím si, že bych jako dělala rozdíl mezi klukama a holkama, jako co se týká třeba když s nima potřebuju něco řešit, že bych jinak mluvila s klukem a jinak s holkou, myslím si, že je to stejně nebo jako vnímám to, že je to stejně.*“

Jana se domnívá, že její přístup je rovnocenný, nicméně připouští šetrnější zacházení s dívkami. „*No snažím se k dětem přistupovat ve stejné míře nebo nevím o tom, že bych k někomu přistupovala jinak jen proto, že je to kluk...no ale je pravda, že když se ve dveřích objeví ta namašlená holčička, tak to člověka svádí k tomu, jak bych to řekla...jemnějšímu přístupu.*“

Tereza, stejně jako respondentka výše uvedla, že odlišný přístup v její třídě není možný. Jako důvod uvedla převládající chlapecké pohlaví. „*Ne, ne to vůbec, za ty roky co tu pracuju si neuvědomuju, že bych k někomu přistupovala jinak, hlavně teď, když ve třídě mám kopec kluků. Myslím si, že je beru všechny stejným metrem.*“

Všechny informantky se shodly na tom, že odlišný přístup k pohlaví nepreferují, nebo si toho nejsou vědomy, ovšem některé uvažují o pravděpodobnosti, že v jisté míře může být přístup k holčíčímu pohlaví mírnější.

Vyslechnou více pochval nebo jsou děti více kárány v závislosti na jejich pohlaví? Touto otázkou jsem se zabývala i při průběhu rozhovoru s respondentkami.

Jana uvedla, že jedním z důležitých faktorů káravosti je právě složení třídy. *„Kdybych to měla dát teď jako konkrétně na tu moji třídu tak asi jsou více káraní kluci protože máme tam takové výkvěty (smích) takové jako, sešla se nám letos taková parta takových výlupků řekněme a vyčnívají jakože více než ty holky...ale je to fakt o tom složení třídy.“* Nicméně dodala, že celkově si chlapecké pohlaví vyslechne více napomínání, i když si touto odpovědí nebyla zcela jistá. *„Celkově asi kluci, když se ví, že kluci jsou divočáci...asi možná ti kluci, ale nevím, je to takové...těžko říct.“* Více pochval je směřováno právě k dívkám, a to i díky většímu zájmu o dění ve třídě. *„Máme tam spíš klidnější holky, rozumné, že se i zajímají o to co máme ve třídě, co děláme, tak tam je těch pochval určitě více no.“*

Taktéž Kateřina připouští, že dívčí pohlaví je snadnější pochválit. Jako důvod udává větší poslušnost a nadšení. *„Ty holčičky jsou takové ty hodné spíš, že tě poslechnou, když jim něco zadáš, tak oni mají nadšení a tady to. Takže tě to tak někdy svádí je spíš víc chválit, protože oni se snaží, pěkně vykreslují a tohle.“* Dále hovoří o tom, že se v její třídě momentálně vyskytují velmi zruční kluci, ale celkově vnímá situaci tak, že dívky to mají v životě mnohem jednodušší. *„Ty holky to budou mít vždycky trošku v tomto jednodušší, jo, že to bude pro ně taková ta vyšlapaná cestička, protože holky byly vždycky takové ty pečlivé prostě.“*

Odpověď respondentky Veroniky se téměř shoduje s výpověďmi výše. Taktéž zaujímá názor, že pochval se dostává více dívkám. *„No tak samozřejmě pochválit šikovnou, namašlenou holčičku, která je jakoby hodná, ať už z jakéhokoliv důvodu je samozřejmě snazší než pochválit lumpa kluka.“*

Tereza uvedla, že jedním z faktorů míry káravosti i udělování pochval je podle jejího názoru právě charakter dětí, ovšem nad touto otázkou nikdy více nepřemýšlela. *„No ale asi záleží na charakteru těch jednotlivých dětí, že když tam budou opravdu zlobiví kluci, tak je jasné, že je musím víc napomínat...stejně tak, když ti kluci jsou šikovní nevidím důvod je nepochválit jo, a nesrovnávám to jestli někoho chválím víc, to jsem nad tím fakt tak nepřemýšlela.“*

Z odpovědí respondentek je zřejmé, že patrně více pochval si vyslechne právě dívčí pohlaví, naopak pohlaví chlapecké je káráno více. Také zde uvedly možné související faktory, jako jsou složení třídy a charakter jednotlivých dětí.

Důležitou roli při genderové socializaci dětí hrají také vhodně zvolené aktivity v mateřských školách. Zajímalo mě, v jakém míře jsou zastoupeny spíše dívčí činnosti a naopak.

Jana zastává názor, že aktivity v mateřských školách jsou genderově vyvážené. Jako ovlivňující faktor uvádí dovednost učitele takovéto aktivity připravit. *„Já si myslím, že je to vyvážené, že když učitelka chce, tak dokáže připravit aktivitu takovou, která má jakoby nádech klučíčí třeba z poloviny...a potom to může obrátit tu hru zase jako s nádechem toho holčičího charakteru.“*

Stejného názoru je i respondentka Kateřina. Podle ní jsou aktivity zaměřené jak na chlapce, tak na dívky. *„Tak za mě si myslím, že asi ne, takto je to spíš globálně právě na všechny. Teda aspoň já to tak mám vždycky a myslím si, že i další kolegyně co jsme byli ve školce jinde, tak si myslím, že je to všechno globálně, že se to tak prolíná. Jo nějaká honička, něco, co baví kluky a všechny. Ale že by vyloženě takto striktně ty řízené činnosti byli jenom pro holky nebo víc pro kluky si myslím, že ne asi.“*

Totožnou odpovědí korespondovala i Veronika. *„Myslím si, že celkově jsou aktivity určené jak klukům, tak holkám, nehledala bych v to nějaký rozdíl.“*

Podle Terezy by se aktivity neměly genderově rozlišovat. Jako svou zkušenost uvádí některé chlapce, kteří našli větší zálibu ve výtvarných činnostech nežli dívky. *„No ty výtvarné aktivity a takové, se říká že je to spíš pro holky ale já si to nemyslím, protože ve třídě máme kopec kluků, kteří malují pěkněji, jak ty holky a malují samy a rádi, že je do toho člověk nemusí nutit, že si na tom dají víc záležet, jde vidět, že jsou třeba víc třeba víc puntičkáři, jak ty holky.“*

Podle názorů dotazovaných jsou aktivity v mateřských školách genderově vyvážené. Podle učitelek by se ovšem neměly diferencovat podle pohlaví.

Kategorie č. 3: Děti v obklíčení genderu

Konceptualizace dat: osobně to neřeším, když kluci si jdou hrát do kuchyňky; vozíja si panenky v kočárku; máme jako volnost; nikdo nezakáže; každý má rád něco jiného; není úplně striktně dané; jenom panenky, ti musí mít jenom auta; holka chodit oblečená jako kluk; dokáže aj povědět, jako v čem se cítí dobře; holky jako taky rády jezdí s autama; všechny hračky pro všechny; nabídnu klukovi, to co je pro kluka; nedám kluka aby hrál babičku

Tabulka 3. Děti v obklíčení genderu

Vlastnosti	Dimenze
Segmentace hraček dle pohlaví	velká/ <u>malá</u>
Vliv učitele ve výběru hraček	nepatrný/ <u>značný</u>
Volba v oblékání	striktní/ <u>volná</u>

Již od narození jsou děti obkloповány různými hračkami, které jsou zaměřeny na určité pohlaví. Obchodní výlohy srší modrými barvami s auty, traktory, vojáky a stavebnicemi, které jsou přisuzovány chlapeckému pohlaví, naopak růžové panenky s kočárky jsou určeny dívkám. Zajímalo mě tedy, jak tuto samozřejmost vnímají učitelé mateřských škol.

Jana nejprve vzpomínala na své dětství, kdy si s její sestrou hrávaly s hračkami, které jsou přisuzovány spíše chlapeckému pohlaví. „*Já třeba když jsme byli malé zase, tak my jsme si normálně hrály s autíčkama, jezdili jsme traktorem a zajímali mě věci jakože takto co jakoby je přisuzováno klukom, nějaké jako autíčka, traktory bagry.*“

Respondentka Kateřina taktéž hovoří o svém dětství. Z její zkušenosti vyplývá, že volnost ve výběru hraček byla patrná. „*Moje ségra, to byla vždycky kluk, jako úplně ona prostě milovala vyměňovat s tatškou kola na autě, taky nosila takové kárované gatě, klučičí věci a všechno a zajímala se spíš a takové ty klučičí sféry a já jsem byla vždycky spíš na takové ty panenky, plyšáky barbínky a takové a mě to přišlo dycky takové jako v pohodě, že každý má rád něco jiného, prostě není úplně striktně dané, že ti musíja mět jenom panenky, ti musí mít jenom auta.*“

Veronika zastává ten názor, že by hračky neměly být genderově rozlišené a měly by sloužit všem dětem stejně. „*Myslím si, že je i pro kluky přirozené hrát si v rámci nějaké sociální hry na rodinu a k tomu všechno patří že jo, miminka, k tomu patří kočárky, k tomu patří všechny tyhle ty věci. A zase ba naopak holky jako taky rády jezdí s autama a všechny tyto věci. Já si myslím, že by měly být všechny hračky pro všechny, a že by to jako nemělo být členěné.*“

Informantka Tereza ve své výpovědi uvádí, že dívčí pohlaví si čím dál tím méně hraje s panenkami a kočárky, naopak chlapci si pro typicky dívčí hračkou také nejdou. Tato výpověď je zaměřená na děti ve věku od čtyř do sedmi let. „*Posledních, co teď vidím pět roků, tak ty holky jako kočárek spíš jenom přivezou něco, ale vůbec, že by si sedly, hrály se na maminky, oblékaly panenku, pěstovaly, zpívaly, tak je to dělaly dřív.. vozily je v kočárku tak to*

vůbec no a že by si kluci hrály jako vyloženě že cíleně, že by šel a teď si budu hrát s kočárkem...to ne.“

Nabídka hraček je v mateřských školách poměrně široká. Nalezneme zde škálu nejrůznějších deskových her až po typicky genderově zabarvené hračky. Mohou učitelé nějakým způsobem ovlivňovat volbu dětí ve výběru hraček?

Jana ve své výpovědi uvádí, že pokud dítě sáhne po hračce, která je společností určována opačnému pohlaví, situaci neřeší a nevidí v tom problém. *„No jako já osobně to neřeším, když kluci si jdou hrát do kuchyňky, nebo když si hrají s obchodem, vozíja si panenky v kočárku tak to neřeším, ale neděje se to až tak často.*“ Zároveň ale poukazuje, že pokud má dítěti nabídnout hračku, většinou sáhne samočinně po typické hračce, která náleží danému pohlaví. *„Jako je pravda že automaticky nabídnu klukovi, to co je pro kluka to je asi pravda, ale nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlela.*“

Informantka Veronika je toho názoru, že by se hračky neměly žádným způsobem rozdělovat a nepřipouští možnost, že by zasahovala dětem do výběru hraček. *„Nemělo by to být členěné...s tímto si nehraj, toto je pro holčičky, protože je tam kočárek a panenka a starat se o miminko přece nebudeš, to mně přijde jako blbost.*“

Kateřina ze své zkušenosti uvádí, že si kluci ve věku pěti až šesti let nechtějí hrávat s hračkami, které mají typicky dívčí motivy. Pokud je ale učitelka správně namotivuje, do hry se zapojí. *„Kluci řeknou, jeřda ale to je pro holky jo, nějaké puzzle nebo tak. A já jim vždycky řeknu tak prostě zkuste závodit, kdo je rychleji poskládá. Jo puzzle jsou třeba pro holky ale poskládají to, baví je to a najednou jim to nevadí, že je to s holčičími motivy.*“

Tereza se ve své odpovědi spíše zaměřila na kolektivní hry jako je divadlo. Poukázala na to, že by kluk nešel hrát dívčí roli, a naopak dívka by nešla hrát roli klučičí. Jako důvod uvedla posměch ostatních dětí. *„Když hrajem divadlo, tak nedám kluka aby hrál babičku, že okamžitě se mu začnu všeci smát.*“

Z rozhovorů respondentek vyplývá, že určitým způsobem učitelé dokážou ovlivnit děti při výběru hraček. Nicméně, pokud si chlapec ke své hře vybere kočárek a naopak, nevidí důvod k zakročení.

Již od narození nás rodiče oblékají do genderově zabarveného oblečení. Při narození chlapce mají maminky nachystanou modrou zavinovačku, dívky jsou oblékány do růžových šatů. Mají ale děti možnost si samy vybrat, v čem se cítí dobře, aniž by na ně bylo společností nahlíženo jinak?

V rozhovoru Veronika poukazuje na její dceru, která již od malička odmítala nosit typické oblečení určené pro dívčí pohlaví. „Vzhledem k tomu že mám dceru, která chodila v maskáčích a šaty vůbec nenosila, jo ani sukně, vůbec...přijde mně to normální. Pokud se v tom to dítě cítí dobře, nemám s tím problém.“

Respondentka Jana uvádí, že si každý může volit to, v čem se cítí dobře. „Máme jako volnost..a já si dneska taky můžu obléct montérky a můžu v tom chodit, to mě jako nikdo nezakáže..když se ten člověk prostě cítí mít na sobě ty montérky.“

Tereza s Kateřinou se v rozhovoru rozpovídaly o dívce navštěvující jejich třídu, která chodí oblékaná jako kluk. Situaci nijak neřeší, podle nich je volba oblečení na každém dítěti. „Jo, máme ve třídě jednu holčičku, která nosí maskáče, spidermanové oblečení, v šatech jsem ji snad nikdy neviděla, ale když jsou s tím v pořádku její rodiče, tak to nijak neřeším.“

Podle výpovědí respondentek je volba oblečení na každém dítěti. Za důležité považují učitelé, aby se děti cítily komfortně.

Kategorie č. 4: Zajaté genderové koleje

Konceptualizace dat: na začátku odhaduješ; bude divočák; úplně hodná holčička; to je prostě takový předsudek jako společnosti; babička říkala, že ti naši kluci to byly rošťáci; holky, ty byly prostě hodné; to v sobě má nějakým způsobem každý člověk; to určitě není právě pravda; nálepku si kluk, tak budeš zlobit; na denním pořádku; ona už byla jako starší; ona jim to vzala; dřív asi bylo divné, když kluk si sebral panenku s kočárkem; rozdíl tam byly větší; ovlivněný babičkami; kluci nebečí...nebeč, šak si kluk, to vydržíš; však už si velký kluk

Tabulka 4. Zajaté genderové koleje

Vlastnosti	Dimenze
Názory starší generace	<u>striktní</u> /liberální
Používání genderových frází	<u>časté</u> /zřídka
Vliv předsudků	nepatrný/ <u>značný</u>

Každá generace je nějakým způsobem vychovávána odlišně. Liší se svými postoji, zkušenostmi, hodnotami a pohledem na život. Jak tedy vnímá starší generace genderové stereotypy?

Jana si vzpomíná na svou první praxi, kterou absolvovala v Brně. Popisuje zásah učitelky důchodového věku, když si šel hrát chlapec s kočárkem. *„Tak jsme ta měli takovou paní učitelku, možná tehdy už šla nějak za dva roky do důchodu, ona už byla jako starší a dělala to na školní zahradě děckám, když tam měly děcka vlastně k dispozici kolo, odrážedla a motorky a takto věci a byly tam i kočárky pro holky a dva chlapečci si chtěli hrát jako i s tím kočárkem a chtěli jít vozit panenku, no a ona jim to vzala, že mají jít jezdit na kole a kočárky mají nechat holkám.“* Na tuto odpověď následovala má otázka, zda se k této situaci vyjádřila i ona. Nicméně jelikož zde byla Jana velmi krátce, nechtěla se pouštět do konfliktu a okolnosti nijak neřešila.

Respondentka Kateřina uvádí, že v dřívější době nahlížela společnost na porušení genderového stereotypy poněkud přísněji. *„Já si myslím, že dřív jako hodně, že se to bralo jako striktně že ti jenom to a ti zas to, že dřív za dob ještě i dalších že určitě prostě to vadilo, že prostě když si kluk hrál s kočárkem tak to byla katastrofa.“*

Stejně tak i Tereza se domnívá, že dříve se více dbalo na genderově rozlišené dovednosti či práce. *„Třeba ten, kdo byl ještě ovlivněný babičkama, takže babičky se snažili jim vštěpovat, že toto je práce pro holky, a to je práce pro kluky, ale to asi záleží na rodině.“* Taktéž vzpomíná na své dětství, ve kterém nepocítovala náznaky rozdělování rolí a jejich náležitosti. *„Jenže co třeba už když já jsem zažívala v dětství, tak už jsme v tom nedělali rozdíl. Prostě, když jsem pomáhala Babice naučila jsem se to, když jsem hodně času trávil s dědečkem, takže pro mě není problém si přitlouct hřebík přivrtat cokoliv, takže už za sebe před x lety vím, že já já v tom já jsem to nepocítovala, že by v tom byl rozdíl.“*

Informantka Veronika sdílí podobný názor jako Tereza, kdy tvrdí, že velký vliv na dodržování genderových stereotypů má právě rodina. *„Ty rozdíl tam byly větší...vnímám to jakoby a myslím si že hodně vychází jakoby z těch rolí v té rodině. Nebo z toho, co vidí doma v uvozovkách.“* Rovněž poukazuje na odlišné názory starší generace. *„A možná to člověk vnímá víc u těch lidí, kteří jsou třeba starší a mají třeba 20 roků praxi a nedělali nic jiného, že jen pořád pracují ve školce...ono jako určitý stereotyp a určitá zažitost názorů tam určitě je.“*

Z rozhovorů vyplývá, že učitelky vnímají názory starší generace jako striktní. Jako jeden z faktorů působící na dodržování genderových stereotypů uvedly vliv rodiny a intenzitu působení okolí.

Už od útlého věku jsou dětem vštěpovány typické fráze pro dané pohlaví. Chlapecké pohlaví si často vyslechnou věty typu „Jsi kluk, tak nebreč!“ Také v okolí často slýcháváme frázi „Měl by ses pochlapit!“ Nemají snad, stejně jako ženské pohlaví, právo vyjadřovat své pocity? Zajímalo mě, zda tyto věty používají i učitelky v mateřských školách.

Jana přiznala, že tyto fráze používá. Jako důvod uvedla, že se snaží tímto způsobem dítě uklidnit. *„Jo jo používám, ale použiju to až tehdy, když už nevím, jak třeba to dítě nějakým způsobem uklidnit, třeba k tomu pláči jak říkáš, třeba jako kluci velcí nebečija, tak to používám spíš jako uklidňující formu...nevím, jestli to teda uklidňuje (smích) ale uklidňující je taková věta, však už si velký kluk, tak to vydrž...spíš chci to dítě nějak podržet.“* Poté dodala, že se tyto fráze snaží eliminovat a rozhodně si nemyslí, že by chlapci neměli právo na vyjádření svých pocitů.

Taktéž Veronika zastává názor, že užití těchto vět není správné. *„Že kluci nebečí...nebeč, však si kluk, to vydržíš, jo ale myslím si, že třeba za sebe že to není správné, že si myslím, že na ty slzy a bolest a na toto mají stejné právo i kluci i holky a takové, jakože ty si kluk, ty si velký a kluci nebečí tak to je...no nemělo by se to používat.“*

Respondentka Kateřina uvádí, že jakmile jsou tyto fráze osvojené, jejich užití může být i nevědomé. *„Jak už je to v tom člověku zažitá, tak to prostě někdy řekne a ani si to neuvědomí, třeba jaké to pak může mít ty následky na to dítě.“*

Neutrální fráze, které nejsou genderově zabarvené používá informantka Tereza. *„No spíš používám takové neutrální, že třeba, než sa vdáš, než sa oženíš se to zahojí, ale abych to že ty si chlap, to mě ani nenapadlo.“*

Ustálené genderové fráze se v mateřských školách podle respondentek používají. Přesto si učitelky nemyslí, že jejich význam je pravdivý. Jsou přesvědčené, že jak dívčí, tak chlapecké pohlaví má právo na vyjádření svých pocitů. Jeden z důvodů používání těchto frází uvedly například jejich zažitost.

„Předsudek – hluboce zakořeněný, emocionálně vyhraněný, apriorní postoj k nějakému objektu, který se neopírá o dostatek objektivních informací a skutečného poznání“ (Urban, 2006, s. 150). Také genderově typické vlastnosti přisuzované ženám či mužům nemusí být

založené na pravdě. Ovlivňují tyto předsudky učitele v jejich následném přístupu k dítěti nebo na ně není brán zřetel?

Jana ve své výpovědi uvádí, že jí předsudky o daném pohlaví ovlivňují při nástupu nových dětí do mateřské školy. *„No tak to třeba mívám, když třeba na začátku odhaduješ třeba úplně nové dítě, tak si řekneš jo ten kluk, tak to bude divočák a třeba takovou vlastnost, kterou přisuzuju klukům, že vystrkujou rohy, že je to divočák a třeba holky..takové ty upravené holky, takové ty princezničky úplně...tak to si řekneš, ježiš tak to bude úplně hodná holčička.“* Také připouští, že skutečnost těchto přisuzovaných vlastností nebývá založená na pravdě. *„Jenže potom časem, když ho poznáš, tak zjistíš, že je úplně jiné, ale jako jo předsudky ty tu jsou.“* Taktéž dodala, že vlastnosti daného pohlaví závisí na charakteru a jedinečnosti dítěte.

Podle Veroniky je kategorizování přisuzovaných vlastností méně časté, než tomu bylo dříve, nicméně jeho používání je stále aktuální. *„Já si myslím, že určitě na denním pořádku to nějakým způsobem je, ale nemyslím si, že už by to bylo teďka bráno, že každý kluk bude zlobit a každá holčička bude hodná.“*

Respondentka Kateřina si myslí, že přisuzování vlastností je zažitý předsudek společnosti. *„To je prostě takový předsudek jako společnosti...vždycky třeba i moje babička říkala, že ti naši kluci, to byly rošťáci...jo holky, ty byly prostě hodné nebo třeba když je nějaká kamarádka těhotná a řekne třeba, že čeká holčičku, tak to bude v pohodě, to budeš mít klidné, jako je to takový předsudek společnosti a myslím si, že to v sobě má nějakým způsobem každý člověk.“*

Tereza poukazuje na okolí, které má podle ní velký vliv na přisuzování těchto genderových vlastností. *„No je to časté, protože kolikrát i když je malá vesnice, tak se o tom dítěti povídá, že je takové a makové...a pak mě ta holka nebo kluk dojde do třídy a je úplně jiný nebo jiná. Ale nějakým způsobem je už ten člověk na to nachystaný, jaké to dítě bude, z těch povídaček.“*

Učitelky diskutují o tom, že předsudky je do jisté míry ovlivňují, avšak nezastávají názor, že jsou tyto vlastnosti vždy pravdivé.

Kategorie č. 5: Dva světy se prolínají

Konceptualizace dat: učitel ve školce; kluci jdou do té kuchyňky; holky můžou řídit autobusy; se to tak nějak lepší a prolomuje v dnešní době; netlačí, že holka si hraje s traktorem; tatínek se třeba i zapojuje o péči o miminko; i ty holky jezdí autama; ty role jsou teď jakoby jinde; ženy dělají to co dělali dřív muži a naopak; kupec chlapů umí háčkovat plést, a holky to neumíja

Tabulka 5. *Dva světy se prolínají*

Vlastnosti	Dimenze
Intenzita prolínání genderových rolí	<u>Silná</u> /slabá

Společnost očekává, že z hlediska genderu se člověk bude chovat podle určitých pravidel. Ženy by se měly starat o domácnost a vychovávat děti, muž by měl živit rodinu. Chlapci se vyznačují vlastnostmi jako statečný, silný a průbojný, dívky se považují za citlivé, slabší a něžné. Je tomu tak i nadále, nebo se doba mění?

Respondentka Veronika se domnívá, že genderové role se v dnešní době více prolínají. „Ty role jsou teď jakoby jinde, že se to mnohem víc jakoby možná jakoby míchá, že ženy dělají to co dělali dřív muži a jako naopak a ty děti teďka mnohem víc jak dřív vidí, že i ten tatínek se třeba i zapojuje o péči o miminko doma a myslím si, že to vůbec není na škodu tady tyhle ty věci.“ Taktéž uvádí, že i s genderově zabarvenou hračkou si mohou hrát obě pohlaví, aniž by na děti bylo nahlíženo pohoršeně. „A u těch menších dětí myslím si, že to je docela jedno jestli jezdí s kočárkem a nebo s tatrou já myslím, jako že je to dopravní prostředek a myslím si, jakože to jezdí, mám vozidlo a tečka a mám to tak, jak to mám a zrovna tak i ty holky jezdí autama.“

Podobný názor v prolomování genderových rolí vyjádřila i Kateřina. „Společnost to nějak nastavila ty pravidla jo a všichni očekávají, že fakt ty holky se budou i tak chovat, ale já si myslím, že se to tak nějak lepší a prolomuje v dnešní době že už se úplně nějak netlačí, že holka si hraje s traktorem a je to hrůza, jo a co budeme dělat ona je divná si myslím, že ne, že už je to lepší.“ Kateřina uvedla, že značné změny pozoruje i v možnostech výběru povolání a výskytu učitele v mateřských školách. „Holky můžou řídit autobusy a kluci můžou, já nevím, malovat, baletit a já nevím anebo i učitel ve školce, což si myslím, že je úplně super věc jako, že prostě ty děcka, to je jako úplně pecka.“ Dodala, že mužské pohlaví

má výborný vliv na děti, jelikož většina z nich tráví veškerý čas s matkou – tedy ženským pohlavím a není tomu i jinak v mateřské škole. Podle ní má učitel větší autoritu než samotná učitelka a pro děti je muž v této profesi něco neobvyklého.

Jana se při rozhovoru rozpovídala, že i ve výběru hraček dětí je z hlediska genderu jisté prolínání. *„Jsou jakože i chvílky, kdy kluci jdou do té kuchyňky, holky si vytáhnou...my máme ve třídě takový velký hasičák a holky si s tím taky moc rády hrají i co jsou teďka takové šrubovací stavebnice, tak to taky mívají rádi hrozně.“*

Podle informantky Terezy se čím dál tím více prolínají typicky mužské, a naopak ženské vlastnosti a dovednosti. *„Kučec chlapů umí háčkovat, plést, a holky to neumí a přijde mě to jako normální, nevzrušuju se nad tím nebo nepozastavuji, že bych to odsuzovala to né, třeba jsou holky, které mají zručnost a chlap je v uvozovkách leví a ona si přivrtá, přitluče a podobně, takže je to všelijaké toto neodsuzuju.“*

Z rozhovorů vyplývá, že intenzita prolínání genderové role je silnější, nežli tomu bylo dříve.

Kategorie č. 6: Vyjednávání s genderem

Konceptualizace dat: holky začnou prostě jašchat; kluci se mezi sebou začnou prát; beru všechny jedním metrem; holky mají slovo spíš; dokážou dupnout; kluci kolikrát víc zaleknou a ustoupí; mezi klukama, tak že spíš ustoupili; bych to víc čekala od holčičky; nepřevažovala ta síla; vidět to sociální postavení všech a podle toho sa odvíjajú konflikty; se snaží nadřazeně vést

Tabulka 6. *Vyjednávání s genderem*

Vlastnosti	Dimenze
Rozdílnost v řešení konfliktů z hlediska genderu	nepatrná/ <u>výrazná</u>

Zabývala jsem se otázkou, zda se při neshodě mezi pohlavím projevuje určitá diference. Je obecně známé, že mužské pohlaví řeší spory spíše silovou formou, zatímco ženy více komunikují. Projevují se tyto rozdílnosti i u dětí?

Respondentka Jana určitou rozdílnost v řešení konfliktů mezi pohlavím zpozorovala. Uvádí, že kluci se mezi sebou začnou prát, avšak dívky se více zaměřují na oblast psychiky. *„No tak kdybych to vzala jako na obecnou rovinu tak kluci se mezi sebou začnou prát a holky začnou prostě jašchat, ty už nejsi moja kamarádka, jako že jdou na to přesně jako ženské,*

jakože psychicky..jakože vyčleníja třeba holku z té skupiny, party..jako holky spíš dělají tady toto a kluci se jako perou nebo..dělají si prostě naschvály. “

Opačný názor zastává Kateřina. Podle ní kluci při konfliktu raději ustoupí. Za více bojácné považuje dívčí pohlaví. *„No jestli jsou třeba kluci průbojnější...no z mého hlediska si myslím, že to třeba není úplně pravda, že kluci jsou jakože takoví ti..jedete teď podle mě, já mám pravdu a takhle, protože když to vidím, my máme moc kluků ve školce, ve třídě teďkom, tak si myslím, že i ty holky mají slovo spíš, jo že prostě si dokážou dupnout, že jsou oni taková i ta autorita prostě, a že i ti kluci kolikrát víc zaleknou a ustoupí jo v tom nějakém konfliktu. “*

Z výpovědi Veroniky rovněž vyplývalo, že mužské pohlaví se v dnešní době snaží konflikty řešit spíše domluvou než za použití síly. *„Když došlo k nějaké hádce nebo mezi klukama, tak spíš ustoupili, že spíš to řešili v uvozovkách, jak bych to víc čekala od holčičky...jo že třeba jako když bych měla dát konkrétní příklad, tak že jeden šel pěstí a druhý šel domluvou, jo, že tam nepřevažovala ta síla, jakoby že dřív si třeba představím ty dva kluky, že by se zmydlili a pak hotovo tečka no a už sem jako zažila i to že se to snažili svým způsobem aby si to vysvětlili, což bych třeba v uvozovkách nečekala u menšího kluka ale spíš u holky. “*

Podle Terezy se řešení konfliktů odvíjí od sociálního postavení. Zastává názor, že gender zde nehraje žádnou roli. *„Já si myslím, že jde vidět to sociální postavení všech a podle toho sa odvíjajů konflikty, že už někdo se snaží nadřazeně vést ty ostatní a ti zase pokorně jdou a jak to není podle nich tak oni se nebrání ti slabší to prostě...spíš je to už tím postavením, jakože tady tím sociálním postavením...takovým, že to je hodně vidět v některých. “*

Značná diference se podle rozhovorů v řešení konfliktů mezi pohlavím objevuje. Některé z respondentek uvedly, že chlapecké pohlaví čím dál tím méně používá ve sporu násilí, a naopak se snaží více komunikovat. Podle jedné informantky gender nemá vliv na řešení konfliktů, ty se odvíjejí podle sociálního postavení.

Kategorie č. 7: Spor v sobě samém

Konceptualizace dat: chová jako kluk, obléká se jako kluk, mluví i v třetí osobě; děti si toho všímají; nechápou, strašně se to v nich pere; chudera na to vlastně nedokáže odpovědět; jí to přijde prostě normální, že chce boxovací pytel; toužila po tom mět holčičku; dítě prostě mohou nějakým způsobem ovlivňovat; v něm vidí vzor; veliká podpora od rodičů; se nebudou do toho montovat; měli by si to doma ujasnit; my ju opravujeme; bude mít velké problémy; v té první třídě to bude hrozné; se tam objeví šikana a podobné věci

Tabulka 7. *Spor v sobě samém*

Vlastnosti	Dimenze
Intenzita narušení genderových stereotypů	<u>silná</u> /slabá
Přístup rodičů	nepatrný/ <u>výrazný</u>
Přístup učitele	nepatrný/ <u>výrazný</u>
Problémy v budoucnosti	<u>velké</u> /malé

Genderový stereotyp – typické představy o tom, jak by se mělo dané pohlaví oblékat, chovat, jaké by mělo mít vlastnosti apod. Co když se ale někdo těmito představami vymyká? V rozhovoru s respondentkami mě zajímalo, zda mají zkušenost s případem, kdy dojde k záměně těchto genderových stereotypů či genderových rolí.

Respondentka Kateřina se rozprávěla o své zkušenosti. Momentálně se v její třídě nachází dívka, která právě vybočuje z genderových stereotypů. „*My máme holčičku jo, která je prostě holka, ale která se chová jako kluk, obléká se jako kluk, mluví i v třetí osobě, jako mužského rodu, vyhledává hry jako kluci ryze, jo prostě v životě panenky a tohle ju jako nezajímá, i když si nemyslím, že zrovna panenky a tady tyto hračky jsou jenom volené prostě pro holky, protože i kluci si hrají v kuchyňce a takhle. Ale je to holka, která je prostě svým stylem úplně kluk, ale je to prostě holka.*“ Jako největší potíž vidí v tom, že ostatní děti jsou z tohoto neobvyklého chování zmatené. „*Ale nejhorší je to, že děti si toho všimají ostatní že, kluci řeknou jako, ale však je holka a proč se chová jako kluk, jo, že prostě to nechápou, strašně se to v nich pere.*“ Kateřina zastává ten názor, že dívka má v tomto ohledu zmatek, a to i díky podpoře rodičů. „*Kluci jí říkají ale ty si holka, ty nejsi kluk a ona sama chudera na to vlastně nedokáže odpovědět a jde vidět, že je z toho taky taková vyplašená, že vlastně neví co jim má na to říct.*“ Pokud se na otázku, zda je tedy kluk nebo holka zeptala sama učitelka, dívka jí nedokázala odpovědět.

Jelikož sdílí Tereza stejnou třídu jako Kateřina, k situaci se taktéž vyjádřila. Rovněž si všimá toho, že toto neobvyklé chování má velký vliv na ostatní děti, které situaci nedokážou pochopit. Následkem je pak vyčleňování ze skupiny dívek. „*Ale děcka v tom zmatek mají, co je zač... jo pohyby má kluci oblečení má kluci a oni víja, že je holka, ale chování má jak kluk a ty holky už ona ani nevyhledává holčičí skupiny ..ona si nejde hrát s těma holkama*

a když už s něma je, tak prostě jak už to není podle těch představ těch holek, tak už ji vyčleníja. ‘‘

Veronika se taktéž setkala s případy, kdy došlo k narušení genderových stereotypů. *„Spíš ale se nad tím pozastavovali dospělí, jakoby že měli pocit, že se chová jako holka někdo, jo nebo to bylo spíš obráceně že kluk se chová jako holka a zase, že holka je poloviční kluk a měli jsme ve třídě dva sourozence...jeden už byl ve škole a sestřička, to byla opravdu taková...ona opravdu měla i kamarády samé kluky a chtěla se jim hrozně moc vyrovnat a chodit oblékaná jako kluk a fungovat jako kluk, i když maminka ji zas trošičku tlačila do jakoby když už teda supermana, tak růžového. ‘‘ Nicméně dle jejího názoru situaci řešili spíše dospělí než děti. *„Ale spíš to řešili, než že by to řešily děcka, tak to řešili ti dospělí okolo nich, jakože spíš že se jim v uvozovkách snažili říct, však jsi kluk, tak bys měl a o té holce zase říkali, však si holka, tak bys měla. ‘‘**

Informantka Jana se za dobu své praxe s konkrétním případem nesetkala. V rozhovoru se spíše zaměřila na možnost, kdy se holka cítí jako kluk a naopak – tedy transsexualitu a uvedla, že v mateřské škole je na projevení této sexuální orientace ještě brzy. *„Chápu třeba zase případy, když se člověk narodí jako kluk, ale cítí se vnitřně jako holka ale myslím si, že jako v mateřské škole ještě se to nemusí nijak projevovat, že toto si myslím, že se řeší třeba později třeba 15ti letý kluk se cítí jako holka, lakuje si nehty, je tam nějaký problém v té sexuální orientaci a nebo fakt se cítí v jiném těle ale to už si myslím, že jsme někde jinde. ‘‘*

Z rozhovorů respondentek vyplývá, že k narušení genderových stereotypů či genderových rolí dochází poměrně často.

Zajímalo mě, jak rodiče přistupují k dítěti, pokud dojde k narušení genderových stereotypů či genderové role. Zabývají se situací, když se jejich dítě projevuje typickým chováním opačného pohlaví nebo se tak obléká? Touto otázkou jsem se zabývala se svými respondentkami.

Jana uvádí, pokud si rodiče přejí holčičku, a naopak a toto přání se jim nevyplní, snaží se dětem podsouvat opačnou roli. *„Všimla jsem si třeba u jedné maminky, která je jako taková zvláštní a ona má kluka a on chodí k nám to třídy oblékaný...prostě jako jak typický kluk, jenže teď má druhého kluka a toho už obléká prostě jinak, takové to, jak kdyby toužila po tom mít holčičku...jako nevím to jistě, já jí do hlavy nevidím, ale tak cítím to z ní, že toho menšího syna obléká více jako holku a celkově má k němu takový jiný přístup...možná i třeba*

ti rodičové, když touží po nějakém pohlaví, a pak se jim to nevyplní, že to dítě prostě mohou nějakým způsobem ovlivňovat. “

Kateřina se vyjadřuje k předešlé diskusi o dívce, kde vidí velký vliv jejich rodičů. Podle ní by si o celé záležitosti měli promluvit, nicméně rodiče zastupují laxní přístup a situaci neřeší. *„Je tam velká podpora od rodičů, že ji nechali, aby mluvila v tom klučičím rodu a aby se pořád vyjadřovala byl jsem nebo hrál jsem si a takhle. Že tam nezakročili, aby jí prostě řekli jo jako ano klučičí hry, já proti tomu nic nemám, ať si hraje s autama, ať se obléká jako kluk, ale že by měla mluvit v té třetí osobě a až bude starší ať se prostě rozhodne, jestli chce být holka, kluk. “* Dokonce zastává ten názor, že rodiče jí podporují jak ve vyjadřování v mužském rodě, tak v oblékání. *„Už i maminka jí odpověděla v tom mužském rodě taky, ale nikdy ji nezarazí, jakože neopraví nebo takhle a kupují jí i chlapecké spodní prádlo, jakože boxerky. “* Jako důvod dívčiného chování uvádí jejího staršího bratra, ke kterému dívka vzhlíží a bere ho jako její vzor. *„Má totiž brácha, staršího Lukáše a ona v něm vidí vzor podle mě, jo, se s ním hodně ztotožňuje a ona vždycky když už byla od mala tak říkala, já nejsem Adélka já jsem Lukáš, prostě Lukáš, Lukáš. “*

Stejně tak respondentka Tereza uvádí podporu rodičů v narušení genderové role či neřešení situace. *„Kolikrát, když maminka přijde a ona jí sděluje zážitky v tom mužském rodě, tak ju neopraví, kupuje jí klučičí oblečení. “* Totožný názor zastává i v tom, že by si rodiče měli s dcerou o záležitosti promluvit. *„Já si myslím, že by měli začít doma tady v tomto, měli by si to doma ujasnit a měli by ne že ujasnit, ale jí by to měli vysvětlit, že je sice takto, chová se takto, obléká se takto, ale je holka, která by měla mluvit v ženském rodě, protože jinak s tím bude mít fakt problém. “*

Veronika ve své výpovědi uvádí konkrétní příklad, kdy dívka zastávala spíše chlapeckou roli a rodiče se jí snažili vštěpovat typické chování a vlastnosti dívčího pohlaví. *„My jsme tam měli holčičku, která se trochu vpasovala do té klučičí role, že byla jinačí a ten její starší brácha byl zase klidnější, pohodovější a vždycky všichni říkali, že by si to měli prohodit a tam bylo spíš to že ta maminka, že ta holčička, aby dostala tomu svému, jakože ona přece peče s těma klukama, tak jakoby maminka ji chtěla vidět spíš v té holčičí roli, že ji podsouvala ty holčičí věci. “*

Z rozhovorů plyne, že rodiče k narušení genderových stereotypů či rolí přistupují různě. Jeden případ ukazuje laxní přístup rodičů a podporu v odlišném projevu, z druhé záležitosti vyplývá, že se rodiče snaží dětem vštěpovat typické vlastnosti a chování pro dané pohlaví.

Jak přistupují k situaci učitelé, pokud dojde k narušení genderových stereotypů nebo role? Zajímalo mě, zda učitelé tuto záležitost považují za problém, či jí naopak nevěnují svoji pozornost.

Podle Veroniky má učitel velký vliv na dítě i z toho důvodu, že s ním tráví skoro polovinu času. Uvedla, že je velmi důležitý postoj učitele a jeho následné kroky, které mohou mít velké dopady na dítě. *„Protože ten učitel s tím dítětem ve školce tráví strašně moc času a možná jako v určité době s mnoha dětmi víc než jakoby rodiče doma, takže si myslím, že ti učitelé můžou strašně moc ovlivnit a opravdu si myslím, že si můžu odnést strašně moc, takže strašně moc na tom učiteli záleží.“*

Kateřina se vyjádřila ke konkrétní situaci již zmiňované dívky. Pokud dívku opraví například ve vyjadřování, nijak nereaguje nebo se jen zvláště podívá. *„Když ji my opravíme, tak jako ona prostě reaguje takovým stylem že se divně podívá a nic jakože neřekne, ona na to nikdy nereaguje.“* Rovněž zmínila, že i jako učitelky si neví rady, jak postupovat, jelikož se rodiče nikdy k situaci nevyjádřili. Protože si ostatní děti všimají tohoto neobvyklého chování, Kateřina jim vysvětluje, že dívka má tyto věci nastavené jinak. *„Prostě my vlastně nevíme, co dělat, protože ti rodiče nám nikdy neřekli, třeba jo máme to takhle a takhle oni se k tomu taky vůbec nechtějí vyjadřovat, tak my třeba holkám, teda těm děckám, vždycky jim řekneme ano, je prostě holka, ale hold mluví jako kluk, takhle to má ona nastavené jo.“* Kateřina zmínila i situaci, kdy se děti posmívaly někomu, kdo měl například oblečenou barvu, která je přisuzována danému pohlaví, přičemž se snažila vždy zasáhnout a dětem záležitost objasnit. *„Třeba reagujeme tak, že žádné posměšky a tohle a právě že my se snažíme jakože barvy jsou pro všechny a né že růžová je striktně holčičí jo, a třeba jim řekneme, kluci ale vy třeba nosíte růžové kopačky a takhle a oni fakt když je v tomto tak nějak utvrdíme, tak si řeknou, však jo vlastně, to není zas tak špatné, že má...že popřemýšlejí prostě.“*

Stejně tak Tereza dívku opravuje, nicméně nevidí žádný posun. *„Opravuju ji například v tom vyjadřování, ale ona si jede po svém.“* Dále situaci nijak neřeší a čeká, kdy se k ní vyjádří rodiče.

Respondentky uvádí, že je velmi důležitý postoj učitele, jelikož děti tráví v mateřské škole spoustu času. Pokud dojde k narušení genderových stereotypů či role, řešení je podle situace individuální.

Tereza zastává názor, že neřešení v oblasti narušení generové role a stereotypů bude mít negativní vliv v budoucnosti, a to například při nástupu dívky do první třídy základní školy.

„Takže ona je na tom rozcestí a bude s tím mít asi problém veliký pokud jí doma nepomůžou, což asi nepomůžou...tam to bude zápal no.“ Respondentka vyčkává na situaci, kdy za ní přijde jeden z rodičů a situaci začnou řešit. „Má jít do školy, čekám, že třeba po novém roce se maminka zeptá, tak si sní o tom promluví, to jo kdyby, když by se zeptala, rozhovor navážu a řeknu, že by se nad tím měli zamyslet a probrat to doma, a ujasnit si co a jak a jakým směrem to půjde.“ Uvádí, že velké problémy a nepochopení se může objevit ze strany dětí. „Jo, aby ona v tom měla jasno, když půjde do té školy, aby nebyla překvapená z toho, že nějaký ju uslyší někdo ze starších ročníků, a ty děcka v dnešní době prostě si servítky neberou.“ Také si myslí, že může dojít k různým potížím ze strany dívky. „Bude nešťastná, nebude chtít chodit do školy, neřekne to třeba doma, bude to v sobě dusit a oni nebudou vědět proč...nikdo neví, jak to s ní zamává v té škole, protože každé to děcko má ve škole tu vizi já...wau jdu ze školky do školy, jiný svět...no a ten svět ji může sakra podlomit.“

Podobného přesvědčení je i Kateřina, jako největší potíž vidí ve vyjadřování dívky. „A nejhorší je, že mluví prostě v té třetí osobě, že ona už má jít do první třídy a tam s tím bude mít velké problémy.“ Kateřina připouští i tu možnost, že se díky odlišnému chování může v budoucnu objevit šikana. „Já jako fakt nemám nic proti těmto lidem, ať klidně se rozhodne ve stáří, v mládí, to je jedno, ale myslím si, že teď pro ni v té první třídě to bude hrozné, že se tam objeví šikana a podobné věci.“

Podle Veroniky je velmi důležitý přístup učitele, který může mít velký vliv do budoucnosti dětí. „Tady nám vlastně chodí děti, že jsou to...vlastně děti, jejichž osobnost se utváří a my vůbec jakoby nevíme, že to když někdo donutí vysléct Pepíka ze sukýnky, nemůže mít na něj nějaký jakoby negativní vliv do budoucna, jo nebo něco takového.“

Učitelé připouští možnost, že díky narušení genderové role nebo stereotypů mohou mít děti v budoucnu problémy, ať už se jedná o šikanu či posměch dětí. Za velmi důležité považují nejen adekvátní přístup rodičů, ale i učitelů a samotného dítěte.

5 SHRnutí VÝzkumnÉHO ŠETŘENÍ

Po uskutečnění sběru dat byla data analyzována prostřednictvím otevřeného kódování. Z analýzy interview bylo vytvořeno sedm esenciálních kategorií, které blíže popisují genderovou problematiku dětí mateřských škol z pohledu učitelek.

První kategorie s názvem *Fenomén genderu* pojednává o výskytu pojmu, jeho aktuálnosti a znalosti ve společnosti. Jelikož se problematika genderu v poslední době stává stále diskutovanějším tématem, nežli tomu bylo dříve, zaujetí a informovanost vykázaly také respondentky.

Do kategorie *Rozdílné světy* jsem zahrнула možnost odlišného přístupu učitelů k pohlaví. Zde lze částečně odpovědět na výzkumnou otázku, jakým způsobem nahlízejí učitelé na rozdílnost mezi pohlavím. Právě odlišný přístup byl informantkami nejprve popřen. Učitelky uváděly, že se k dítěti snaží přistupovat podle jejich individuálních zvláštností, přesto však připouštěly možnost, že v jisté míře se k dívčímu pohlaví přistupuje mírněji. Značná rozdílnost byla také patrná v oblasti udělování pochval a káravosti v závislosti na pohlaví. Ve výzkumu bylo zjištěno, že více pochval se dostává dívčímu pohlaví, naopak pohlaví chlapecké je káráno více, čímž byla zodpovězena výzkumná otázka týkající se udělování pochval a káravosti. Za faktory ovlivňující tuto skutečnost uvedly respondentky charakter jednotlivých dětí a složení třídy. Aktivity, které jsou v mateřských školách realizované, jsou genderově vyvážené a podle názorů dotazovaných by se neměly diferencovat podle pohlaví.

Kategorie *Děti v obklíčení genderu* se zabývá segmentací hraček dle pohlaví, vlivem učitelů ve výběru hraček a v neposlední řadě také volbou v oblékání. Členění hraček v závislosti na pohlaví je stále aktuální nejvíce v obchodním průmyslu. Vyjádření jednotlivých respondentek se lišilo v závislosti na pochopení otázky. Zjištění ukázalo, že podle učitelů by hračky neměly být genderově rozlišené, děti by měly mít volnost ve výběru hraček, aniž by bylo bráno v potaz jejich pohlaví. Také volba oblečení je na každém dítěti, přičemž učitelé považují za důležité, aby se dítě cítilo komfortně.

Čtvrtou kategorií s názvem *Zajeté genderové koleje* charakterizují názory starší generace, které jsou ohledně genderové problematiky stále striktní. Na dodržování genderových stereotypů hraje velkou roli vliv rodiny a intenzita působení okolí. Rovněž ustálené genderové fráze jsou v mateřských školách velmi používané, i přesto, že jim učitelky nepřikládají pravdivý význam. Jejich uplatňování přisuzují zažitosti ve společnosti. Genderově typické vlastnosti přisuzované ženám či mužům se vyskytují taktéž

v předškolních zařízeních. Zjištění ukázalo, že učitelky předsudky do jisté míry ovlivňují v jejich následném přístupu k dítěti v období při nástupu nových dětí do mateřské školy. Nicméně, při bližším seznámení s dětmi jsou tyto předpojatosti často nepravdivé.

Kategorie pojmenovaná *Dva světy se prolínají* pojednává o propojování genderových rolí. Z výpovědí dotazovaných je zřejmé, že se v dnešní době typicky mužské a ženské dovednosti a vlastnosti stále více prolínají, nežli tomu bylo dříve.

Předposlední kategorie *Vyjednávání s genderem* mi pomohla odpovědět na výzkumnou otázku, jak učitelé mateřských škol interpretují genderovou problematiku při řešení konfliktů. Podle rozhovorů se zde objevuje značná diference v řešení konfliktů mezi pohlavím. Chlapci čím dál tím méně používají ve sporu násilí, snaží se více komunikovat, naopak dívčí pohlaví je více bojácné. Jedna z respondentek uvedla, že gender nemá vliv na řešení konfliktů. Podle ní se řešení sporů odvíjí podle sociálního postavení ve společnosti.

Závěrečná kategorie *Spor v sobě samém* pro mě byla stěžejním tématem, kdy se podle mého názoru jednalo o více citlivou problematiku. Tato kategorie mi odhalovala zjištění na výzkumnou otázku, jaký postoj zaujímají učitelé mateřských škol, pokud u dětí dojde k narušení genderových rolí. Uvádí zde, že je zde velmi důležitý postoj učitele, jelikož s ním děti tráví spoustu času. Pokud došlo k narušení genderových stereotypů či rolí, respondentky uváděly, že řešení je podle situace individuální. Důležitou roli zde hraje také celkový přístup rodiny, zejména matky a otce. V závěru je uvedeno, že pokud u dítěte dojde k narušení genderové role či stereotypů ve větší míře, v budoucnu se mohou naskytnout určité problémy, jako je šikana či posměch ostatních dětí.

6 POLEMKA NAD VÝZKUMNÝMI ZÁVĚRY

Ve své práci jsem pro zkoumanou problematiku genderu zvolila kvalitativní výzkum, jenž se snaží oproti výzkumu kvantitativním, o větší sblížení se s participanty, snaží se porozumět dané situaci tak, aby mohl dané jevy lépe popsat. Interpretace zjištěných dat probíhá ve slovní podobě, popis je více detailní, výstižný a plastický. V kvalitativním výzkumu jsou pro badatele důležité především názory, jejich významy a zkušenosti, které mu dotazovaný poskytuje. Ústřední záležitost zde hraje porozumění daného člověka. Měli bychom se pokusit vcítit do jeho pocitů, brát v potaz jeho pohled na danou situaci, porozumět chápání problému jeho očima. Hlavním cílem tedy není shrnout co nejvíce získaných údajů a zevšeobecnit je, nýbrž nás zajímá proniknutí do konkrétního případu a zjištění možných souvislostí (Gavora, 2010). Jelikož jsem chtěla do genderové problematiky více proniknout, výběr kvalitativního výzkumu byl zcela na místě.

Jako kvalitativní metodu jsem zvolila interview, které mi umožňovalo se s respondenty potkat tváří v tvář, registrovat jejich pocity, řeč těla a blíže proniknout do jejich postojů. Jako výzkumný vzorek jsem vybrala čtyři učitelky ze dvou mateřských škol, přičemž se jedna z nich nacházela na vesnici, druhá byla městská. Při svém výběru jsem se snažila oslovit učitelky, mezi kterými byla značná odlišnost v délce jejich praxe a zkušenosti s dětmi. Za značné pozitivum považuji to, že všechny respondentky, se kterými jsem realizovala interview jsem osobně znala, což nejen mně, pomáhalo překonávat počáteční nervozitu z rozhovorů. Jelikož i Gavora (2010) ve své knize uvádí, že je na počátku velmi důležité navázat raport s výzkumníkem, tento krok mi byl ulehčený. Aby neutrpěla přirozenost jednotlivých rozhovorů, volila jsem nestrukturované interview, které má své výhody i nevýhody. Za přednosti této výzkumné metody považuji celkovou volnost odpovědí respondenta, jeho rozmanitost, často se zde vynořují nové poznatky. Stěžejní je pak jeho zpracování, dotazování mohou často vybočovat od tématu, je potřeba výzkumníka nasměřovat na problematiku. Také se mi při realizaci stalo, že jsem v jednu chvíli nevěděla, na co se mám informantky zeptat – tedy vypadla mi myšlenka, což ale považuji právě za onu přirozenost než mechanické kladení předem nachystaných otázek.

Prostředí, ve kterém jsem interview uskutečňovala bylo, právě díky veškerým nařízením vlády, školního charakteru. Nicméně bylo příjemné, klidné a ničím nenarušované. S respondentkami jsem nejprve vždy na začátek navázala na přátelskou konverzaci, poté jsme se přesunuly k jádru tématu.

Při realizaci mého prvního rozhovoru jsem byla velmi nervózní, což jistě bylo poznat i na mém hlase. Obávala jsem se, že nebude v mých silách klást dostatečné množství otázek, ze strany dotazovaného nebudou pochopeny. Mé obavy také doprovázel fakt, že bude dotyčný méně komunikativní a bude se vyjadřovat stroze, což se mi také u mé poslední informantky stalo. Nicméně, můj počáteční strach se ukázal jako zbytečný, interview probíhalo bez problémů. Za nejvíce klíčový jsem považovala rozhovor s učitelkou, která právě odcházela do důchodu. Jelikož se jednalo o starší generaci, velmi mě zajímaly názory, postoje a dlouholeté zkušenosti dotazované na danou problematiku. Avšak na poslední chvíli mi učitelka rozhovor odřekla z důvodu jejího strachu. Snažila jsem se tedy najít novou informantku s podobnou délkou praxe, což se mi podařilo.

Jako další krok následoval přepis nahraných rozhovorů, který byl velmi náročný a zdouhavý. Proto jsem byla vděčná, když mi byl doporučen výzkumný vzorek o velikosti čtyř respondentů. Přepisování bylo doslovné, tedy i s nářečím, snažila jsem se zde zaznamenat i pauzy mezi výpověďmi informantek.

Následným krokem pro úspěšné zvládnutí kvalitativně orientovaného výzkumu bylo vhodně zvolit analýzu získaných dat. Jelikož se jedná o mou první práci tohoto charakteru, bylo pro mě náročné tuto metodu vůbec vybrat. Nakonec jsem se rozhodla pro metodu otevřeného kódování. Následovalo dlouhé studování a hledání informací o tomto postupu. Podle Strausse a Corbinové (1999, s. 42) se jedná o „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*.“ Bylo pro mě stěžejní jednotlivé rozhovory rozkódovat. Několik dní jsem se o to pokoušela, nicméně s výsledky jsem nebyla spokojená. Po semináři realizovaném mým vedoucím práce, prostřednictvím jeho názorné ukázky otevřeného kódování, jsem posléze pochopila postup této metody a v analýze jsem se posunula. Také mi byla doporučena kniha *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie* od Stausse a Corbinové, ve kterém byla taktéž nastíněna demonstrace postupu.

Při analýze interview jsem přidělovala jednotlivým událostem, jevům či případům kódy. Aby se mi pak následně lépe pracovalo a měla jsem tak lepší přehled, náležitosti v textu jsem si zvýrazňovala barvami. V textu jsem se zaměřovala na pro mě důležité informace a zajímavosti. Poté jsem si kladla otázky, jak spolu jednotlivé jevy souvisí. Pomocí konceptualizace jsem vytvořila nespočet pracovních kódů. Výsledkem těchto kódů se mi začaly vynořovat jednotlivé kategorie. Rozhovory jsem několikrát procházela, pročítala jsem si jednotlivé souvislosti, některé názvy kategorií jsem v průběhu přejmenovávala na

pro mě výstižnější pojmenování. Texty jsem si neustále uspořádávala podle spojitosti dané problematiky, už kvůli lepší dostupnosti při následné interpretaci zjištěných výsledků. Tato část pro mě byla tou nejnáročnější a z časového hlediska nejdéle trvající. Pokud bych ve své práci mohla udělat něco jinak, tak bych začala určitě dříve analyzovat text.

Rovněž pro mě bylo komplikovanější porozumět tvoření vlastností a dimenzí samostatných kategorií. Vlastnostmi se rozumí charakteristiky či znaky náležející kategorii, dimenze je pak umístění vlastnosti na škále.

Při objasňování jednotlivých kategorií se ukázalo, že některá témata jsem s respondentkami mohla prodiskutovat do větších detailů – tedy více je rozvést. Jedna z participantek výzkumu byla poněkud stručná ve svém výkladu, proto pro mě pak analýza byla složitější. Rovněž si myslím, že jsem zpětně mohla diskusi více rozvinout a informantku se snažit „rozmluvit“. Líbí se mi, jak je v samostatných rozhovorech vidět individuálnost každé odpovědi a různorodost pohledů na danou problematiku. Dotazování vykazovaly nejrozličnější zkušenosti, názory a postoje, které k tématu zaujímají. Jsem ráda, že jsem mohla nahlédnout na genderový námět očima respondentek, díky kterým se mi vynořila různá východiska korespondující s tématem.

Ačkoliv jsem se snažila o co nejvyšší intersubjektivitu tohoto výzkumu, intersubjektivita mohla utrpět prostřednictvím několik náležitostí. Jedním z nich mohla být například špatně položená otázka, či odlišné pochopení otázky druhou osobou, než byla původně zamýšlena. Také zde musíme brát možnost zkreslení fakt ze strany vypovídajících respondentů. Ať už chceme nebo ne, každý člověk se snaží vystupovat v nejlepším světle, než ve skutečnosti je. Informantky si mohly jednotlivé odpovědi upravit dle obrazu, který je podle nich nejvhodnější a skutečnou realitu nemusely zahrnout. Nicméně, jelikož jsou mi participantky známé, nemyslím si, že by to byl jejich případ. Z mé strany mohly být některé otázky zavádějící a podsouvající „správnou“ odpověď, což jsem si samozřejmě uvědomila až po realizaci interview a následné analýzy textu. Přesto všechno si myslím, že do výzkumu jsem vložila veškerou mou snahu a jeho výsledek je patřičný.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat projevy genderové socializace v každodenním režimu mateřské školy a dále zjistit postoje učitelů k vytváření genderové role.

Jelikož je téma genderové problematiky poměrně diskutované, i respondentky vykázaly jistou znalost tohoto pojmu. Ačkoliv se ve výzkumném šetření ukázalo, že učitelé jsou k tématu velmi otevřené, jisté stereotypní představy hrají pořád patrnou roli. Například v udělování pochval se informantky více přikláněly k dívčímu pohlaví, zatímco káravost směřovala spíše na chlapce.

V celkovém přístupu k dětem a realizovaných aktivitách učitelé nepřipouští patrné rozdíly. Pokud bych se zaměřila na výběr hraček, je zde velmi zažitý genderový stereotyp, při kterém učitelé téměř vždy dítěti nabídnou genderově zbarvenou hračku, která náleží danému pohlaví. Rovněž míra používání ustálených genderových frází je poměrně velká. Značný vliv zde mají také předsudky, které na učitele působí v jejich následném přístupu k dětem.

Přestože nás gender ovlivňuje v každodenních situacích, intenzita prolínání mužské a ženské role je v dnešní době velmi silná. Muži se čím dál tím více zapojují v péči o domácnost, ženy zastávají typicky mužské povolání. I u dětí je toto prolínání značné. V dnešní době se učitelé nezaobírají tím, když si kluk pro svou hru zvolí panenku s kočárkem, jak tomu bylo dříve. Dlouhé vlasy a růžová barva se vyskytuje nejen u dívek, ale také u chlapců. Kluci mnohdy lépe zvládají dovednosti typické pro dívky a naopak. Zkrátka, doba jde neustále kupředu, nicméně jisté prvky zažitého genderového stereotypu jsou stále na místě.

V mateřské škole učitelé přímo působí na jednotlivé děti nejen celkových chováním, ale také jeho postoji, názory, vlastnostmi a dovednostmi. Proto je z mého pohledu velmi důležité, aby v těchto vzdělávacích institucích převládal genderově citlivý přístup k dětem. Gender se vyskytuje všude kolem nás. Promítá se nejen do vlastností, postojů, názorů a vztahů, ale také do věcí kolem nás, jako jsou v návaznosti na problematiku hračky v mateřské škole, zvolené aktivity, promítá se do symbolů, vlastností a nejrůznějších činností člověka.

Učitelé, aniž by si to samy uvědomovali, často děti sunou do typicky genderových rolí, v závislosti na pohlaví vybírají činnosti, které pak realizují ve svých třídách, podněcují typicky mužské a ženské chování, vybírají genderově zbarvené hračky a používají charakteristické genderové fráze. Všechny tyto zmíněné okolnosti napomáhají dítěti k vytváření genderové role, učí je, co se sluší a nesluší na dívčí nebo naopak chlapecké pohlaví. Je mu neustále předhazováno, jak by se mělo chovat, projevovat a vystupovat na

veřejnosti. Jelikož je genderová identita budována již od narození, podstatný vliv zde hraje rodina a blízcí přátelé dítěte. Přesto si myslím, že do jisté míry na toto utváření může působit právě učitel mateřské školy. Ať už se jedná o styl komunikace s pohlavím, o věnování pozornosti, udělování pochval a káravosti a celkový přístup k dětem, vždy by měl být rovnocenný, aniž by byly brány v potaz stereotypní představy odlišnosti u pohlaví. Dětem by měly být vyvráceny stereotypní představy, které ovládají společnost již po staletí.

Musím ale konstatovat, že dnešní moderní doba je více otevřená nejrůznějším tématům, mezi které spadá i problematika genderu. Dříve byla představa muže, který zůstal za manželku na mateřské dovolené, zcela nepřijatelná. Nyní se nad tím společnost nijak nepozastavuje. Také výběr povolání byl z hlediska genderu velmi striktní. Dnes svět otevírá mnohem více možností a příležitostí na realizaci své kariéry. Rovněž se mění celková vizáž muže a ženy. Je zcela obvyklé, aby žena nosila krátký sestřih, a naopak muž disponoval dlouhými vlasy. Růžový odstín, který byl donedávna brán jako typická barva dívek, se stal moderním vzhledem chlapeckých kopaček. V hromadné dopravě se za volantem vyskytují ženy, ve školských zařízeních vyučují i muži. Taktéž rozdělení domácích prací je více benevolentní. Zkrátka, dochází k neustálému prolínání genderových rolí a boření genderových stereotypů.

Pokud se podíváme do struktury dnešních rodin, nenajdeme zde jen typické složení členů skládající se z matky, otce a dítěte. Mnohem častěji se zde vyskytují neúplné rodiny, tvořené jedním dospělým, a to právě prostřednictvím velké rozvodovosti. Taktéž začínají být akceptovány rodiny homosexuálních párů tvořené lidmi stejného pohlaví.

Jelikož je koncept genderu velmi bohatým a rozsáhlým tématem, nebylo v mých silách zde zahrnout celou problematiku. Snažila jsem se zachytit pojmy úzce související s genderovou socializací dětí v mateřské škole. V neposlední řadě jsem v mé bakalářské práci uvedla polemiku nad výzkumnými závěry, ve které jsem se více zamýšlela nad uskutečněnou realizaci mého výzkumu. Snažila jsem se zachytit moji reflexi, uvedla jsem zde skutečnosti, kterými jsem se mohla vyvarovat či se na ně více zaměřit. Dále jsem uvedla možnosti, které mohly daný výzkum do jisté míry ovlivnit, rozepsala jsem se o mé zkušenosti s postupem otevřeného kódování a jeho náležitosti, které pro mě ze začátku byly velmi stěžejní. Závěrem jsem se věnovala shrnutí výzkumného šetření, ve kterém jsem blíže prezentovala výsledky jednotlivých kategorií mého kvalitativního výzkumu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Badinterová, E. (2005). *XY O mužské identitě*. Litomyšl: Paseka.
- Correll, S. J. (2007). *Social psychology of gender*. Bingley: Emerald.
- Cviková, J., & Juráňová, J. (2003). *Ružový a modrý svět: rodové stereotypy a ich důsledky*. Bratislava: Občan a demokracia.
- Čáp, J., & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál.
- Fafejta, M. (2004). *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu (2., rozš. české vyd)*. Brno: Paido.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Giddens, A. Sutton, P. W. (Ed.). (2013). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gillernová, I., & Mertin, V. (Eds.). (2003). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál.
- Gray, J., & Ardagh, A. (2017). *Pravý muž 21. století*. Praha: Metafora.
- Havlík, R. (2015). *Úvod do sociologie (Vyd. 6., přeprac)*. Praha: Karolinum.
- Havlík, R., & Kořa, J. (2011). *Sociologie výchovy a školy (Vyd. 3)*. Praha: Portál.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada.
- Jedlička, R. (2015). *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada.
- Jarkovská, L. (2005). *Rovné příležitosti chlapců a dívek ve vzdělání*. Brno: Nesehnutí Brno.
- Kalnická, Z. (2009). *Úvod do gender studies: otázky rodové identity*. Opava: Slezská univerzita v Opavě.
- Karsten, H. (2006). *Ženy - muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál.
- Kohlman, M. H., & Krieg, D. B. (2017). *Discourses on gender and sexual inequality: the legacy of Sandra L. Bem*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Kolláriková, Z., & Pupala, B. (Eds.). (2010). *Předškolní a primární pedagogika (Vyd. 2)*. Praha: Portál.
- Kunhart, J. (2003). *Sociologie*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

- Lippa, R. A. (2009). *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha: Academia.
- Montoussé, M., & Renouard, G. (2005). *Přehled sociologie*. Praha: Portál.
- Oakley, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Prokop, J. (2001). *Sociologie výchovy a školy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- Průcha, J. (2016). *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer.
- Průcha, J., Mareš, J., & Walterová, E. (2003). *Pedagogický slovník* (4., aktualiz. vyd). Praha: Portál.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
- Urban, L. (2006). *Sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Urban, L. (2017). *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. Praha: Grada.
- Vágnerová, M. (1999). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Renzetti, C. M., Curran, D. J., & Maier, S. L. (2014). *Women, men and society*. Harlow: Pearson.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Strnadlová, A. (2012). *Problematika genderu v základních školách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (Vyd. 2). Praha: Portál.
- Valdrová, J. (2006). *Gender a společnost: vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. Olomouc: Univerzita J.E. Purkyně.
- Vališová, A., & Kasíková, H. (2007). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. a tak dále

apod. a podobně

aj. a jiné

tzv. tak zvané

T. tazatel

I. informant

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1.</i> Utváření genderové role	15
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. <i>Fenomén genderu ve výchově</i>	43
Tabulka 2. <i>Rozdílné světy</i>	44
Tabulka 3. <i>Děti v obklíčení genderu</i>	48
Tabulka 4. <i>Zajeté genderové koleje</i>	50
Tabulka 5. <i>Dva světy se prolínají</i>	54
Tabulka 6. <i>Vyjednávání s genderem</i>	55
Tabulka 7. <i>Spor v sobě samém</i>	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informovaný souhlas

Příloha P II: Přepisy rozhovorů

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas o poskytnutí a následnému využití údajů pro účely bakalářské práce

Dne jsem poskytl/a rozhovor Dianě Vargové v rámci výzkumného šetření, jež je součástí bakalářské práce „Genderová socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek“.

Tento výzkum realizuje Diana Vargová autorka bakalářské práce, studentka Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, vedoucí práce Mgr. Dušan Klapko, Ph.D.

Souhlasím s tím, že má účast ve výzkumu je dobrovolná, mám možnost kdykoli z něj vystoupit a veškeré údaje, které v rámci výzkumu autorce poskytnu, budou zpracovány pouze pro účely tohoto výzkumu a nebudou předány třetí straně. Dále souhlasím s tím, že během výzkumu budou dodrženy principy Listiny základních práv a svobod, zejména ochrana osobnosti, soukromí, jména, dobré pověsti, osobních údajů a osobních písemností, ochrana autorství a svoboda vědeckého bádání a že audiozáznam rozhovoru a mé osobní údaje budou zpracovány dle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.

Svou účastí ve výzkumu stvrzuji, že jste se seznámil/a a souhlasím s obsahem tohoto textu.

.....

Jméno

Podpis

PŘÍLOHA P II: PŘEPISY ROZHovorŮ

Přepis rozhovoru s Veronikou

T: Jak chápeš slovo gender, jako vůbec to slovo?

I: Jako to slovo, já chápu, že je to určité jakoby zaškatulkování nebo dání mužské a ženské role ve společnosti, takhle to vnímám já, když bys mě řekla gender, tak to vnímám jako takto.

T: A třeba setkáváš se s tím pojmem gender často?

I: Tak dříve jsem se s tím nesetkávala vůbec, ale za posledních, možná když bych to řekla, dva roky, a to už sem byla ve školce, tak se to, mně přijde jakoby z nuly na osmdesát.

T: Takže si myslíš, že se to začalo řešit?

I: Ano, ano mnohem víc, možná ale nejvíc sem se s tím začala setkávat v souvislosti s dětmi, jakoby v určité...jakože děcka vůbec, že by to řešily, ale spíš dospělí, kteří se buď o ně starali a nebo že jsem to četla v nějakých článkoch, nebo jsem to někde...někdo to jako zmiňoval nebo narazil na nějakou knihu, nebo na něco takového.

T: Dobře, a teď bych se chtěla zeptat, jestli máš nějakou zkušenost nebo sis všimla, jak se gender projevuje v konfliktech, jak třeba mezi dětmi. Mezi dvěma chlapci, mezi dvěma holkami.

I: Ano, jako mezi dětmi, jako že by někdo stál jako v rámci té svojí role jako chlap a druhý jako by se postavil do nějaké jiné role. Na konkrétní situaci nevím, jestli si vzpomenu, ale rozhodně si myslím, že bych přišla na nějaké děti, které třeba jako by když došlo k nějaké hádce nebo mezi klukama, tak že spíš ustoupili, jo že to bylo vlastně v tom že spíš to řešili v uvozovkách, jak bych to víc čekala od holčičky. Jo že třeba jako když bych měla dát konkrétní příklad, tak že to bylo to, že jeden šel pěstí a druhý šel domluvou, jo. Že tam nepřevažovala ta síla, na sílu jakoby že dřív si třeba představím ty dva kluky, že by se zmydlili a pak hotovo tečka. A už jsem jako zažila i to, že se to snažili svým způsobem, aby si to vysvětlili, jo což bych třeba v uvozovkách nečekala u menšího kluka, ale spíš u holky, jo že by si nešly do vlasů... ale jako nevím, jestli se to dá říct jako konflikt nebo nějaká role. Spíš jako bych to vnímala možná spíš, že se nad tím pozastavovali dospělí, když teď budu jako by říkat třeba o týmu učitelek se kterými jsem se potkávala dřív, jako by že měly pocit, že se chová jako holka někdo, jo nebo zase no...ano to bylo spíš obráceně že kluk se chová jako holka a zase že holka je poloviční kluk, že to říkali že...měli jsem tam dva sourozence.

Jeden už byl ve škole a sestřička, to byla opravdu taková...ona opravdu měla i kamarády samé kluky a chtěla se jim hrozně moc vyrovnat a chodit oblékaná jako kluk a fungovat jako kluk, i když maminka ji zas trošičku tlačila do jakoby když už teda supermana, tak růžového anebo tak a měla ještě v Brněnsku, jako co tam hraje Komeťánský, tak měla taky růžovou, a ne modrobílou a takto...no a její brácha byl zas takový klidný, pohodový a tak. Ale spíš to řešili, než že by to řešily děcka, tak to řešili ti dospělí okolo nich. Jakože spíš že se jim v uvozovkách snažili říct, však jsi kluk, tak bys měl, a tak a o té XXX zase říkali však si holka, tak bys měla...

T: A když se třeba pozastavím, když dojde k narušení těch genderových rolí, že třeba právě v tom oblékání. Že třeba někdo přijde oblečený do školky...jako kluk přijde oblečený jako holka nebo naopak. Jak to třeba vnímáš? Nebo jak to řešíš?

I: Já, pokud si to nespletu, že je to jako kluk, když dojde oblečená jako holka a vypadá jako kluk, tak jí řeknu jako jak se jmenuješ a mám pocit, že je to kluk... tak to nijak nevnímám, jako neřeším to a nemám pocit, jakože by v tom, jak je člověk oblečený bych k němu přistupovala podle toho, jak je oblečený. Mě to přijde prostě, že je to asi role toho dítěte, že se v tom asi cítí dobře a zvlášť jako pokud vidím, ještě že ten vztah, že třeba jak chodí maminka s tím dítětem nebo si jich vyzvedává jako že je to krásný vztah, a že to mají opravdu... tak si myslím, že je to všechno v pořádku a myslím si, že to děcko a zvlášť když je to školkové, tak si myslím, že už si dokáže aj povědět, jako v čem se cítí dobře. Pokud chce holka chodit oblečená jako kluk anebo kluk chodit oblečený jako holka. To jsem teda ale nezažila, jo je pravda, že jako možná toto by vypadalo jako by divněji jo v uvozovkách, kdyby klučina chtěl nosit sukýnky. Ale nezažila jsem to jo, takže to nedokážu jakoby povědět a u té holky, vzhledem k tomu že mám takovou dceru i, která chodila v maskáčích a šaty vůbec nenosila, jo ani sukně, vůbec...takže teď už je to trochu zase jinačí. Tak si myslím, že to jakoby...pokud se v tom cítí dobře já nemám potřebu nebo pocit, že by to nějakým způsobem vnímala, že by se měl chovat k ní, jako ke klukovi, to vůbec ne.

T: A třeba v aktivitách, jak to vidíš ve školkových...z hlediska toho genderu, jestli třeba jsou ty aktivity přizpůsobeny více třeba holkám nebo...

I: Myslím si, že celkově jsou aktivity určené jak klukům, tak holkám, nehledala bych v to nějaký rozdíl...jako teď myslíš třeba hračky, hry a takové?

T: Můžeme klidně i ty hračky probrat.

I: Já si totiž myslím, že jakoby je hrozně těžké...že mě přijde, že už ti starší děti, když vezmu ty školkové starší děti, že je pro ně naprosto přirozené hrát si v rámci nějaké sociální hry na rodinu a k tomu všechno patří že jo, miminka, k tomu patří kočárky, k tomu patří všechny tyhle ty věci. A zase ba naopak holky jako taky rády jezdí s autama a všechny tyto věci. Já si myslím, že by měly být všechny hračky pro všechny, a že by to jako nemělo být členěné...s tímto si nehraj, toto je pro holčičky, protože je tam kočárek a panenka a starat se o miminko přece nebudeš. Spousta dětí má i staršího sourozence a myslím si, že je to i jakože oni už teďka mnohem víc jak dřív vidí, že i ten tatínek se třeba i zapojuje o péči o miminko doma a myslím si, že to vůbec není na škodu tady tyhle ty věci. A u těch menších dětí myslím si, že to je docela jedno, jestli jezdí s kočárkem anebo s pojízdným vozíkem. Já myslím, jako že je to dopravní prostředek a myslím si, jakože to jezdí, mám vozidlo a tečka a mám to tak, jak to mám. A zrovna tak i ty holky jezdí autama a zažila jsem to i se svými sourozenci, i sama se sebou i se svými dětmi. Jakože cívka vůbec nechtěla kočárek, ta k němu dospěla až třeba někdy v sedmi letech, vůbec to nechtěla. A XXX se staral zase o panenku, protože má neteř, která je o rok starší a další o dva roky mladší a ty pečují o panenky a on je opečovává úplně stejně akorát že v roli, někoho zas jiného.

T: A myslíš si, že třeba v minulosti se to nějak lišilo tady toto, že ti kluci fakt auta, holky kočárky?

I: Jo jako kluci že třeba i zbraně a takové věci...no myslím si, že ty rozdíly tam byly větší. Vnímám to jakoby a myslím si, že hodně vychází jakoby z těch rolí v té rodině. Nebo z toho, co vidí doma v uvozovkách. Jo jako že to tak je. Nemyslím si třeba že by to bylo tak, jako že by ti lidi to chtěli nějakým způsobem řešit anebo se tím zaobírali, ale přijde mě možná i to, že to souvisí s tím, že těch věcí bylo mnohem méně i hraček že bylo třeba mnohem méně a že to bylo že přece jenom jako většina kluků je takového i silového typu a ten boj nebo cokoliv jiného si myslím, že si jako správný kluk si musí svým způsobem odžít, ať už jsou to indiáni nebo cokoliv jiného. A že ta péče o tu rodinu, že ta maminka byla jako doma, a že se stará o tu rodinu, vaří, peče, stará se o děti, že to je...jakoby že ty role jsou teď jakoby jinde. Že se to mnohem víc jakoby možná jakoby míchá, že ženy dělají to, co dělali dřív muži a jako naopak. Tak si myslím, že to může souviset i s tímhle.

T: Když se takto zeptám, myslíš si, že z tvého pohledu, ty třeba uplatňuješ nějaké ty genderové role nebo třeba máš odlišný přístup právě protože je to holka nebo kluk, že třeba ani o tom nevíš...jestli ses třeba někdy zamyslela...a že to jsem mohla říct jinak...víš, jak to myslím... (smích).

I: Jako jinak k holce a jinak ke klukovi. Spíš si myslím, že ani jinak holce a jinak klukovi...ale jinak dítěti, které se projevuje tak, a jinak k dítěti, které se projevuje zase jinak. Jo spíš podle...spíš si myslím, že jinak mluvím s dítětem, které je zaměřené nějak...nezávisle na tom jestli je to kluk nebo holka a jinak zase s někým, kdo jakoby to má zase jinak zaměřené. Ale nemyslím si, že bych jako dělala rozdíl mezi klukama a holkama, jako co se týká třeba když s nima potřebuju něco řešit, že bych jinak mluvila s klukem a jinak s holkou.

T: A myslíš si, že třeba, že v ostatních školkách nebo jiné paní učitelky to mohou dělat, jako takové to škatulkování, jakože však ty jsi kluk...

I: Ano ano, co sem hodně i slyšela, a to si myslím, že tak je tam že...kluci nebečí...nebeč, však si kluk, to vydržíš. Jo ale myslím si, že třeba za sebe že to není správné, že si myslím, že na ty slzy a bolest a na toto mají stejné právo i kluci i holky. A takové, jakože ty si kluk, ty si velký a kluci nebečí tak to je... a to si myslím, že je jediné, co mě v tuto chvíli napadá, že to tak někde mají. A možná to člověk vnímá víc u těch lidí, kteří jsou třeba starší a mají třeba 20 roků praxi a nedělali nic jiného, že jen pořád pracují ve školce...ono jako určitý stereotyp a určitá ta tam určitě je...no a myslím si jako že ty děti se mění jakoby že něco zůstává stejné, ale třeba v tomto si myslím, že se ty děti mění a je to možná nejen o generaci ale i více že se to jakoby mění ještě tím, čím prochází společnost a tady těmahle věcma.

T: A třeba z hlediska toho genderu myslíš si, že je ve školkách věnována větší pozornost zase víc třeba na kluky nebo na holky nebo stejně?

I: Myslím si, že je to stejně. Nebo jako vnímám to, že je to stejně. Neřekla bych nebo nenapadá mě nějaká situace, kdyby mě napadlo, že preferují holčičky anebo preferují naopak kluky. Nebo dělají víc v uvozovkách pro holky nebo kluky.

T: Nebo třeba v pochvalách, jestli sis třeba někdy nevšimla, že třeba víc se chválí kluci nebo víc se chválí holčičky.

I: No tak samozřejmě pochválit šikovnou, namašlenou holčičku, která je jakoby hodná, ať už z jakéhokoliv důvodu je samozřejmě snazší než pochválit lumpa kluka, který zase lumpačí možná i z důvodu jakoby úplně jinačího. A je to samozřejmě snazší, což si myslím, že určitě jsou děti, které těch pochval vyslechnou více než druhé děti.

T: Hm, jo a myslíš si, že jako učitelka máš vliv na utváření genderových rolí nebo těch stereotypů?

I: Jo jako jestli já to dokážu nějakým způsobem ovlivnit? No myslím si že určitě, a myslím si, že to je jako úplně z jednoduchého a prostého důvodu, protože ten učitel s tím dítětem ve školce tráví strašně moc času. Možná jako v určité době s mnoha dětmi víc než jakoby rodiče doma. Takže si myslím, že ti učitelé můžou strašně moc ovlivnit a opravdu si myslím, že si můžu odnést strašně moc. Takže strašně moc na tom učiteli záleží.

T: Ano, děkuju, a ještě jsem se chtěla zeptat na to, teď je to dost aktuální, řeší se oslovování dětí. Jak s tím jako nakládáš ty, že třeba jsem slyšela nebo četla, že by se nemělo oslovovat dívka, chlapec a tak.

I: Ano, nám to bylo i řečeno, že se jako nesmí...nebo že ne že se jako nesmí, ale že by se nemělo říct, však jsi holčička...takže se na to snažím dávat pozor, ale ne vždycky se mi to jako povede. Jo že se snažím, když už teda, tak jim říkat jmény a když toto jsme třeba používali, když jsem je potřebovali rozdělit na skupinky, ty děti, tak jsme je dělili jako že holky půjdou tam a kluci tam a měl člověk jako takové ty tendence, že když se nějaký kluk přidal k těm holčičkám, takže jak kdyby ho stáhnout na tu stranu druhou, těch kluků. Tak teďka si snažím dávat pozor a dělit je podle jináčích kritérií, když je potřebujeme rozdělit, ať už podle to je jedno, barvy papučí, nebo podle barvy vlasů nebo já nevím podle čeho...nebo ty starší děti podle toho, na jaké písmenko začíná jejich jméno a tak. A byly jsme na to upozorněni, je to tak třeba rok zpátky, co jsme na to byli upozorněni. Že bychom neměli jim jako říkat, že si holčička a si chlapeček, protože to dítě se může cítit nějak jinak

T: A z tvého pohledu, jak to vnímáš ty?

I: Jako já?

T: Ano, jestli ti to jako vadí, nebo v tom nevidíš problém, proč bys je tak nemohla oslovit nebo rozdělit?

I: Já v tom nevidím problém, jako proč bych jim nemohla říct holčičko nebo kluci a taktéž nevidím problém ani v tom, když kluk jde s holčičkama nebo naopak. Neřešila bych to asi, jo nesnažila bych se je v tomto jako přesunout do té druhé skupiny, když já si myslím že jako...ale záleží to na tom, co od toho člověk očekává, co od toho potřebuje. Jo zase na druhou stranu bezpohlavní bytosti nejsme jo...nevím jakoby toto už mi přijde přehnané, protože je oslovit holky nebo holčičky a kluci už není o tom, že je člověk cpe do nějaké role nebo já to tak aspoň nevnímám teda.

T: Napadá tě ještě něco k tomuto tématu, nebo teď se mi nic nevybavuje (smích)?

I: Mě třeba napadlo, když jsme třeba zmiňovaly ten gender, že jsem si uvědomila, jak velká...nebo jak záleží na tom, jak to má člověk v sobě srovnané. Když teďka mluvím v souvislosti s tím, jak jsme vlastně učitelky ve školce a jak to má jakoby člověk v sobě srovnané a jak je v pohodě s tím jakoby jak se cítí, jo jako zda je v pohodě s tím, jak se cítí ve svém těle, zda se cítí dobře jako v roli ve společnosti, kterou jakoby zaujímá, a to všechno předává dál. A pokud je ten člověk v pohodě, tak si myslím, že už vůbec pak neřeší to, zda jim někdo řekne holky kluci anebo že přijde Pepík oblečený v sukýnce a že to vůbec jakoby neřeší tyhle ty věci, protože si myslím, že tyhle ty věci do té školky...že je to hrozně citlivé téma. A tady nám vlastně chodí děti, že jo...že jsou to...vlastně děti, jejichž osobnost se utváří a my vůbec jakoby nevíme, že to, když někdo donutí vysléct Pepíka ze sukýnky nemůže mít na něj nějaký jakoby negativní vliv do budoucna, jo nebo něco takového. Takže si myslím, že jsou to takové věci, na které si člověk musí dávat pozor. Jo protože mně přijde že je to jakoby těžké a svým způsobem i to, že vlastně když to teď vztáhnou že homosexualita se ještě donedávna brala jako nemoc a nebo něco strašně špatného...to byly téměř lidé na okraji společnosti...tak jako člověk do hlavy tomu druhému nevidí ani tomu dítěti že jo. To jsou věci, které člověk může jakoby moc ovlivnit a myslím si, že jako učitelé si musíme dávat pozor na to co řešíme a co neřešíme.

T: Ještě mě napadlo, my, jak tady máme tu holčičku...jak to má teď s vyjadřováním. Myslíš si, že je to zásluha těch rodičů. Že oni ji tak vedli, nebo že ona sama chtěla, když se teď cítí, že ví že je holka, ale chová se jako kluk?

I: Ano, já vlastně o ní vím jen to, já ji neznám, vím jen jméno, jak vypadá a že chodí oblékaná tak jak chodí a nosí si hračky, které patří vlastně klukovi. Jinak jsem s ní mluvila asi jednu větu, protože je v jiné třídě. A to říkala... no myslím si...nebo to vím, že má staršího brácha a možná i jako v tuhle chvíli je to pro ni vzor, možná pro ni hodně znamená a může to být v tom...ale jak říkám, neznám ji, ane nevím, jak o sobě mluví. Je fakt, co jsem si všimla, ale to za tu chvíli, že jako s holkama moc nepeče, peče s klukama. Ale já jsem byla taky taková, takže to je druhá věc. Ale jak to bude dál...třeba tady ta holčička mi přijde v pohodě. Přijde mi v pohodě protože ve školce je šikovná, dobře vedená a láskyplně vedená a to je vlastně mně přijde i s tím, jak jsem říkala to přivítání a rozloučení se...když vidím, jak ona se loučí s tou maminkou tak mi přijde, že je to hrozně pěkné...jo a když holt chce kostkovanou košili a Ninja go tepláky, tak si to prostě vezme, to jako nevidím v tom nic špatného, taky jsem to tak měla i ta moje dcerka doma.

T: A myslíš si třeba když učitelé...takto, dojdou jim nové děti, a že mají takovou tu předpojatost, že to je holka, tak ta je milá, bude šikovná no a ten kluk bude takový ten neposlušný...jestli si myslíš, že to tak pořád probíhá nebo už se na to nebere takový zřetel, že prostě ty si kluk ty si holka, že už se to neřeší, nekategorizuje?

I: Já si myslím, že určitě na denním pořádku to nějakým způsobem je. Ale nemyslím si, že už by to bylo teďka bráno, že každý kluk bude zlobit a každá holčička bude hodná. Že si myslím, že už je víc takových, od kterých se to neočekává a vypadá to zas úplně jinak. Ale ono to možná souvisí i s tím, že přibývá hodně dětí s různými poruchami učení a s takovými věcmi ještě dalšími. Spíš si myslím, že potom...potom, že když teď jakoby zmíním učitelky starší, které jsem měla možnost poznat a dělají třeba celý život tady tu práci tak je to pro ně těžké to přijmout jakoby v uvozovkách v tom negativním slova smyslu, když jim tam jakoby přijdou ty zlobivé holky jako kluci. Jo, když přijde hodný kluk tak je to všechno v pořádku, ale když přijde jakoby zlobivá holka tak si myslím, že je to pro tu starší generaci těžší. Myslím si, že ta mladší generace učitelů už nemá ty tendence je kategorizovat tolik, jo že už možná vychází z toho, jak se ty děti chovají a mě přijde, že je hrozně těžké jakoby, nebo málo která třída je taková, že by s něma šlo pracovat třeba od čtyř let jako nějakým způsobem jako s celou třídou...jo že určitě vždycky někde je tam pár dětí, které se vymykají čemukoliv a to si myslím, že je taky těžké a člověk tomu musí přizpůsobit program a pak už jenom pořad balancovat nad tím, jak to udělat, aby to bylo vhodné pro všechny a myslím si, že pak už je jak kdyby jedno jestli se holka chová jako kluk, nebo kluk jako holka.

T: Teď mě třeba ještě napadlo, jestli ses setkala s tou zkušeností, že jsi upozorovala rozhovor s rodičem a dítětem, a tam si mohla třeba pozorovat, že se jinak chovají nebo mluví s klukem a jinak s holkou?

I: Když teďka vzpomenu ty sourozence, které jsme měli my...my jsme tam měli holčičku, která se trochu vpassovala do té klučičí role, že byla jinačí. Ten její starší brácha byl zase klidnější, pohodovější. Vždycky všichni říkali, že by si to měli prohodit. A tam bylo spíš to že ta maminka...že ta XXX, aby dostála tomu svému, jakože ona přece peče s těma klukama, tak jako by maminka ji chtěla často jako obejmout a ona ji odstrkovala...ale jako co se celkově týká kluků a holek jsem to nijak nevnímala. Tohle jsem třeba vnímala v souvislosti, ale to už jsme někde jinde...starší – mladší...a jako že říkali, však ty si starší a nezávisle na tom...ty si holka, ty si kluk nebo ty už bys měla mít rozum...ty už bys měl mít rozum. Přijde mě jakoby celkově, že když bych měla jakoby srovnat kluka a holku, a ještě v souvislosti se svými dětmi, tak že kluci...kdybych měla říct o každém dvě slova tak bych řekla, že kluk je

přímočařejší a rychlejší a ta holka že je...jakoby že dál přemýšlí, dál vidí, jo že vyhodnocuje jakoby mnohem víc ty situace. Ale to je jenom velmi velmi obecné, jak to vnímám...jo a vnímám to i ohledně těch dětí ve školce, když vezmu nějaký vzorek v uvozovkách takových těch dětí, tak jakoby že ten kluk většinu činy předčí to, než nad tím přemýšlí a taková čtyřletá holčička už si dokáže vydedukovat k čemu to vede...ale v odlišném přístupu jsem to nikdy nezažila, jako že by se měl chovat jinak k holčičkám a jinak k chlapcům.

Přepis rozhovoru s Kateřinou

T: Jak chápeš pojem gender?

I: Takže rozlišení mezi ženami, muži, kluci holky. No prostě pohlaví muži, ženy...

T: Setkala ses s tímto pojmem už dřív anebo si myslíš, že je to spíš aktuální teď?

I: Jako dříve jsem se s tím taky setkala, třeba na základce jsme to tam nějak řešili, v různých rodinných tématech, jo jakože gender znám, ale teď je to podle mě aktuálnější, protože se hodně zaměřuje, že každý může mít...mít prostě volbu volit si, jaké chce pohlaví jo a tady tohle že je to takový hit, že i kolem mě se prostě objevují lidi, kteří jo jsou prostě na holky na kluky a takhle no. Takže až teď si myslím, že to je, jakože nejvíc téma otevřené v dnešní době hlavně.

T: Já bych se chtěla zaměřit i na konflikty...

I: Jako mezi holkama, klukama a proč třeba vznikají?

T: Ano, jak se tam projevuje gender.

I: Jo, když vznikne nějaký konflikt, jak se ten gender projevuje, jestli jsou třeba kluci průbojnější a takhle? No z mého hlediska si myslím, že to třeba není úplně pravda, že kluci jsou, jakože taková ti...jedete teď podle mě, já mám pravdu a takhle, protože když to vidím, my máme moc kluků ve školce, ve třídě teďkom, tak si myslím, že i ty holky mají slovo spíš, jo že prostě si dokážou dupnout, že jsou oni taková i ta autorita prostě, a že i ti kluci kolikrát víc zaleknou a ustoupí jo v tom nějakém konfliktu, můžu ti říct i o té holčičce?

T: No určitě, povídej...

I: My máme holčičku jo, která je prostě holka, ale která se chová jako kluk, obléká se jako kluk, mluví i v třetí osobě, jako mužského rodu, vyhledává hry jako klučičí ryze, jo prostě v životě panenky a tohle ju jako nezajímá, i když si nemyslím, že zrovna panenky a tady tyto

hračky jsou jenom volené prostě pro holky, protože i kluci si hrají v kuchyňce a takhle. Ale je to holka, která je prostě svým stylem úplně kluk, ale je to prostě holka no jako.

T: No, a to by mě zajímalo, jestli... jestli to je tím, že je tak vedena jako rodiči, protože já je jako neznám, anebo jestli si tak sama na to došla anebo jí to třeba někdo podsouval?

I: Víš co, ona má totiž bráchu, staršího a ona v něm vidí vzor podle mě, jo, se s ním hodně ztotožňuje a prostě je to takový vzor pro ni a ona vždycky když už byla od mala tak říkala, já nejsem xxx já jsem xxx, prostě xxx, xxx a vidí u něho i ten styl hry a prostě asi se jí to nějak zalíbilo svým způsobem, ale také je tam veliká podpora od rodičů, že ji nechali, aby mluvila v tom klučičím rodu a aby se pořád vyjadřovala byl jsem nebo hrál jsem si a takhle. Že tam nezakročili, aby jí prostě řekli, jo jako ano klučičí hry, já proti tomu nic nemám, ať si hraje s autama, ať se obléká jako kluk, ale že by měla mluvit v té třetí osobě a až bude starší ať se prostě rozhodne, jestli chce být holka, kluk.

T: A ona to používá i teď, že?

I: Ano, stále prostě pořád.

T: No a ti rodiče ani teď nezasáhnou?

I: Ne, rodiče prostě s ní mluví...minule, když jsme byli na zahradě, tak ona doběhla a řekla: „Mami, byl jsem teď na skluzavce, mohl bych tam ještě jít?“ Prostě a takhle a maminka řekne: „Jo běž.“ A vůbec to neregistruje, nechává jí v tom pořád takhle.

T: A když třeba...počkej, teď jsem zapoměla myšlenku...jo a jak ji oslovují oni? Berou ji jako holku? Oslovují ji jako holku?

I: Jo, říkají jí jako XXX, pojď sem a takhle, i když kolegyně moje byla svědkem toho, že už i maminka jí odpověděla v tom mužském rodě taky, ale spíš jako vyhledávají ten ženský rod, možná už se tak někdy zapomenou prostě, ale nikdy ji nezarazí, jakože neopraví nebo takhle a když ji my opravíme tak jako ona prostě reaguje takovým stylem že se divně podívá a nic jakože neřekne, ale nejhorší je to, že děti si toho všimají ostatní že. Takže oni třeba když řekneme, já nevím, třeba holky mají přednost, pusťte je na svačinu tak XXX jde s holkama, no tam se zařadí jako holka ale ti kluci řeknou... jako ale však je holka a proč se chová jako kluk, jo, že prostě to nechápu, strašně se to v nich pere jo, i minule, ona jim třeba vykládala, že prostě má Spidermanové povlečení, nosí maskáčové gatě a na Vánoce chce boxovací pytel jo a prostě, kluci jí říkají XXX ale ty si holka, ty nejsi kluk... a ona sama chudera na to vlastně nedokáže odpovědět.

T: Takže je z toho sama zaražená, jo?

I: Jo, ona je prostě zaražená a neví prostě, jak na to má reagovat jo, jí to přijde prostě normální, že chce boxovací pytel a to a nejhroší je, že mluví prostě v té třetí osobě, že ona už má jít do první třídy a tam s tím bude mít velké problémy.

T: No a vy ji jako učitelky opravujete?

I: Ano, my ju opravujeme, já ji třeba řeknu XXX, dělala to...ale ona na to nikdy nějak nereaguje.

T: No a maminka to ví, jakože jste na tom nějak domluvené nebo?

I: Ne maminka nic, maminka se k tomu nijak nevyjadřuje. Tam je to takové s nima, jakože opatrně právě a takhle no. A ještě jsem cosi chtěla říct, že...no, teď jsem to zapoměla.

T: Třeba si za chvíli vzpomeneš ohledně toho...

I: (smích) Jo třeba si vzpomenu, jo toto si myslím, že je ohledně téma genderu velice zajímavý příklad.

T: Ano, to si taky myslím, to mě hned napadlo, že se tě na to zeptám.

T: No a když se ještě vrátím k těm dětem, třeba vysvětluješ jim to nějak, jakože ona se tak vyjadřuje, má to tak, a tak nebo vůbec?

I: My se k tomu právě s kolegyní tak nějak nevracíme, protože ona je hrozná ona v tomto jako všechno vlastně říká rodičům a stěžuje si spíš. Prostě my vlastně nevíme, co dělat, protože ti rodiče nám nikdy neřekli, třeba jo máme to takhle a takhle oni se k tomu taky vůbec nechtějí vyjadřovat. Tak my třeba holkám, teda těm děčkám, vždycky jim řekneme ano, XXX je prostě holka, ale hold mluví jako kluk, takhle to má ona nastavené jo. A ještě se vlastně stalo to, že holky na ni hledíja, prostě na záchodě ona nosí boxerky, jo a takové. A ty děcka pro ně je to strašně matoucí a já si myslím, že ona sama chudera prostě pak neví, proč se oni na ni tak vlastně dívají.

T: A myslíš si teda, že je to způsobené i jako víc těma rodiči, že by jí řekli, to vysvětlili jako že může mít ten vzor, ale měla by se chovat tak a tak?

I: Ano, já si myslím, že kdyby trochu víc zasáhli prostě jo, řekli XXX tak fajn, jo měj ráda auta, choď si klidně v maskáčích ale zkus mluvit o sobě jako o holce, prostě nejsi XXX, bohužel si prostě XXX. A takhle to je jo. Já jako fakt nemám nic proti těmto lidem, ať klidně

se rozhodne ve stáří, v mládí, to je jedno, ale nemyslím si, že teď pro ni v té první třídě to bude hrozné, že se tam objeví šikana a podobné věci.

T: I v té třídě to asi nedělá dobře...

I: No nedělá, protože ty děcka čím dál tím víc nad tím...si toho začínají všímat a víc nad tím začínají přemýšlet, jo prostě nechápou. Vždycky říkají, XXX ale ty si holka. A ona je... jde vidět, že je z toho taky taková vyplašená, že vlastně neví, co jim má na to říct. No ale zase když se třeba řadíme holka, kluk tak ona se vždycky zařadí k holce jo, a dokonce se mi stalo na vycházce, když se jim říkala, jako že kluci, holky, jo pojďme tak já sem zavolala kluci pojďte a byla tam XXX a ona mě říká...ale já jsem holka.. a já tak ale XXX co si, holka nebo kluk? A na to už mi neodpověděla. Takže to někdy jak kdyby si uvědomila a někdy je to prostě takové...nevím no je to strašně divné, ale jak to bude dělat třeba učitelka v první třídě, to nechápu.

T: Tam si myslím, že bude potřeba se domluvit i s těmi rodiči.

T: To jsme vlastně i z části probraly, chtěla jsem se tě právě zeptat, jaký třeba zaujímaš názor nebo postoj, když dojde k narušení právě těch genderových rolí, třeba v oblékání, to jsme říkaly, že teda nezasahujete?

I: Jojo, jako to mně nepříjde zas tak hrozné.

T: A poznala si třeba nějakého učitele, který by právě zasahoval?

I: Ty, z mojí zkušenosti asi nikdo takhle, protože vlastně moje ségra, to byla vždycky kluk, jako úplně, ona prostě milovala vyměňovat s taťkou kola na autě, taky nosila takové kárované gatě, klučičí věci a všechno a zajímala se spíš a takové ty klučičí sféry a já jsem byla vždycky spíš na takové ty panenky, plyšáky, barbíny a takové a mně to přišlo vždycky takové jako v pohodě, že každý má rád něco jiného, prostě není úplně striktně dané, že ti musí být jenom panenky, ti musí mít jenom auta. Ale že to spíš chce takovou nějakou tu zdravou cestu, že prostě ta XXX už je prostě za hranou podle mě, ale jako s učitelem si takto nevybavuju, že by nějak vyloženě prostě zasahoval.

T: A myslíš si třeba, že to bylo typické dřív, že se na to upozorňovalo?

I: Jo já si myslím, že dřív jako hodně, že se to bralo jako striktně, že ti jenom to a ti zas to...nebo takto to myslíš?

T: Ano, třeba i ohledně hraček, jo že dřív asi bylo divné, když kluk si sebral panenku s kočárkem a učitelky, si myslím, že zasahovaly.

I: Jojo, to si myslím taky, že dřív za dob ještě i dalších že určitě prostě to vadilo, že prostě když si kluk hrál s kočárkem, tak to byla katastrofa.

T: A myslíš si, že ve svojí profesi, ať už nevědomky nebo vědomě uplatňuješ právě ten genderově odlišný přístup, aniž bys o tom věděla, že třeba v chování jo, že třeba k holkám se chováš tak a tak?

I: Jo, jo jako myslím, že v nějaké malé míře určitě, že to tak je prostě nějak dané vnitřně, všichni nás taky vždycky vedli, jo holky prostě musí mít tohle, kluci tohle. Jo nikdy naši nebyli tak striktní. Taky jsme si hráli s autama s dráhou a všechno. Ale jo, myslím si, že někdy k tomu fakt sklouznou, třeba i když mám vybrat holkám hračku nebo klukom hračku. Tak klukom sáhnu automaticky po nějaké dráze, autu a holkám sáhnu prostě po nějakých puzzlích s panenkami s poníkama prostě, že mě to tak nutí k tomu, že asi jo.

T: Jo i třeba v takových těch větách...nevím...já třeba řeknu: Marťo, ty si přece veliký chlap...

I: (smích)...jo.

T: Třeba nezastávám ten názor, že třeba...chlapi nebrečí, to bych asi neřekla, ale dřív to tak asi bylo hodně, že?

I: Ne, to taky ne, že oni jsou ti tvrdíci prostě, jo, to si taky myslím. Jak už je to v tom člověku zažitě, tak to prostě někdy řekne a ani si to neuvědomí, třeba jaké to pak může mít ty následky na to dítě.

T: No a v odměnách a v pochvalách?

I: Jakože jestli upřednostňují...no ono je to jak kdy, někdy jde vidět, někdy ty holčičky jsou takové ty hodné spíš, že tě poslechnou, když jim něco zadáš, tak oni mají nadšení a tady to. Takže tě to tak někdy svádí je spíš víc chválit, protože oni se snaží, pěkně vykreslují a tohle. No ale musím říct, že máme i šikovné kluky, ale myslím si, že ty holky to budou mít vždycky trošku v tomto jednodušší, jo, že to bude pro ně taková ta vyšlapaná cestička, protože holky byly vždycky takové ty pečlivé prostě, a neříkám že kluci nejsou, ale vždycky to měly takové jednodušší.

T: A setkala ses někdy, že sis všimla i nějakého srovnávání, že náš... třeba náš malý byl takový a ona je úplně jiná jo...

I: Já si to hlavně teď jako se s tím setkávám, protože sestra má vlastně malou a v rodině se nám rodí další a další děti a hodě se srovnává teda jako. V dnešní době mně přijde jako, že

ty maminky hodně, mně přijde až zbytečně moc a vám ještě nesedí a proč nesedí, naša malá už dávno to a právě často používají, když je kluk nějaký opožděný, to je v pohodě, kluci bývají vždycky opoždění o půl roku, že toto mě přijde, že to je zažité, že to sa říkalo vždycky ještě i za nás. I tady ve školce to jde vidět, že se srovnává, rodiče stojí a dívají se a srovnávají...ten to má takové a ten také. Ale ona je holka, ona to má prostě hezčí, a tak jo.

T: No vidíš a teď mě napadlo, a v řízených činnostech, myslíš si, že Jsou víc vybírány třeba aktivity pro holky nebo pro kluky?

I: Tak za mě si myslím, že asi ne, takto je to spíš globálně právě na všechny. Teda aspoň já to tak mám vždycky a myslím si, že i další kolegyně co jsme byli ve školce jinde, tak si myslím, že je to všechno globálně, že se to tak prolíná. Jo nějaká honička, něco, co baví kluky a všechny. Ale že by vyloženě takto striktně ty řízené činnosti byly jenom pro holky nebo víc pro kluky si myslím, že ne asi.

T: Já se ještě vrátím k těm konfliktům...když nastane konflikt mezi učitelem a dítětem, mezi učitelem a chlapcem anebo dívkou, jestli si myslíš, že je to tam nějak rozdílné. Když ten konflikt řešíš...že jinak ho řešíš s holkou, jinak s klukem?

I: Jo určitě si myslím, že taky, ale záleží hodně na dítěti si myslím. Ale jo, jako myslím si, že k těm holkám se snaží jako pořád učitel přistupovat tak nějak mírněji prostě, že je to ženské, něžné, jak se říká pohlaví, že s něma víc jako tak něžněji a s klukama se nějak moc nepárají, na kluky jsou ti učitelé víc tvrdší, jo že se snaží na ty holky prostě nezakřičí ale ty kluky, jo jim to nedělá problém je trošku sjezdit a takhle. Ale zase za sebe, když takto už vidím ty děcka, tak některé holky jsou strašné, fakt vidíš, že to mají takové vypočítavé, že už jako ví, jak v tom chodit, že to vycítily, že vlastně oni holky, můžou někam prostě dál prostě ty pravidla prolomit a toho strašně zneužívají. Protože si myslí, že na mě prostě určitě nezakřičí, mně to prostě projde, zas to smeteme na ty kluky a bude to v pohodě (smích). V tomto si myslím, že se ty holky naučily chodit a kluci to taky vycítily, že si řeknou, jo ona je holka, jí to prostě projde všechno.

T: Nevím, jestli jsem se tě na to už ptala ale asi ne, myslíš si, že na utváření právě těch stereotypů, máš ty jako učitelka, nějaký vliv?

I: Jakože aby si oni zvolili nějakou hru nebo činnost a tak?

T: Ano, klidně takto.

I: Takže kdybych chtěla, aby sis spíš jako kluci hráli s tím a holky s tím, tak jestli to můžu ovlivnit...můžu to tak chápat?

T: Ano, třeba.

I: Tak já si myslím, že do určité míry se to dá, protože když ty děcka získáš tak nějak na svoji stranu, namotivuješ je a já nevím, budeš mět nějaké auta, nějakou dráhu a budeš tam chtít mít nějaké holky, které se tam teda nějak moc nehodí tak se to dá nějakým stylem prostě pojmout, jo že jim tam třeba přihodíš nějaké kostky, a jo bude to cesta k nějakému zámečku, ale musíš tam jako něco vložit z té jejich oblasti, která je zajímavá, co oni si vybírají a vyhledávají. Protože třeba i teď jo, kluci řeknou, je da ale to je pro holky jo, nějaké puzzle nebo tak. A já jim vždycky řeknu tak prostě zkuste zavodit, kdo je rychleji poskládá. Jo puzzle jsou třeba pro holky ale poskládají to, baví je to a najednou jim to nevádí, že je to s holčičími motivy.

T: A myslíš si, že tady toto už mají jako z domu? Že jsou tak vedení?

I: Já si myslím, že ano, že jsou tak vedení odjakživa, že je to prostě nastavené, ta společnost to nějak nastavila ty pravidla jo a všichni očekávají, že fakt ty holky si budou to..., ale já si myslím, že se to tak nějak lepší a prolomuje, že v dnešní době, že už je to trošku jinak si myslím. Že různé už jsou tam klíčky, že každá si vybírá už nějaký fakt, jestli bude pohlaví takové nebo takové. Není to možná úplně tak u těch malých dětech, jo ale já si myslím, že už se k tomu tak nějak spěje, že už se úplně nějak netlačí, že holka si hraje s traktorem a je to hrůza jo a co budeme dělat ona je divná si myslím, že ne, že už je to lepší.

T: Já si myslím, že už i třeba při výběru povolání, že třeba vidíš jezdit holku autobusem, že dřív to tak vůbec nebylo jo...

I: Ano právě, anebo i učitel ve školce, což si myslím, že je úplně super věc jako, že prostě ty děcka, to je jako úplná pecka, když mají učitele. Fakt to si myslím, že to není takové ježinkote, máte učitele ve školce. Já si myslím, že to má na ty děcka fakt úplně nejlepší vliv, protože oni jo, pořád jsou s těma ženskýma, pořád Jsou s maminkou s učitelkou, jo a teď je tam ten chlap a ten má nějakou tu přirozenou autoritu, že ženská si to kolikrát musí vydržet (smích) a někdy ani to nepomůže. Takže si myslím že je to fajn, i ty, jak říkáš, že holky můžou řídit autobusy a kluci můžou, já nevím, malovat, baletit a já nevím. I když si myslím, že třeba chlapi to mají hodně v sobě, takové to jako gender zakotvený, že prostě si myslíja, že kluk chodí někde na malování, na výtvarku, že je to taková ostuda, že oni by spíš chtěli, aby ukázal, že je chlap, že prostě on by měl hrát fotbal, hokej, a ne tam někde malovat na

papír. Toto si myslím, že ty ženské jsou v tomto takové, jakože jo, je to jeho volba, ale chlapi si myslím, že je to občas tak trápí vnitřně.

T: A kdybys třeba, teď mě napadlo zrovna, měla srovnat, kde se ten gender více řeší a projevuje, v jaké věkové skupině?

I: No já si myslím, že to vnímají spíš, jak už sem zmiňovala, ty starší děti...jako předškolního věku, třeba kolem těch pěti, šesti let. Že nevím, jak to máš ve třídě ty, ale že těm malým dětem, to asi úplně nedochází, že jim je to jedno. V naší třídě hodně prostě slyším...já sem kluk a ty si holka. Jo, už to prostě vycítili, co je holčičí a klučičí jo. Jo, jakože někdy se tam dávají takové narážky, já ty máš holčičí triko, jo, když tam má třeba kluk něco růžového.

T: No a reagujete třeba na to nějak?

I: Jo na toto třeba reagujeme tak, že žádné posměšky a tohle, a právě že my se snažíme jako že barvy jsou pro všechny, a ne že růžová je striktně holčičí jo, a třeba jim řekneme kluci ale vy třeba nosíte růžové kopačky a takhle. A oni fakt, když je v tomto tak nějak utvrdíme, tak si řeknou, však jo vlastně, to není zas tak špatné, že má...že popřemýšlejí prostě. Ale musí se fakt někdy zasáhnout, protože někdy jsou v tomto fakt zákeřní, třeba i teď XXX donesl plyšáka a měl takového jednorožce a všeci kluci, ježiši, však to je holčičí a já říkám...proč by byl jednorožec holčičí a oni, jakože to bývá v holčičích pohádkách, a to a já říkám jednorožec není jenom pro holky, to je zvíře, to, jak kdybyste brali prostě že, já nevím, že kůň je jenom klučičí a jednorožec bude holčičí, to tak nemůžete brát. A oni, jakože nakonec teda jo, v pohodě. Ale jakože jo, útočí na sebe někdy jako fakt hodně v tomto ohledu. Ale to je asi tím, že je jim to fakt vštěpováno i v televizi, tam vidíš ty pohádky, kor teď, že prostě to je holka, to je kluk a kluci mají co vždycky, nějaké meče a toto, holky nějaké princezny a že tam není třeba že by si holky hrály s nějakýma autama nebo něco, vyloženě úplně takové. Je to pořád nějak tak zažité.

T: A teď je třeba aktuální nebo že se třeba hodně mluví, že jako bys neměla oslovovat jako holka, kluk

I: Ano!

T: Jako to mě zajímá, co si o tom myslíš?

I: No tak na toto já mám špatný názor (smích).

T: Ale žádný názor není špatný.

I: Toto zrovna já osobně nepodporuji prostě. Já beru každou změnu jo, ať klidně když není někdo vnitřně spokojený ať se nechá předělá z kluka na holku, ať se nechá tohle jo, jestli mu to pomůže v jeho psychice dobře, ale abychom jakože brali někoho jakože on je vlastně jakoby „to“ a není ani kluk ani holka, tak to já bych...(smích) to já bych v žádném případě nepodporovala. To už mi přijde, že už se někdo o něco snaží a že už je to za hranicí nějakých těch pravidel a snaží se to protlačit, aby byl spíše nějaký zajímavý, já nevím prostě, toto si myslím že ne ne, že prostě buď si fakt holka nebo kluk.

T: Takže jako nevidíš problém, když roztrídíš, nebo rozdělíš ve třídě na dvě skupiny holky, kluci?

I: Ne to vůbec, jakože ještě abych říkala, vyberte si, jestli jste dneska holky, kluci, jak se cítíte (smích) ne-e, v tom vůbec. Tak si myslím, že by to prostě mělo být že si dát striktně kluci, holky. Oni musí přece zas vyrůstat nějakým tím vzorem, že prostě oni jsou kluci a oni jsou holky zas musí trochu vědět, co se od těch holek očekává v tom životě, jo a zas od těch kluků, aby byly trochu k tomu vedení a naučení, aby prostě věděli, že holky mají být fakt takové ty něžné, že aby prostě se nenechaly od těch kluků tak nějak odbít nebo něco. Prostě, že můžou je tak využívat různě k pracím. Že kluci by zas měli být takoví ti gentlemani prostě jo, měli by se umět chovat a takto, aby zas věděli, jak je to v té společnosti, jakože nastavené. To si myslím, že by o tom měli mět potuchu aspoň trochu.

T: Já jsem si i četla článek a tam se i polemizovalo o tom, jak by to vůbec vypadalo, kdyby ta společnost neměla nastavené ty hodnoty...nebo jako to, že ty si muž, ty si žena...ty si spíš takový, rozumíš, co tím chci říct ne?

I: Ano, no právě. No vlastně si to ani nedokážu představit, jak by to vypadalo, jakože jak by ta společnost byla pak nastavená a všechno. Vem si, jak bychom se k sobě všichni chovali, kdybychom nevěděli... protože ona vlastně to, že si holka anebo kluk, už tě nějak vnitřně tvoří a prostě tě to rozvíjí dál tu osobu a ví, že od holek se očekává, že budou takové a takové ale jako neříkám, nemůžeš úplně všechno splnit, ale aspoň tě to tak nějak nasměřuje. Jak se máš chovat. A fakt se najdeš tak trochu nějak si myslím. No a já si myslím že i v té psychice, že se může stát, že se někdo narodí a cítí se jako holka, někdo jako kluk, jo, jestli jsou v cizím těle, to beru ještě, to mně ještě nepříjde za hranici, ale že se cítí jako neurčitá osoba prostě, to mně přijde úplně extrém.

T: Já totiž znám jednu holku, bývalou, já jsem ji potkávala...ona měla vždycky takovou chlapeckou chůzi, i se tak oblékala a před několika lety jsem zjistila, že se předělala na kluka a je spokojená. Ale tam to bylo fakt vidět už od malička.

I: Jo u těch lidí to tak nějak poznáš, že oni to tak cítí a přece by jenom tak někdo nevyhodil peníze, úsilí a čas a psychické problémy a já nevím všechno jako jenom tak, aby se předělal ale takové to, že já vlastně nevím co jsem, já jsem to, oslovujte mě ve středním rodě to mně přijde úplně...ne, toto já nepodporuju. Jako, já si myslím, že jsem docela tolerantní v tomto, ale toto ne.

T: Ještě mě napadá poslední otázky, ohledně genderově odlišného přístupu, jestli svoji pozornost více zaměřuješ na holky nebo kluky nebo je to stejné? Třeba i nevědomky?

I: Ty jo, jako za mě?

T: Za tebe, i klidně řekni, co si myslíš obecně?

I: No já si myslím, že ten svět se tak točí více kolem holek. Jakože tak si to myslím, ale jakože za mě, když si to řeknu, tak asi ne. Jako my máme moc kluků, pořád, neustále (smích), takže není šance tam ani vyzdvihnout nějak holky. Ne, jakože v tomto si myslím že nejsem, že bych dělala rozdíly, jakože bych se zaměřila prostě víc na holky a upřednostňovala je. Jakože tak globálně si myslím že o kluky se zajímám a holky a jsou mi všichni tak na stejné váze. Jenom prostě ty holky jsou vždycky v těch očích, jakože ty hodné holčičky. I Když to tak prostě vůbec není.

Přepis rozhovoru s Janou

T: Jani, ty máš kolik let praxe?

I: No, začínám sedmý rok teď.

T: Ty víš, čím se moje bakalářka zajímá, tak bych se tě zeptala, jestli ses už někdy s pojmem gender setkala.

I: No, když jsme se spolu bavily, tak to jako poprvé, o tvój bakalářce.

T: Takže před tím si ho slyšela někdy?

I: Jo, tak jako obecně a možná ve škole jsme se o tom bavili...na střední...o genderu.

T: Takže věděla bys, co to slovo znamená, jaký má význam?

I: To bych ti asi neřekla nijak odborně, ale svůj názor na to...gender chápu tak jako rozdíly mezi dětmi, prostě mezi pohlavími...jako holkama a klukama, jak se chovají.

T: Tak, čím bych začala...setkala ses třeba v mateřské škole, když to vztáhnu na hračky, že by někdo zasahoval v tom, že třeba kluk si vezme kočárek...jo i kdyby si viděla druhou paní učitelku...ne to si neber, to je pro holky.

I: Jo tak to se mi stalo v Brně, když jsem pracovala. Tak jsme ta měli takovou paní učitelku, možná tehdy už šla nějak za dva roky do důchodu, ona už byla jako starší a dělala to na školní zahradě děckám...když tam měly děcka vlastně k dispozici kolo, odrážedla a motorky a takto věci a byly tam i kočárky pro holky...a kluci si...nevím, nějakí dva chlapečci si chtěli hrát jako i s tím kočárkem a chtěli jít vozit panenku...no a ona jim to vzala, že mají jít jezdit na kole a kočárky mají nechat holkám...to se mi vybavilo.

T: a ty jsi nějak zasáhla nebo si to neřešila?

I: Ne, já jsem to neřešila, protože to byl můj v podstatě první rok praxe, takže já jsem do toho nijak nezasahovala...ale jako všimla jsem si toho, že mně to přišlo takové divné.

T: Takže z tvého pohledu ty bys to tak neudělala?

T: Ne ne, vůbec. Já třeba když jsme byly malé zase, tak my jsme si normálně hrály s autíčkama, jezdily jsme traktorem a zajímaly mě věci, jakože takto co jakoby je přisuzováno klukom, nějaké jako autíčka, traktory, bagry, takže my jsme si s tím taky hrávaly, takže mně to přijde jakože normální.

T: A myslíš si, že v této době je to takové, že třeba ty holky, dobře, hrají si s autíčkem, nikdo nic neřekne, ale ti kluci, když si hrají třeba s panenkami, že se to pořád ještě jako řeší?

I: Tak to nevím...jakože co si myslí ostatní nebo jako...

T: Nebo ta učitelka právě, jestli jako i v té mateřské školce, kluk si vezme panenku, jo a učitelka...

I: No jako já osobně to neřeším, když kluci si jdou hrát do kuchyňky, nebo když si hrají s obchodem, vozíja si panenky v kočárku tak to neřeším, ale neděje se to až tak často...jako letos se to neděje nějak často...nevšimla jsem si že by jako takto ve školce někdo.

T: A třeba kluci, holky, myslíš si, že třeba konkrétně ti kluci si hrají opravdu s těmi hračkami, co jsou určené pro kluky a holky naopak, co jsou určené pro holky?

I: Jo to jako jo, samozřejmě převládá, to co je určení pro holky, s tím většinou hrají holky a naopak, ale jsou jakože i chvíle, kdy kluci jdou do té kuchyňky, holky si vytáhnou...my máme ve třídě takový velký hasičák a holky si s tím taky moc rády hrají i co jsou teďka

takové šroubovací stavebnice, tak to taky mívají rádi hrozně...jak holky, tak kluci...jako vytáhnou si to ty holky samy od sebe.

T: Tak hračky bych tak nějak uzavřela a napadá mě...ty jako učitelka, myslíš si, že v tom vytváření toho genderu nebo těch genderových stereotypů máš nějaký vliv...nebo že to můžeš třeba ovlivňovat?

I: Jestli to můžu nějak ovlivnit? To je záludná otázka...no asi jo no, já si myslím, že každý jedinec se s něčím narodí, nebo prostě že každý je něčím jedinečný...jako ovlivnit ho můžu maximálně že třeba, když si bude chlapeček pořád hrát fakt jenom s panenkama a úplně výrazně, tak můžu říct, nebo ovlivnit to tak, že ho navedu nebo namotivuju na nějakou jinou hru...tak takto bych to mohla ovlivnit a to, jak k tomu bude přistupovat to dítě konkrétní, tak to asi ovlivnit úplně nepůjde.

T: Teď si mě navedla ještě na otázku k aktivitám, když třeba dáváš na výběr...nebo když vidíš, že chlapeček se tam toulá od ničeho k ničemu, tak ho vezmeš...tak pojď vezmi si třeba tuto hračku...sáhneš třeba automaticky po té hračce co je jako vyloženě „chlapecká?“ Nebo třeba nabídneš i ten kočárek?

I: Jako je pravda, že asi nabídnu klukovi to, co je pro kluka, to je asi pravda, ale nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlela

T: Jakože automaticky?

I: Automaticky no...asi jo, máš pravdu.

T: A když se přesunem třeba...na takové ty předsudky co bývají, jo že třeba...přijdou ti do školky nové děti a ty si řekneš...jo to je holka...ta bude taková, protože je holka...ten bude takový, protože je kluk?

I: No tak to třeba mívám, když třeba na začátku odhaduješ třeba úplně nové dítě, tak si řekneš jo ten kluk, tak to bude divočák...a třeba takovou vlastnost, kterou přisuzuju klukům, že vystrkují rohy, že je to divočák a třeba holky...takové ty upravené holky, takové ty princezničky úplně...tak to si řekneš, ježiš tak to bude úplně hodná holčička, jakože to máš spojené s pohádkama...a to že tam nějaký rošťák léce, tak to máš úplně za nevychované děcko...jenže potom časem když ho poznáš, tak zjistíš, že je úplně jiné, ale jako jo předsudky ty Jsou...

T: A myslíš si, že to platí, že ty holky jsou jako všeobecně...jako k těm holkám se přisuzují vlastnosti, jakože jsou klidné, hodné, milé...ale kluk je prostě ten zlobivý. Myslíš si, že to

všeobecně platí nebo to nemusí být pravda...můžeš to klidně srovnat i s holkami a s kluky, co máš ve třídě...

I: Teď tě úplně nechápu?

T: No takto...já mám třeba ve třídě holčičku, která je fakt „zlobidlo“, ale na poprvé bych to o ní nikdy neřekla, kdežto nějaký kluk může být fakt klidný a všechno, ale o klucích se říká, že jsou zlobiví. A...

I: Jo jako takhle...už chápu...no tak asi to platí, to je prostě takový předsudek jako společnosti...vždycky...třeba i moje babička říkala, že ti naši kluci to byly rošťáci...jo holky, ty byly prostě hodné nebo třeba, když je nějaká kamarádka těhotná a řekne třeba, že čeká holčičku, tak to bude v pohodě, to budeš mít klidné...jako je to takový předsudek společnosti.

T: A myslíš si, že je to pravda?

I: No to určitě není právě pravda...jako já jsem divočák a jsem holka (smích). Není to pravda určitě protože, každý je jedinečný, a to že jsem kluk dejme tomu a mám třeba vlastnost, že jsem klidný...to prostě záleží na charakteru, povaze toho člověka a prostě na tom, jaký on je...prostě nikdo ti nedá nálepku si kluk, tak budeš zlobit...to by tak nemělo být...já si prostě nemyslím, že by to tak mělo být.

T: Zeptám se tě třeba na oblékání...nevím, jestli se ti to někdy stalo...stalo se ti, že se někdo oblékal opačného pohlaví, jak je on sám?

I: Ne ne, jako co se týká dětí a třeba i známých tak to ne, vůbec.

T: A kdyby se ti to někdy stalo, například v té školce u dětí...jak bys to řešila?

I: No tak možná bych ze začátku si dělala nějaké poznámky, pozorovala bych to dítě jak se projevuje a jak bych měla prostě něco v ruce tak bych to projednala s druhou učitelkou na třídě jestli na to máme stejný názor nebo pohled popřípadě ještě s ředitelkou mateřské školy a pak bych se o tom pobavila s rodiči, jestli si toho doma taky všímají...a nevím jak by se to řešilo dál...

I: A myslíš si teda, že je to špatně, když to dítě se jinak obléká, že třeba holka chodí oblečená jako kluk?

I: Já si nemyslím že je to jako úplně špatné...to je spojené s tím, že máme jako volnost a já si dneska taky můžu obléct montérky a můžu v tom chodit, to mě jako nikdo nezakáže...když

se ten člověk prostě cítí mít na sobě ty montérky...nebo prostě já jakožto holka, se oblékám jako kluk, protože se cítím jako kluk...já nevím, to je strašně těžká otázka...

T: Řešíš třeba to, když ti kluk přijde v růžovém tričku nebo myslíš si, že třeba dřív se to řešilo nebo se na to jinak nahlíželo?

I: To asi jo, dřív to bylo všechno přísnější i co se týká oblékání tak kluci třeba i ve školách museli nosit uniformy, do školky taky chodili nějakým způsobem oblékání podle pravidel...a holky taky...to jde vidět i dneska že ještě v některých školách musí nosit uniformy...

T: Ale tak tam je to spíš...aby nebylo vidět nějaké to sociální postavení...jako skrze finance...

T: Všimla sis třeba někdy, když nastane nějaký konflikt ve třídě, třeba mezi dětmi, že to každé pohlaví řeší třeba nějak jinak, nebo že nějakým způsobem se to řeší mezi dvěma kluky, dvěma holkami?

T: No tak kdybych to vzala jako na obecnou rovinu, tak kluci se mezi sebou začnou prát a holky začnou prostě jaščit, ty už nejsi moja kamarádka, jako že jdou na to přesně jako ženské, jakože psychicky...jakože vyčleníja třeba holku z té skupiny, party...jako holky spíš dělají tady toto a kluci se jako perou nebo...dělají si prostě naschvály...no a potom kdybych to jako konkrétněji jako na každého, na konkrétně ty děti...třeba v mé třídě, když vím, že XXX je prostě takový a XXX takový a když vím, že se mezi nimi něco stalo a mám už tu vidinu, když vím, prostě jaké ty děcka jsou a jak to teda asi opravdu bylo...když vím, že ten dělá často naschvály a XXX je takový klidný a najednou třeba vybuchl, tak vím, že se muselo něco stát a že on by to asi neudělal.

T: A když to bereš jako na sebe, že ty jako učitelka řešíš nějaký konflikt a ať už jako nevědomky, když řešíš konflikt s holkou...řešíš ho třeba jinak než s klukem?

I: Ne, jako já, co teda vím, tak já nedělám rozdíly takto mezi dětma...možná někdy mě to stahuje, když to dítě znám třeba od nějakých známých, tak mám takové tendence to neřešit, jo ale vím to o sobě a snažím se tomu jako vyhýbat...prostě je беру všechny jedním metrem...jako mezi pohlavími jsem si nikdy nevšimla že bych dělala rozdíly.

T: A třeba u ostatních učitelek?

I: To je těžká otázka...no ne, to jsem si asi nevšimla.

T: Chtěla jsem se tě zeptat ještě na pochvaly a na kárání. Myslíš, že se více chválí holky než kluci?

I: To záleží na složení třídy si myslím, že je to takový jeden faktor ovlivňující a kdybych to měla dát teď jako konkrétně na tu moji třídu, tak asi jsou více káraní kluci, protože máme tam takové výkvěty (smích) takové jako, sešla se nám letos taková parta takových výlupků řekněme a vyčnívají jakože více než ty holky...ale je to fakt o tom složení třídy, že máme tak spíš klidnější holky, rozumné, že se i zajímají o to co máme ve třídě, co děláme a nikdy jsem si jakoby nevšimla, že by byly jakoby darebné a kluci třeba, ti jo...no takže více kluci teda, ale to je fakt teďka konkrétně na tu třídu.

T: A kdyby si to měla ohodnotit celkově?

I: Celkově asi kluci, když se ví, že kluci jsou divočáci...asi možná ti kluci, ale nevím, je to takové...těžko říct.

T: Ano...a zmínila si, že kluci jsou divočáci...takže si myslíš, že to tak fakt je?

I: No co si myslím já...no já jsem nad tím popravdě nikdy nepřemýšlela no nevím... já si myslím, že to není pravda...nevím třeba jak dřív, ale v této době to už určitě pravda není, protože znám opravdu strašně moc holek, které jsou opravdu takové čertice i v rodině jak to teď vidím u nás, že jsou dva sourozenci a chlapeček je klidný, ale holčička je úplně neřízená střela a řekla bys...ježiši ta je...ona je jako napohled úplně roztomilá a nikdy bys o ní neřekla, že nějak zlobí...právě naopak...a i tak obecně znám opravdu moc dětí, takže si myslím, že je to právě ten stereotyp vytvořený tou společností...jako kluk je zlobivý, holka je hodná

T: Používáš takové ty věty...jejda však ty nebreč...jsi kluk...jsi veliký chlap to musíš vydržet...nebo i na holku...ted' mě zrovna nic nenapadá na holky...

I: Jo jo používám, ale použiju to až tehdy, když už nevím, jak třeba to dítě nějakým způsobem uklidnit, třeba k tomu pláči jak říkáš...třeba jako kluci velcí nebečija..tak to používám spíš jako uklidňující formu...nevím, jestli to teda uklidňuje (smích), ale uklidňující taková věta, však už si velký kluk, tak to vydrž...spíš chci to dítě nějak podržet.

T: A celkově to třeba je dost používané?

I: No určitě...já se snažím takto takové ty hlášky nepoužívat...snažím se to jakoby eliminovat...ale třeba tady k tomu pláči...jako neberu to v tom smyslu, že chlapec by neměl právo na to, aby brečel...to ne, spíš jako na uklidnění to používám.

T: Ano ano...já se musím přiznat že já taky někdy používám, ale teda začala jsem si toho všimát, až jsem se začala zajímat o toto téma bakalářky musím říct...nikdy prostě neřekneš tu větu, však neplač...jsi holka...že..

I: No ano, vidíš to máš pravdu, to by mě nenapadlo říct.

T: Teď se hodně diskutuje o tom, nebo je to aktuální že by se ve školce nemělo oslovovat holka, kluk...co si o tady tomto myslíš...jo třeba když si děti potřebuješ rozdělit do dvou skupin, tak bys vůbec neměla říct...kluci půjdou sem, holky sem?

I: Aha, že se to jako nemá dělat...můj názor je takový, že by se mně od toho asi špatně odvykalo, to je jedna věc...je to podle mě nejrychlejší rozdělení dětí na dvě skupiny, protože každý ví, jestli je kluk nebo holka...krom teda třeba těch nejmladších...ale co se týká předškoláků, tak okamžitě máš dvě skupiny, takže to beru jako výhodu...ale co si o tom myslím...no já nevím, je to divné...jako proč by se to nemělo používat nebo neoslovovat holky, kluci...myslím si, že by se takto o tom mělo jako normálně mluvit...přijde mě to divné.

T: Jako přijde ti to divné, že bys je neměla oslovit jako holky, kluci?

I: Ano...jako co bych řekla...Bětuška, Maruška, Natálka půjdou sem...a ti půjdou sem...to bych musela vyjmenovat celou třídu. Jako nevím, jestli je to třeba myšleno, že se to nemá jako rozdělovat děti holky půjdou sem a kluci sem, že se to jako týká jenom toho rozdělování anebo jestli že jako celkově...no tak to mi přijde divné.

I: Ale jako jo, chápu třeba zase případy, když se člověk narodí jako kluk, ale cítí se vnitřně jako holka ale myslím si, že jako v mateřské škole ještě se to nemusí nijak projevovat, že toto si myslím, že se řeší třeba později třeba 15ti letý kluk se cítí jako holka, lakuje si nehty, je tam nějaký problém v té sexuální orientaci a nebo fakt se cítí v jiném těle ale to už si myslím, že jsme někde jinde...já jsem kdysi četla nějaký článek, že ten kluk se cítil fakt jako holka a že jako obhajoval ty jeho pocity před nějakýma psychologama nebo psychiatrami, a že jako uznali za pravdu, že je jako uvězněný v tom mužském těle, a že nějak povolili tu operaci pohlaví pak...to jsem si tak vzpomněla. Tak jako vzhledem k tomuto, jako jo...neoslovovat holky vy sem, kluci sem ale myslím si, že ve školce je na tady toto ještě opravdu brzo aby se to projevovalo.

T: A když třeba chystáš aktivity, myslíš si, že jsou ty aktivity zaměřené spíše pro holky nebo pro kluky...nebo na stejno?

I: Já si myslím, že je to vyvážené...když učitelka chce, tak dokáže připravit aktivitu takovů, která má jakoby nádech klučičí třeba z poloviny a potom to může obrátit tu hru zase jako s nádechem toho holčičího charakteru. Já nevím, třeba kolegyně dělá to, že na pracovní listy pro kluky a holky...nebo že má omalovánky pro kluky zvlášť...jako ty auta, motorky a pro holky zvlášť třeba ty panenky, princezny...a ještě tam dělává, ona si vytváří své pracovní listy, na cokoliv...třeba dejme tomu na počítání, že kluci tam mají počítání třeba aut a holky zase zvířátka nebo teď mě nic konkrétně nenapadá.

T: No a má to udělané tak, že si můžou jako vybrat jaký chtějí anebo prostě toto jsem připravila pro kluky...holky si to vzít nemůžou, toto je zase pro holky?

I: No myslím si, že její záměr je takový, že se to snaží dětem obohatit, tu nabídku, že se s tím pohraje, ale nehlídá, jestli si holčičí pracovní list vezme kluk anebo naopak.

T: Tak, už se tě zeptám na poslední otázku...myslíš si, že ten samotný pojem gender, se teď řeší více než v minulosti?

I: Myslím si, že ano, jako třeba teď jak jsme se o tom bavili, tak třeba konkrétně, že se děti nemají rozdělovat na kluky a holky mi přijde jako úplný nesmysl, jako přijde mi to fakt divné, takové nepřírozené. A asi jo, hodně se to řeší...jo že i rodiče holkám třeba kupují fakt jenom holčičí věci a potom zase obráceně, klukům jenom klučičí věci...ale jsou rodiny třeba jako u nás jo XXX...já jsem jí ze začátku kupovala ty holčičí věci jo, ale ju to absolutně nebaví ona má ráda šrůbky, maticčky, šrubováky ona tam má auta...to je všechno co ji zajímá, radši si hraje s takovýmato věcmá, než třeba, co jsme jí koupili...jako třeba u kuchyňky vydrží chvílku ale u šroubků celé dny, ale tak to může být i tím, že ji často hlídá ten taťka, že to je takový ten vzor.

I: No a víš co mě teďka ještě napadlo...to jsem si teď všimla u jedné maminky, která je jako taková zvláštní...a ona má kluka...a on chodí k nám to třídy oblékaný...prostě jako jak typický kluk...jenže teď má druhého kluka a toho už obléká prostě jinak...takové to, jak kdyby toužila po tom mět holčičku...jako nevím to jistě, já jí do hlavy nevidím, ale tak cítím to z ní, že toho menšího syna obléká více jako holku a celkově je takový úplně jiný...možná i třeba ti rodičové když touží po nějakém pohlaví, a pak se jim to nevyplní, že to dítě prostě mohou nějakým způsobem ovlivňovat...ale když si vzpomenu, jak jsme byli malí my, tak prostě nikdy mě moje mamka nezakázala si hrát s hračkami pro kluka...a když jsme se ségrou chodily...byly jsme většinou celé od blata, rýpaly jsme se s taťkou ve šrůbkách, mě fascinovaly oleje do motorů, já jsem s taťkou pořád brousila pilu, mě to strašně

bavilo...jakoby takové ty klučičí činnosti...ale nikdy bych to jako neviděla, že bych byla v nějakém věku divná nebo tak.

T: Možná je to i pro to, že si měla sestru, že jste vyrůstaly spolu...já třeba ze své zkušenosti vím...nebo mě to celkem štválo, když jsem byla malá, že my jsme opravdu měli rozdělené ty práce na ženské a chlapské. Já jsem prostě musela dělat všechno „doma“. Nádobí, uklízení a brácha pracoval s tatškou v garáži. A mě to vždycky strašně štválo, proč bych já nemohla do té garáže...mě to tam vždycky lákalo a ten brácha, proč nemůže uklízet doma on...to mně přišlo vždycky strašně nespravedlivé...

I: Tak to u nás nikdy nebylo, ale možná to bylo právě i tím, že mám dvě ségry a tatka byl rád, když jsme mu šly s něčím pomoci.

Přepis rozhovoru s Terezou

T: ty máš, kolik let praxe Teri?

I: Jejda počkej...

T: V pohodě, máš čas.

I: Čistě tady ve školce...čistě tady ve školce už sedmnáctý rok a mimo to bude různě...přes 20 let.

T: Dobré, já totiž mám bakalářku s názvem genderová socializace dětí v mateřské škole z pohledu učitelek. Tak jsem se tě chtěla zeptat, jestli vůbec jako ses setkala s tím pojmem gender?

I: Ne ne.

T: Anebo víš třeba, co ten pojem znamená?

I: Ne ne...ani jsem se o tom nezajímala, ale to slovo jsem slyšela.

T: Takže význam toho slova nevíš. Tak já jenom je to z anglického slova gender, je to pohlaví jak kdyby pohlaví, holka, kluk rozdělení...jo?

I: Jo jo jasně.

T: Dobré, tak třeba za tu dlouholetou praxi, jestli třeba se ten gender to pohlaví, jestli se to projevuje třeba, když si děti hrají třeba v hračkách, jestli ...

I: Ano, projevuje, projevuje a hodně.

T: A jak třeba?

I: No, že teďka víc, protože ty třídy jsou čím dál tím větší ...ve větším počtu kluků a má to vliv na některé holčičky třeba, když už mají doma dominantního třeba, například ta XXX opravdu je taková, že sa chová jak ten kluk, bude s tím mět problémy a snaží se do té skupiny začlenit. A samozřejmě holčičky, které jakože jsou zvyklé si hrát s panenkama, doma jich tak vedou. Takže z tohoto důvodu, ale dřív, když byla třeba ta třída půl napůl, tak ty holčičky měly svoji skupinu, hrály si a vůbec jich nezajímalo co ti kluci dělají, jenže když je ten počet těch kluků čím dál tím větší, tak do jisté míry ty holky ovlivňují.

T: Ano a když to třeba bereš, zrovna když to vezmeme na ty hračky. Hrají se třeba ty děvčata, nebo ti kluci právě s těmi typickými hračkami, jako kluci s auty?

I: Holky s kočárkama...moc né. Posledních, co teď vidím pět roků, tak ty holky jako kočárek spíš jenom převezou něco, ale vůbec, že by si sedly, hrály se na maminky. Oblékaly panenku, pěstovaly, zpívaly, tak jak to dělaly, dřív vozily je v kočárku, tak to vůbec.

T: A setkala se třeba někdy s tím, že třeba kluk vyloženě si šel poté hrače jako kočárek, panenka...?

I: Jako po holčičí?

T: Ano po holčičí hrače.

I: No zřídkakdy, ale takoví už ze srandy, když nevíja, jako co by už...s čím by si hrály, tak třeba tady dole u koťátek, tak jo, jdou s kočárkem, ale udělají v tom spíš čurbes...že by si hráli jako vyloženě že cíleně, že by šel a teď si budu hrát s kočárkem ..to ne.

T: A není to třeba za tu praxi nebo setkala ses s tím někdy, že třeba kluk měl fakt ty zájmy spíš jako holčičí, když to tak vezmu nebo naopak?

I: Moc ne ne dokonce dřív...

T: Víš, že třeba kluk si vzal panenku s kočárkem a byl to problém víš, že to někdo takto řešil?

I: Jo takto.. tak to ne.

T: A třeba ta XXX?

I: No XXX ona jako ona se snaží mezi kluky začlenit, ale ti kluci jí dávají najevo, jakože, proč říkáš L, když jsi holka jo, a začali se jí třeba, ne že posmívat, ale měli takové řeči, že ona už má to svoje ego, že ona je prostě odrazila a řekla jim to svoje a jako..., když se

zapomene, tak řekne, že La...udělala.....Oni ji neberou jako toho kluka...Neberou ju, ona by se tam ráda začlenila a chová se tak pohybama, vším, ale oni ju neberou do té skupiny.

T: A takto třeba jako učitelé opravujete ji v nějakých...?

I: Opravuju ..ale ona si jede po svém.

T: Po svém...a myslíš si, že třeba v rodině, že na to má vliv rodina?

I: Ano, Já bych řekla, že kolikrát, když maminka přijde a ona jí sděluje zážitky v tom mužském rodě, tak ju neopraví.

T: A takto třeba bavili jste se o tom s maminkou?

I: No maminka je takový typ člověka, že asi se nebudou do toho montovat. Kdyby se zeptala a zajímala sa ona, jestli...jak sa chová a to, tak bych to vzpomněla, ale oni jsou takový typ rodiny, že prostě oni jsou někdo a oni si jedou ve svém a ona ju si myslím, že ju v tomto taky podporujeme, protože jí kupuje klučičí oblečení.

T: A myslíš si, že třeba ta XXX potom v tom nemá zmatek trochu?

I: Těžko říct ještě... ještě to tak neřeší. Ale děcka v tom zmatek mají, co je zač. Jo pohyby má klučičí, oblečení má klučičí a oni víja, že je holka, ale chování má jak kluk. Dobře...je kopec holek co hraju fotbal, ale chová se jak holka nebo mluví o sobě že je holka, protože ona jako...a ty holky už ona ani nevyhledává holčičí skupiny...ona si nejde hrát s těma holkama a když už s něma je, tak prostě jak už to není podle těch představ těch holek, tak už ji vyčleníja. Takže ona je na tom rozcestí a bude s tím mět asi problém veliký, pokud jí doma nepomůžou, což asi nepomůžou.

T: V první třídě určitě si myslím.

I: Tam to bude zápal no...

T: A třeba...

I: Tak ona má doma vzor toho staršího bráchu XXX a on je dominanta...

T: Takže ona dělá všechno podle něho?

I: Ano, ona pořád XXX, XXX. Takže ona sa v něm vidí, oni spolu právě tráví zřejmě hodně času, takže ona se v něm vidí a bere to podle toho.

T: Možná, kdyby jí to nějakým způsobem řekli, vysvětlili nebo nějak... nějakou hranici...

I: Nevím, já si myslím, že by měli začat doma tady v tomto.

T: Kdybych se zeptala třeba ten gender, jestli se projevuje třeba v konfliktech. Třeba když je nějaký konflikt mezi klukem a klukem nebo holkou a holkou anebo naopak mezi učitelem, jak se tam třeba projevuje...jestli se třeba já nevím chovají jinak kluci nebo jinak holky?

I: No to už je spíš. Těžko říct, že je to tak jakože dobů a podle toho děcka co mají...nevím, jak bych to řekla. Ne že zažité v rodině, nebo jak se chovají, že je vidět to sociální postavení všech a podle toho sa odvíjajú konflikty, že už někdo se snaží nadřazeně vést ty ostatní a ti zase pokorně jdou a jak to není podle nich, tak oni se nebrání ti slabší to prostě.

T: Takže si nemyslíš že je to dáno tím, že ty jsi holka a ty si kluk?

I: Ne, spíš je to už tím postavením, jakože tady tím sociálním postavením...takovým, že to je hodně vidět v některých.

T: A já jsem třeba teď hodně četla nebo slyšela nebo teď se to moc řeší, že by se nemělo oslovovat jako holka kluk, jako že bys neměla je roztrdit na...když třeba je potřebuješ roztrdit na dvě skupiny neměla bys říct, že holky tam kluci tam, co si o tom myslíš...o tady tomto?

I: Tak ani se nad tím nepřemýšlela, nepřemýšlela, protože od jakživa co dělám praxi, tak mám zažité holky, kluci...Sami to tak dělíme jo, ale když třeba hrajeme hry nebo závodíme, tak vyberu prostě náhodné dva a oni so vybírají družstva sami a tam co jsem si všimla, že třeba, aj když jsou dva kluci vedoucí nebo kluk aj holka vybírají si prostě různě to pohlaví, ale spíš kdo je jejich kamarád. To, že si ty družstva namíchají sami, ale co si o tom. Myslím, já nevím to je takové...pro mě je to zažité, takže asi těžko bych přicházela na jinou metodu, že už, když jedu tak automaticky ze mě vypadne kluci holky, že jo.

I: A myslíš si, že třeba je to špatné nebo že je to normální jakože...když o někom řekneš, že je kluk...o někom že je holka?

I: Nic, jako já v tom nevidím nic špatného jako...každý sa narodil, jak sa narodil.

T: Třeba, co říkáš na takové ty výrazy, když se říká, nebreč, ty jsi chlap nebo já nevím...ty nemůžeš, protože ty jsi veliký kluk..takové ty ustálené fráze...jo že třeba ti kluci třeba nemají právo na to...

I: Jakože si poplakat?

T: Ano

I: Tak holka také...řekneš...než sa vdáš, to se zahojí jo takže..

T: Jako používáš takové ty fráze jo?

I: No spíš takové neutrální...toto, že třeba, než sa vdáš...než sa oženíš se to zahojí .., ale abych to že ty si chlap...to mě ani nenapadlo, no to ne nebo už si z toho dělám srandu, je cos tam našel poklad...vyskoč aj já chcu, jo, že to neřeším, neoslovují jako holka kluk.

T: Myslíš si, že jako ty, no učitel máš nějaký vliv na právě vytváření těch genderových rolí jako toho pohlaví?

I: No do jisté míry možná jo, že, jako když hrajeme divadlo, že tak ty tuto roli hraj když si něco dramatizujeme, tak nedám kluka, aby hrál babičku, že okamžitě se mu začnou všeci smát, takže tady už si myslím, že by sa ty role jako, že se dodržují...U těch zvířátek už je to jedno, ale když je to jako za osobu holka kluk...tak asi jakože bych spíš vybírala to pohlaví, které k tomu patří jo, protože už kvůli tomu smíchu...ani by mě nešli hrát.

T: Nešli už by jo?

I: Nešli by hrát někoho jiného...nešel by kluk hrát holku.

T: A třeba vysvětlíš jim to takto že to není?

I: Ano, že to je role, že když jsou v divadle tak, první se zeptám, kdo ví, co je to divadlo...protože někdo neví...ale jako jezdíme do Brodu, že. A říkám, taky tam jsou herci, kteří hrají různé role,

T: Ale to je dáno asi kolektivem že?

I: Ano jo...oni už sa ohlédajů na to, jak budou ti ostatní reagovat aby se jim nesmáli, aby zapadli, protože...ještě jinak...ti co mají svoje ego, co víja že jsou navrch v té třídě...tak půjdou hrát jakoukoliv roli...no aby mohli říct že hráli taky divadlo, a že hráli...ale kdo je taková ta střední cesta a ti slabší, tak ti už si udržují to svoje a třeba mě řekne že nechce....protože sa do toho nechce vcítit a nevěděl by jak má zareagovat na ty, když se mu začnou posmívat nebo kdyby mu řekli, ale kdo má to svoje já ego tak bude hrát cokoliv.

T: Dobře a myslíš si, že třeba aktivity ve školkách třeba obecně neříkám, že tady ale obecně jsou více zaměřené k těm holkám anebo víc ke klukům...nebo stejně...nebo třeba i kroužky třeba bývají spíš já nevím?

I: Výtvarné, a takové, že je to spíš pro holky. Ve třídě máme kopec kluků, kteří malujů pěkněji, jak ty holky a malujů samy a rádi, že je do toho člověk nemusí nutit, že si na tom dají víc záležet, jde vidět, že jsou třeba víc třeba víc puntičkáři, jestli to majů už z domu

dané, že třeba pracují s tatínkem, tatínek je kutil nebo něco, takže tam, i když je tam víc kluků, tak jsou možná šikovnější jak ty holky. A zručnější neříkám všeci ale jakože jo. Tam je moc kluků moc kluků, my jsme proplétali ty zvonečky a do kluků, kteří jsou roztřesení, jak já říkám ten roztržitý profesor rozgajdaný. Všecko sedí noha krkem jo, nemusela jsem nic opakovat. A ty prstíky mu jeli přitom když ho vidím jindy tak se bojím, že v tu skleničku nedonese. Ale oni fakt to udělali a holky s tím měly problém a z pěti holek to bez pomoci udělala jedna. A ti kluci v tom počtu, kteří byli tak, jestli z těch patnácti kluků jsem musela třeba pěti pomáhat, což je..

T: Takže jako nemyslíš si ještě třeba, jak máme ty genderové stereotypy, že když se říká , takže holka, tak ta umí vyšívát, domácí práce, že to jako neplatí?

I: Neplatí, neplatí, protože vím, že kupec chlapů umí háčkovat plést, a holky to neumíja.

T: A přijde ti to jako normální?

I: Přijde mně to jako normální, nevzrušuju se nad tím nebo nepozastavuju, že bych to odsuzovala to ne. Třeba jsou holky, které mají zručnost. Chlap je v uvozovkách leví a ona si přivrtá, přitluče a podobně, takže je to všelijaké toto neodsuzuju.

T: A třeba v minulosti, vnímala si to jinak třeba ne dřív třeba bylo jinak, že ty holky se fakt tak jako zaměřovaly na ty domácí práce a když kluk šel udělat, já nevím vařit nebo něco tak byl prostě, jak kdyby odsuzován, myslíš, že dřív to bylo jako, jinak než teď, že teď už je jiná doba, že už...?

I: Já si myslím, že ne, i když je fakt, že kdo byl ještě ovlivněný babičkama, tak že babičky se snažily jim vštěpovat, že toto je práce pro holky, a to je práce pro kluky.

T: No právě to myslím.

I: Jenže, co třeba už když já jsem zažívala v dětství, tak už jsme v tom nedělali rozdíly. Prostě, když jsem pomáhala babičce naučila jsem se to, když jsem hodně času trávila s dědečkem, takže pro mě není problém si přitlouct hřebík přivrtat cokoliv, takže už za sebe před x lety vím, že já v tom... já jsem to nepociťovala, že by v tom byl rozdíl jo, jo byli lidi, co to dodržovali ano a pozastavovali se nad tím, že Ježíši Maria ty umíš tady toto, proč?

T: Dobře. Třeba v tom oblékání, když holka právě vy tam máte tu zrovna tu holčičku, co se obléká jako ten kluk. Myslíš si jako, že by se to mělo nějak řešit nebo jako zkoušeli jste to nějak vyřešit, nebo to prostě necháváte na každém?

I: V této době, kdyby to bylo nějakých deset let zpátky, tak asi to řeším, jinak. Ale teď do toho nepůjdu. Za prvé, protože vím, jaká je to rodina a za další počkám až, kdyby se zeptali a neřeším to, nechám to na nich, protože si myslím, že rodina je základ a měli by si oni to ujasnit první doma a pak teprve jakože jo, možná bychom mohli naznačit jo, kolikrát třeba se snažím jí říct... jsi holka. Ona to ví že je holka, ona, když byly ty řady že, ona si stoupne za ty holky. Ale oni by si měli sednout doma a probrat to co a jak. Jakože teď bych se asi do toho totiž nevím musela bych se kousnout do rtu A když už by to bylo moc něco, tak bych asi řekla, ale rušno ale sama od sebe nezačnu už ty rodiče jsou takoví jinačí, jako neodsuzuju, je to je to každého věc. Ale měli by si to doma ujasnit a měli by ne že ujasnit, ale jí by to měli vysvětlit, že je sice takto, chová se takto obléká sa takto, ale je holka, která by měla mluvit La, protože jinak s tím bude mít fakt problém.

T: Jo, tak to už je na nich.

I: Má jít do školy. Čekám, že třeba po novém roce se maminka zeptá, tak si sní o tom promluví, to jo kdyby, když by se zeptala, rozhovor navážu a řeknu, že by se nad tím měli zamyslet a probrat to doma, a ujasnit si co a jak a jakým směrem to půjde. Jo, aby ona v tom měla jasno, když půjde do té školy, aby nebyla překvapená z toho, že nějaký...ju uslyší někdo ze starších ročníků, a ty děcka v dnešní době prostě si servítky neberou.

T: No a by nebyla nějaká šikanovaná ještě.

I: Ano, pak bude nešťastná nebude chtít chodit do školy, neřekne to třeba doma, bude to v sobě dusit a oni nebudou vědět proč...ona to ego sice má, ale nikdo neví, jak to s ní zamává v té škole, protože každé to děcko má ve škole tu vizi Já...wau...jdu ze školky do školy...jiný svět ...no a ten svět ji může sakra podlomit.

T: Ohledně přístupu k dětem, přistupuješ například k holce jinak než ke klukovi? Nebo napomínáš více to mužské pohlaví?

I: Ne, ne to vůbec, za ty roky, co tu pracuju si neuvědomuju, že bych k někomu přistupovala jinak, hlavně teď, když ve třídě mám kopeček kluků. Myslím si, že je beru všechny stejným metrem. No ale asi záleží na charakteru těch jednotlivých dětí, že když tam budou opravdu zlobiví kluci, tak je jasné, že je musím víc napomínat...stejně tak, když ti kluci jsou šikovní nevidím důvod je nepochválit jo, a nesrovnávám to, jestli někoho chválím víc, to jsem nad tím fakt tak nepřemýšlela.

T: A ještě mě napadá poslední myšlenka...myslíš si, že tě nějakým způsobem ovlivňují předsudky? Právě i u dětí?

I: No je to časté, protože kolikrát i když je malá vesnice, tak se o tom dítěti povídá, že je takové a makové...a pak mně ta holka nebo kluk dojde do třídy a je úplně jiný nebo jiná. Ale nějakým způsobem je už ten člověk na to nachystaný, jaké to dítě bude, z těch povídaček.